

TORRES

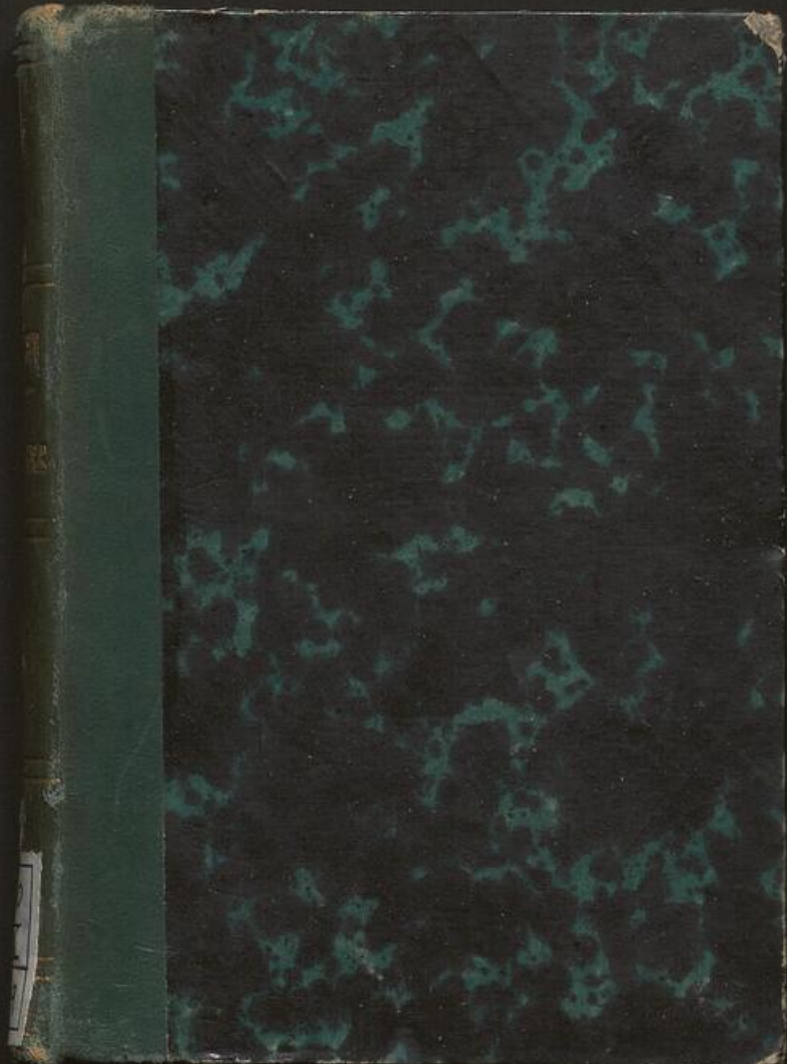

AMERICA

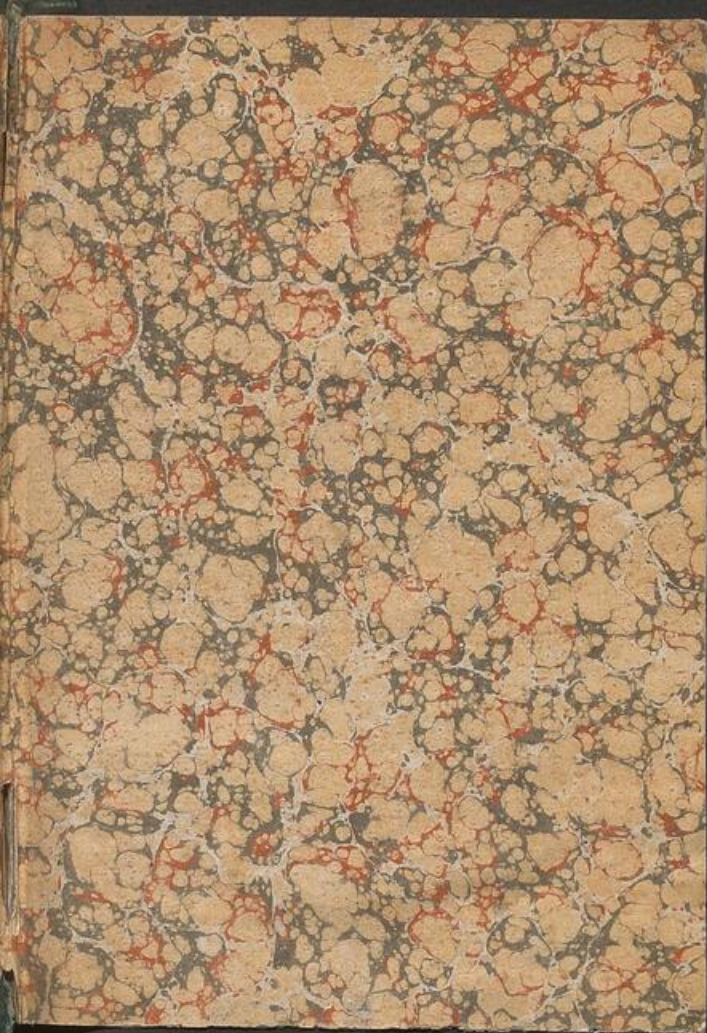
10

X

89

10-X-89

T A B V L A E
Breues & compendiarie
in duos Tomos Rhetoricæ compo-
sitæ ab Alfonso Torreseo ingenuarũ artium
& Philosophiæ magistro, & primario elo-
quentiæ professore in Academia
Complutensi.

De orationis, questionis, & oratoris partibus.

CVM PRIVILEGIO.
Compluti Ioannes Iniguez à Lequerica excu-
debat. Anno 1579.

THE B. V. A. T.
Y. V. I.
THE B. V. A. T.
Y. V. I.
THE B. V. A. T.
Y. V. I.
THE B. V. A. T.
Y. V. I.
THE B. V. A. T.
Y. V. I.

THE B. V. A. T.
Y. V. I.
THE B. V. A. T.
Y. V. I.
THE B. V. A. T.
Y. V. I.
THE B. V. A. T.
Y. V. I.

POR quãto por parte de vos el maestro Alõso d^a Torres Ca
 thedratico de prima de Rhetorica en la vniversidad de
 Alcalã de Henares, nos fue fecha relacion, q̃ quiades cõ
 puesto dos Tomos de Rhetorica, el vno de Partibus oratio-
 nis & quæstionis, y el otro de Partibus eratoris, y vn Com-
 pendio breue de toda la Rhetorica, para que en breue tie-
 po los niños puedan deprenderla: en lo qual auia des gasta-
 do mucho tiempo, y puesto mucho trabajo: suplicandonos
 los mandasse mos ver, y dar licencia para los imprimir, y
 priuilegio por daze años, o por el tiempo q̃ fuessemos seruido,
 durãte el qual ninguna otra persona los pudiesse imprimir
 ni vèder, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por
 los del nuestro Cõsejo (por quanto en los dichos libros se hi-
 zieron las diligencias que la pregarica por nos hecha so-
 bre la impresion de los libros dispone) por os hazer bien y
 merced, fue acordado, que deuiamos mãdar dar esta nue-
 stra cedula para vos en la dicha razon: y nos tuuimoslo por
 bien. Por la qual vos damos licencia, para que vos, o la per-
 sona que vuestro poder ouiere, y no otra persona alguna, po-
 days hazer imprimir los dichos libros que de suso se haze
 mencion, en estos nuestros reynos de Castilla, por tiempo y
 espacio de seys años primeros siguientes, que corran, y se
 cuenten desde el dia de la fecha desta nuestra cedula en
 adelante. So pena, que qualquiera persona, o personas, que
 sintener para ello vuestro poder, lo imprimiere, o vèdiere,
 o hiziere imprimir o vender, pierda toda la impressiõ que
 hiziere. cõ los moldes y aparejos della, y mas incurra en pe-
 na de cinquenta mil marauedis cada vez que lo contrario
 hiziere: la qual pena sea la tercia parte para la persona q̃
 lo acusare, y la otra tercia parte para el juez que lo senten-
 ciare, y la otra tercia parte para la nuestra camara y fisco.
 Con tanto que todas las vezes que ouieredes de hazer im-
 primir los dichos libros durante el dicho tiempo de los di-
 chos seys años, los trayays al nuestro Consejo juntamente
 con los originales que en el fueron vistos, que van rubrica-

dos cada plana y firmado al fin de Iuan Gallo de Andrada
nuestro escriuano de camara, de los q̄ residen en el nuestro
Consejo: para q̄ se vea si la dicha impresion esta cóforme
a el, y se os de licencia para los poder véder, y se os tasse el
precio a como se ouiere de vender: so pena de caer e incur
rir en las penas contenidas en la dicha pregmatica. Y mã
damos a los del nuestro Consejo, y a otras qualesquier iusti
cias destos reynos, que guarden y cumplan y exeuten esta
nuestra cedula, y todo lo en ella contenido. Fecha en la ca
sa del Pardo, a nueue dias del mes de Febrero, de mil y qui
nientos y setenta y nueue años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad
Mattheo Vazquez.

Index locupletissimus rerum omnium, quæ toto hoc opere continentur, secundum ordinem Alphabeti digestus. Prior numerus folium, posterior paginam indicat.

- A**crio à gestu dicta. Folio 117 pagina. 1.
- Acyrologia, Lat. impropria locutio, quid. fo. 76. p. 1. & 2.
- Addubitatio. Græc. Aporia, quid. fo. 94. p. 2.
- Adiunctio, Græc. Zeugma, quid. fo. 90. pag. 2.
- Adiunctio in verbis nouãdis quas vires habeat. fo. 74. p. 2.
- Admonitio quid. fo. 16. pa. 1.
- Affectus quid sit. fo. 36. pa. 1.
- Affectus duplices, lenes & turbulentis. ibidem, & pag. 2.
- Affectibus lenibus in exordio, turbulentis in epilogo vtendum. ibidem.
- Affectus deglutit exordium, perficit & cõsummat epilogus. fo. 3. pag. 2. & fo. 30. p. 1.
- Affectus lenes Comicis familiaris, turbulentis Tragicis. fo. 36. pag. 2.
- Affectus vnde ducantur. ibidem.
- Affectibus vtitur accusator frequentius quàm patronus. fo. 37. pag. 1.
- Affectus quomodo moueant accusator & patronus. ibidem & pag. 2.
- Affectibus mitibus & concitatis quæ figuræ cõueniant. ibidem. & fo. 38. p. 1. & 2.
- Affectus quo pacto augeatur, & vicissim minuatur. ibidem. & fo. 39. p. 1.
- Agnominatio, Græc. Parano-
masia, quid. fo. 91. p. 2.
- Agnominatio quinque fit modis. fo. 91. p. 2 & 92. p. 1.
- Allegoria quid. fo. 83. p. 1.
- Allegoria perpetua & continuata Metaphora est. ibidem.
- Allegoria si obscura sit, Aenigma efficitur. ibidem.
- Amphibologia quid. fo. 76. p. 1.
- Amphibologia in cõpositione vitanda. fo. 106. p. 2.
- Amphibrachus ex media longa fit inter duas breues. fol. 112. pag. 1.
- Amplificatio quid sit. fo. 30. p. 2.
- Amplificationis fines duo, iracundia & misericordia. ibidem.
- Amplificatio quibus efficiat verbis. ibidem. & fo. 31. p. 1. & 2.
- Amplificatio rerum vnde hauriatur. fo. 31. pag. 1. & fo. 32. pag. 1 & 2.
- Amplificatio à finitione. fo. 32. pag. 1.

- Amplificatio à consequentiū enumeratione. ibidem.
- Amplificatio à cōtrarijs. ibi.
- Amplificatio à dissimilibus. ibidem.
- Amplificatio à repugnantibus. fo. 32. pag. 2.
- Amplificatio à causis. ibidē.
- Amplificatio ab effectis. ibi.
- Amplificatio à similibus. ibi.
- Amplificatio ab exēplis. ibi.
- Amplificationis formæ septem. fo. 33. p. 1.
- Amplificatio in nomine. ibi.
- Amplificatio per correctionem. ibidem.
- Amplificatio per incrementum. ibidem.
- Amplificatio per comparisonem. ibidem.
- Amplificatio per ratiocinationem. fo. 34. pag. 1.
- Amplificatio p cōgeriē. ibi.
- Amplificatio à circumstārijs. ibidem.
- Amplificatio demonstratio propria. fo. 34. pag. 2.
- Amplificatio perorationi peccularis. ibidem.
- Amplificatio ex locis sex manat. ibidem.
- Anadiplosis, Lat. Reduplicatio, quid sit. fo. 88. pag. 1.
- Anapæstus duabus cōstat breuius & longa. fo. 111. pa. 1.
- Antibacchius ex duabus longis & breui. ibidem.
- Antiphrasis, Lat. sermo per cōtrarium, quid. fo. 82. pa. 2.
- Antispatus ex breui, duabus lōgis & breui, fo. 112. pag. 2.
- Antonomasia, Lat. pronome positio, quid. fo. 81. pag. 2.
- Antonomasie modi quatuor. ibidem.
- Argumenta depromuntur ex locis. fo. 57. pag. 2.
- Argumētū quid sit. ibidem.
- Argumētū ad faciendā rei dubie fidē adhibet. f. 58. pa. 1.
- Argumēta in locis sita sūt. ut pecunie in arario. fo. 18. p. 2.
- Argumēta ducuntur à personis, & à rebus. fo. 19. p. 1. & 2.
- Argumētatio qd sit. f. 23. p. 2.
- Argumētationum formæ decem. fo. 24. pag. 1.
- Argumētationes ad rē cōfirmādā p̄cipuē valēt. f. 29. p. 1.
- Artes seruiles & ingenuę quę sunt, & vnde distē. f. 1. p. 1. & 2.
- Artes ingenuę aut cognitionis sunt, aut actionis, aut medię. fo. 1. pag. 2.
- Artes cognitionis quę sunt, & actionis. ibidem.
- Artes medię quę. ibidem.
- Artes cognitionis ad intellectu, actionis ad voluntatem pertinent. fo. 2. pag. 1.
- Ars quid sit. ibidem.
- Articulus quid. fo. 90. pag. 1.
- Articulus non in singulis tantū verbis, sed in mēbris etiā. Periodi sit. ibidem.
- Affueratio quid. fo. 18. pa. 1.

- Attysmus**, Lat. urbanitas, qd fo 84 pag. 1.
Attentio quot modis excitari solet. fo. 6 pag. 2.
Attentio exordiolis quibusdā renouat, sed præcipuè trāsitionibus fo. 7 p. 1. & 2.
Attentio quando comparanda, fo. 8 pag. 2.
Auersio, Græc. Apostrophe, quid. fo. 99. pag. 1.
Auersio quot modis fiat. ibi.
Auersio ad inflāmandos affectus conducit, si suo loco adhibeatur. ibidem.
- B**
- Bacchus** ex vna breui & duab9 longis. fo. 112. pag. 1.
Barbarismus quot modis fiat. fo 76 pag. 1.
Barbarolexis quid sit. ibidē.
Bene dicere quid. fo. 2. pag. 2.
Beneuolentia à personis vnde. fo. 4 pag. 1. & 2.
Beneuolentia à rebus vnde. fo. 5. pag. 1.
Beneuolentia à personis & rebus vnde. fo. 5 pag. 1. & 2.
Beneuolentia quando cōparanda. fo. 8. pag. 1.
Brachylogia, Lat. Breuiloquium, quid. fo. 76. pag. 2.
- C**
- Catachresis**, Lat. Abusio, qd fo. 79. pag. 2. & 80 pag. 1.
Carachresis differt à Metaphora. ibidem.
Causarum genera quinque, fo 7 p. 2 & fo 8. pag. 1. & 2.
Causa simplex quæ. fo. 15. p. 1.
Causa multiplex siue cōiuncta quæ. ibidem.
Causa quid sit. fo. 66. pag. 2.
Causa quadruplex est. ibidē.
Causa efficiens quid. ibidē.
Causæ efficientis argumenta qualia. ibidem.
Causa materialis quid. ibidē.
Causæ materialis argumenta qualia. fo. 67. pag. 1.
Causa formalis quid. ibidē.
Causæ formalis argumenta qualia. ibidem.
Causa finalis quid. fo. 67. p. 2.
Causæ finalis argumenta qualia. ibidem.
Coagmētatio quid. f. 106. p. 2.
Coagmētatio in cōcursione vocaliū & cōsonantium posita. ibidem.
Coagmētatio pulchra fiet, si & literarū & auriū habeatur ratio. fo. 109. pag. 1.
Choriāb9 cōstat lōga. duab9 breuibus, & lōga. f. 112. p. 2.
Colō lat. Mébrū, qd. f. 109. p. 2.
Colō quo signo notari solet. fo. 110. pag. 1.
Color quid. fo. 102. pag. 2.
Collectio quot partibus cōstet. fol. 25. pag. 1.
Comma, Lat. incisum, quid. fo. 109. pag. 2.
Comma quo signo notari solet. ibidem.
Communicatio, Græc. Ana-

- eœnolis, quid. fo. 95 pag. 1.
- Commutatio in elocutione duplex. fo. 72. pag. 1.
- Cõmutatio in verbis simplicibus quæ & quotuplex. ibi.
- Commutatio in verbis cõiunctis quæ & quotuplex. fo. 72. pag. 2. & fo. 71. pag. 1.
- Commuratio, Græc. Antimetaboli, quid. fo. 93. pag. 2.
- Cõpar, Græc. Isocolõ, quid. fo. 92. pag. 2.
- Cõpositio in verbis cõiunctis & cõtinuatis spectat. f. 105 p. 2.
- Compositio vltima elocutionis pars, sed omniũ difficillima. ibidem.
- Compositio domui aptè artificiose quæ cõstructæ confertur. fo. 105. p. 2. & 106 p. 1.
- Cõpositio ordine, coagmentatione, & numero constat. fo. 106. pag. 1.
- Cõplexio Græc. Symploce, quid sit. fo. 87 pag. 2.
- Cõplexio fieri etiã potest in dissimilium verborum similibus sonis initio & fine repetitis. ibidem.
- Cõprobatio quid. fo. 11. pa. 2.
- Concessio, Græc. Synchorisis, quid. fo. 96 pag. 1.
- Concessio à permissione differt. ibidem.
- Cõnduplicatio, Græc. Epanalepsis, quid. fo. 87 pag. 2.
- Confessio, Græc. Paromologia, qd. fo. 104 p. 2. & 105. p. 1.
- Confirmatio narrationi adiuncta. fo. 17 pag. 2.
- Confirmatio & narratio ossibus & nervis similes. ibidẽ.
- Confirmatio in laude nulla est. fo. 17. pag. 2. & fo. 18. p. 1. & fo. 44. pag. 1.
- Confirmatio in demonstratio ne est virtutũ, aut virtiorũ amplificatio. f. 18. p. 1. & 44. p. 1.
- Cõfirmatio in suasio ppetua & continens. ibidem.
- Cõfirmatio i iudiciali quid. ibidem.
- Cõfirmatio qualitatis ex duobus nascitur locis. f. 22. p. 1.
- Cõiectura à sex fontibus manat. fo. 19. pag. 2.
- Cõiectura à personis. ibidẽ.
- Cõiectura à locis. ibidem.
- Cõiectura à tẽporibus. ibidẽ.
- Coniectura à factis. ibidem.
- Cõiectura ab euẽtis. f. 20. p. 1.
- Cõiectura à rerũ ipsarum negotiorũque naturis. ibidẽ.
- Coniectura à quibus locis peratur. fo. 51. pag. 2.
- Contentio, Græc. Antithesis, quid. fo. 93. pag. 1.
- Cõtẽtio tribus sit modis. ibi.
- Consonans simplex in dictio nis fine, & principio alterius suauẽ sonũ reddit. f. 108. p. 1.
- Cõsonãtes multæ cõcurrentes insuauiter efferuntur. ibidem, & pag. 2.
- Cõsonãs repetita vel syllaba scõdũ sonum reddit. ibidẽ.

Consonans in fine, vocalis in principio vel cōtrā suauiter efferuntur. ibidem.

Conuersio Græc. Epistrophe vel Epiphora, quid. f. 87. p. 1

Copulatio, Græc. Ploci, quid. fo. 88 p. 2.

Correctio, Græc. Epanortho sis, quid. fo. 99 pag. 2.

Correctio ī verbis, quid. ibi.

Creticus ex media breui inter duas longas. fo. 112. p. 1.

D

Dactylus ex longa & duabus breuibus fit. fo. 112 pag. 1.

Definiendi formæ nouæ. f. 20. p. 2 & f. 21 p. 1. & 2. & f. 22 p. 1

Definitio ex genere & differentia. fo. 20. pag. 2.

Definitio ex proprietate. ibi.

Definitio ex cōmuniū frequentia. fo. 21. pag. 1.

Definitio ex cōtrarijs. ibidē.

Definitio ex dissimilibus. ibidem. pag. 2.

Definitio ex paribus. ibidē.

Definitio ex descriptionib9: ibidem.

Definitio ex consequentium enumeratione. ibidem.

Definitio ex vocabuli explanatione. fo. 22. pag. 1.

Deliberatiui generis varia nomina. fo. 44. pag. 2.

Deliberatiuū quid sit. ibidē

Deliberatiui partes duę, suasio & dissuasio, ad quas cęterę reducuntur. ibidem.

Deliberationis finis utilitas. ibidem.

Deliberatiuę orationis character. fo. 46. pag. 1.

Deliberatiua oratio tota cōfirmatione & refutatione cōstat. ibidem.

Demōstratiui generis varia nomina. fo. 40 p. 2. & 41. p. 1.

Demōstratiuū quid sit. ibi.

Demōstratiui materia præcipuę persona est. ibidem.

Demōstratiuū triplex. f. 41. pag. 2.

Demōstratio an causa fit. fo. 43. pag. 2.

Demōstratiui character. ibi.

Demōstratorię orationis partes tres. fo. 44. pag. 1.

Demōstratorię orationis exordium vnde. ibidem

Demōstratorię orationis narratio qualis. ibidem

Demōstratorię orationis epilogus vnde. ibidem

Demosthenes pronūciationi primas, secundas, tertias detulit. fo. 116. pag. 2.

Deprecatio in iudicijs quid. fo. 54. pag. 2.

Deprecatio, Græc. Deisis, quid. fo. 94. pag. 2.

Deprecatio ad quas res refertur. ibidem

Dialectica verum à falso se iungit. fo. 2. pag. 1.

Dialecticū genus quod. fo. 41. pag. 2.

Dialogismus, Lat. Duorum col-
locutio, quid. f. 97. p. 2.
Dialysmus, Lat. Distractio,
quid. fo. 84. pag. 1.
Dichoreus ex longa, breui,
lōga, breui. fo. 112. pag. 2.
Differentia quid sit. f. 60. p. 2.
Differentia similis notæ, quæ
pecudibus inuritur. ibidē.
Dignitas quid sit. f. 76. p. 2.
Dignitatis duæ partes, Tro-
pus & Figura. ibidem
Digressio quot modis fiat. fo.
16. pag. 2.
Digressio, Græc. Parecbasis,
quid. fo. 98. pag. 2.
Digressio quot modis fiat. fo.
16. pag. 2. & fo. 98. pag. 2.
Digressio qua ratione efficia-
tur vitiosa. fo. 98. p. 2.
Dijambus ex breui, lōga, bre-
ui, longa. fo. 112. p. 2.
Dilemma quid sit. fo. 26. pa. 2
Dilemmati opponitur alte-
rum Dilemma. ibidem
Disiunctio, Græc. Hipozeuxis
quid. fo. 90. p. 2.
Dispondeus ex quatuor lon-
gis. fo. 112. p. 1.
Dispositio post inuentionē p-
ximū locū tenet. fo. 69. p. 2.
Dispositio quæ inuenta sunt
nodis quibusdā inter se cō-
stringit. ibidem
Dispositio quid sit. ibidem
Dispositio rerū prior & potior
verborum dispositione. fo.
70. pag. 1.

Dispositio rerum perspicui-
tatem gignit, verborū verò
numerū & cōcentū. ibidem.
Dispositionis genera duo, ar-
tis, & temporis. ibidem
Dispositio artis sex potissimū
rebus spectatur. ibidem
**Dispositio in partibus oratio-
nis** qualis. ibidem
**Dispositio in verbis & sentē-
tijs** qualis. ibidem
**Dispositio in argumētis & af-
fectibus** qualis. ibidē. p. 2.
Dispositio i questionibus qua-
lis. ibidem
Dispositio ad casum tēporis
accōmodata, quæ. fo. 71. p. 1.
Dissolutio siue Articolus, Græ-
cè, Asyndeton siue Dialytō,
quid. fo. 90. p. 1.
Distributio, Græc. Merismōs,
quid. fo. 102. p. 2.
Diuisio ad narrationem redu-
citur. fo. 3. p. 1.
Docilitas quid sit. fo. 6. p. 1.
Docilitas quot modis cōpa-
retur. ibidem
Docilitas quando comparan-
da. fo. 8. pag. 2.
Dochmius ex breui, duabus
lōgis, breui & lōga. f. 112. p. 2.
Dochmius i fine Periodi præ-
cipuè spectandus. f. 114. pa. 1.
& 115. p. 2.

E

Eclypsis, Lat. Defectio, quid.
fo. 76. p. 2.
Elegantie duplex vis, in sim-
pli-

- plicibus & cōiūctis. f. 74. p. 1.
 Elegantiā latinitate & perspicuitate cōstat. fo. 75. p. 2.
 Eleuatio quid fo. 16. pag. 1.
 Elocatio post inuētiōē & dispositionē locū tenet. f. 71. p. 1
 Elocutio eloquentiē nomen dedit. ibidem
 Elocutio reliquis oratoris partibus difficilior. ibidē.
 Elocutio quid sit. fo. 71. pag. 2
 Elocutio quotuplex. ibidem.
 Elocutio sua sponte suscipitur. ibidem.
 Elocutio versa atque mutata quę. fo. 72. pag. 1.
 Eloquendi exercitatio in genere dicendi cōuerso versatur. fo. 73. pag. 1.
 Elocutio in tribus dicendi figuris versatur. ibidem.
 Elocutio elegantiā, dignitate cōpositione cōtat. f. 73. p. 2.
 Elocutionis prima virtus elegantiā qua ratione paritur. ibidem
 Emphasi. Lat. Significatio, quid. fo. 101. pag. 2.
 Enthymema quid sit. f. 27. p. 1
 Enthymema duplex. ibidē.
 Enthymema ex pugnantibus omnium optimū. fo. 27. p. 2.
 Enthymema & ratiocinatio differunt. ibidem
 Enthymemata iudicialis generis sunt. fo. 34. pag. 2.
 Enumeratio quid sit, quando argumentatio est. fo. 27. p. 1.
 Enumeratio quare dicta cōgregatio. fo. 34. pa. 2.
 Enumeratio, Gręc. Anacephalęosis. ibidem
 Enumeratio in oratione quid. fo. 35. pag. 1.
 Enumeratio ad omne genus causę spectat. ibidem
 Enumeratio in demōstratiuo nō necessaria. ibidem
 Enumeratio quando in sua sone necessaria. ibidem
 Enumeratio accusatori potius quā reo necessaria. fo. 35. pag. 2.
 Enumerationis tēpora duo. ibidem
 Epiphonema. Lat. Acclamatio, quid. fo. 100. pag. 1.
 Epitritus primus ex breui, & tribus longis. fo. 112. pag. 2.
 Epitritus secundus ex longa, breui, & duabus longis. ibidē.
 Epitritus tertius ex duabus longis, breui & longa. ibidē
 Epitritus quartus ex tribus longis, & breui. ibidem
 Epizeuxis, Lat. Subiunctio, quid. fo. 88. pag. 1.
 Epizeuxis quot modis fiat. ibidem
 Ethopęia, Lat. morum fictio quid. fo. 97. pag. 2.
 Exaggeratio quid sit. fo. 16. p. 1.
 Exclamatio quid sit. f. 100. p. 1.
 Exclamatio loco adhibita mouet acres affectus. ibidē.
 Exclamationis quando fit lo-

- cus. *ibidem*
 Exclamatio nec frequēs, nec
 diuturna. *ibidem*
 Exclamare in orationū exor-
 dijs dementium est. *ibidē.*
 Exēplū quid sit. fo. 27 pag. 2.
 Exempla deliberatiui gen-
 eris sunt. fo. 34 pag. 2.
 Exordiū & Peroratio ad im-
 pellendos animos valent.
 fo. 3. pag. 1.
 Exordium degustat tantū af-
 fectus. fo. 3. pag. 2.
 Exordium collocatiōe pri-
 ma est orationis pars, cogi-
 tatione postrema. *ibidem*
 Exordium quid sit. fo. 4. p. 1.
 Exordium auditores beneuo-
 los, dociles, & attētos facit.
ibidem
 Exordijs beneuolentia, doci-
 litas, & attētiō præcipuē ne-
 cessaria. *ibidem*
 Exordiū quotuplex. fo. 9 p. 1.
 Exordij componendi modus.
 fo. 10. pag. 2.
 Exordiorum vitia quot fo. 12.
 pag. 1. & 2. & fo. 13. pag. 1.
 Exordium vulgare quod. fo.
 12 pag. 1.
 Exordiū cōmune quod. *ibid.*
 Exordium cōmutabile quod
 fo. 12 pag. 2.
 Exordiū apparatū quod. *ibi.*
 Exordiū separatū quod. *ibid.*
 Exordium translatum quod.
 fo. 13. pag. 1.
 Exordiū longū quod. *ibidē*
- Exordiū fidens quod. *ibidē*
 Exordium contra præcepta
 quod. *ibidem*
 Exordium & Peroratio carni
 comparantur. fo. 17. pag. 2.
 Exordia in deliberatiōe aut
 nulla, aut breuia. fo. 46 p. 1.
 Expolitiō, Græc. Exergasia,
 quid. fo. 103. pag. 1.
 Expositiō quid. fo. 11. p. 1.
 Expositiones à quibus sumā-
 tur locis i omni genere cau-
 sarum. *ibidem.*
- F
- Fides argumētis fieri debet.
 fo. 57 pag. 2.
 Figuræ dicendi in elocutio-
 ne confundendæ non sunt.
 fo. 73. pag. 1.
 Figura à Tropo differt. fo. 85.
 pag. 1.
 Figura quid sit. *ibidem* p. 2.
 Figuræ in hominum impe-
 ritorum sermone rariū elu-
 cent. *ibidem*
 Figurarū varia nomina. *ibi.*
 Figurarū genera duo, verbo-
 rū & sententiarū. *ibidem*
 Figuræ verborū & sententiarū
 differunt. fo. 86 pag. 1.
 Figura verborū quid sit. *ibi.*
 Figuræ verborū adiectione,
 detractione, & similitudine
 fiunt *ibidem*. p. 2.
 Figuræ verborum quæ adie-
 ctione fiunt, octo sunt. *ibidē.*
 Figuræ verborum quæ detra-
 ctione fiunt quatuor sunt.
 fo.

fo. 90 pag. 1.
Figuræ verborum quæ similitudine sūt sex sunt. f. 91 p. 2
Figuræ sententiarum quæ. fo. 93 pag. 2.
Figuræ sententiarum grauiorē quā verborū. ibidem.
Figurarum, quæ in sententijs sūt, quatuor capita. ibidē.
Figuræ petitionis quinque. fo. 94. pag. 1.
Figuræ responsionis duæ. fo. 95. pag. 2.
Figuræ petitionis & responsionis duæ. fo. 96 pag. 1.
Figuræ fictionis duæ. f. 97. p. 1.
Figuræ abruptiois quatuor. fo. 98. pag. 2.
Figuræ amplificationis tres. fo. 100. pag. 1.
Finis quid sit. fo. 3. pag. 1. & fo. 67. pag. 2.
Finitio quid sit. fo. 20. pag. 1. & fo. 60. pag. 2.
Finitio panno explicato similis. ibidem.
Finitio genere cōstat & differentia. ibidem
Finitionis argumēta qualia. fo. 61. pag. 2.
Forma siue species quid sit. fo. 63 pag. 2.
Frequentatio siue congeries, Græc. Synathrismos, quid. fo. 102. pag. 1.
Frequentatio epilogis maxime conducit. ibidem.

G

Genera causarum quo pacto differant. fo. 40. p. 1. & 2.
Genera causarum quare tantum tria. ibidem
Genus quid sit. fo. 63. pag. 1.
Gestus ad oculos spectat. fo. 117 pag. 1.
Gestus omnes quantumuis imperitos & barbaros mouet. fo. 118. pag. 1.
Gestus ita temperandus, vt non Histrones, aut Mimi, sed oratores iudicemur. fo. 118. pag. 2.
Gradatio, Græc. Clymax, quid. fo. 89 pag. 2.
Græci in ingendis vocibus Latinis licentiores. f. 82. p. 1
Grammatica primos aditus ad rerum intelligentiā aperit. fo. 2. pag. 1.

H

Historicū genus quid. fo. 41. p. 2
Histrones actione vtuntur, sed interdum citra venustatem fo. 116 p. 2.
Hyperbaton, Lat. Transgressio, quid fo. 76. pag. 2.
Hyperbole, Lat. Superlatio, siue Superiectio, quid. fo. 84. pag. 1.
Hyperbole licet sit ultra fidē, nō tñ ultra modū. ibi. p. 2
Hypotyposis varia nomina. fo. 101. pag. 1. & 2.
Hypotyposis quid. ibidem.

I

Iambus ex breui & longa effici-

fici.

- hicitur. fo. 111. pag. 2.
- Ionicus primus ex duabus longis, & duabus breuibus. fol. 112. pa. 2.
- Ionicus secundus ex duabus breuibus, & duabus longis. ibidem.
- Iudiciale genus in totum iam exoleuit. fo. 46. pa. 2.
- Iudiciale genus viuo adhuc Cicerone languere coepit. ib.
- Iudiciale genus multa cum demonstratio, plura cum deliberatio communia habet. ibi.
- Iudiciale genus quid sit. ibi.
- Iudicialis generis quatuor partes. ibidem.
- Iudicialis generis character fo. 56. pa. 1.
- Imprecatio, Græc. Arà, quid. fo. 94. pa. 1.
- Imago, Græc. icon, quid. fol. 103. pa. 1.
- Imitatio in verbis nouandis quam vim habeat. fo. 74. p. 2.
- Inductio quid sit. fo. 25. pa. 22.
- Inductio triplex. fo. 26. pa. 1.
- Inflexio in verbis nouandis quid efficiat. fo. 74. pa. 2.
- Insinuatio quid sit. fo. 9. pa. 1.
- Insinuationis tria tempora. fo. 9. pa. 1. & 2.
- Insinuatio in causa turpi è quatuor nascitur locis. fo. 9. pa. 2. & fo. 10. pa. 1.
- Insinuatio si persuasus sit auditor. fo. 10. pa. 1. & 2.
- Insinuatio si defessus sit auditor. fo. 10. pa. 2.
- Interrogatio, Græc. Erotima quid. fo. 95. pa. 1.
- Inuentio partium oratoris prima, & fundamentum. fo. 57. p. 1.
- Inuentio quid sit. ibidem.
- Inuentio quoruplex sit. ibidem & pa. 2.
- Inuersio quid sit. fo. 29. pa. 1.
- Inuersio refutationi accommodata est. ibidem.
- Ironia quid sit. fo. 83. pa. 2.
- Ironia quot modis deprehendatur. ibidem.
- Ironia, Lat. Dissimulatio, quid. fo. 104. pa. 2.
- Ironia figura sententiarum differunt ab ea, quæ Tropus est. ibidem.

L

- Latinitas quid sit. fo. 75. pa. 2.
- Latinitati vitia contraria que ibidem.
- Laudatiuum triplex. fo. 41. p. 2.
- Laudatiuum personatum. fo. 42. pa. 1.
- Laudatiuum factorum quoruplex. fo. 42. pa. 2.
- Laudatiuum rerum. fo. 43. p. 1.
- Laus Deorum vnde petenda. fo. 42. pa. 1.
- Laus hominum vnde. ibidem.
- Laus hominum ante vitam, in vita, post vitam. ibidem.
- Laus per collationem. fo. 43. p. 1.
- Laus factorum ex locis utilis & honesti. ibidem.
- Laus rerum vnde. ibidem.

- Laus rerum omnium non ex eodem fonte profluit. *ibid.*
 Licentia, Græc. Parrhisia, quid. *fo. 100. pa. 2.*
 Locorum duplex usus. *f. 58. p. 2.*
 Locus quid sit. *fo. 59. pag. 1.*
 Loci similes manibus crucibus a. xis, quæ indicant viam, quæ vertendum sit iter. *ibidem.*
 Loci similes magistris, qui pueris lineas ducunt ne à recta declinet via. *ibidem.*
 Locus veluti thesaurus est, in quo omnia faciendæ fidei instrumenta reposita sunt. *fol. 59. pag. 2.*
 Locus vnus non omnia argumenta suppeditare potest. *ib.*
 Locus vnus suggeret, quod alter non dederit. *ibidem.*
 Loci quotuplices sint. *ibid.*
 Loci interni qui. *ibidem.*
 Loci externi qui. *fo. 60. pa. 1.*
 Locorum interiorum alij sunt in toto, alij affecti ad totum. *ibi.*
 Locorum qui sunt in toto triplex distributio. *ibidem.*
 Loci qui affecti sunt ad totum tredecim. *ibidem.*
 Locus à finitione. *fo. 60. pa. 2.*
 Locus ab enumeratione partium. *fo. 61. pa. 1.*
 Loci ab enumeratione partium magna vis, & ad confirmandum, & ad refellendum. *ibidem.*
 Locus ab enumeratione partium duobus assumitur modis ad refellendum. *fo. 62. p. 1.*
 Locus ab enumeratione partium tribus assumitur modis ad confirmandum. *f. 61. p. 1. & 2.*
 Locus ex nominis notatione. *fo. 61. pa. 1.*
 Locus notationis tum in probando, tum in refellendo valet. *ibidem, & pa. 2.*
 Locus ex conjugatis quid. *fo. 63. pa. 1.*
 Locus ex conjugatis tum ad probandum, tum ad refellendum valet. *ibidem.*
 Locus ex genere quid. *ibid.*
 Loci ex genere nulla ad confirmandum vis, nisi generis ignum addas vniuersum. *fol. 63. pag. 2.*
 Locus ex genere plurimum valet ad refellendum. *ibid.*
 Locus ex forma quid sit. *ibid.*
 Locus ex forma ad confirmandum, non ad refellendum valet. *ibidem.*
 Locus ex similitudine quid. *fo. 64. pag. 1.*
 Locus similitudinis ad probandum & refellendum adhibetur. *ibidem.*
 Locus ex dissimilitudine quid. *fol. 64. pa. 2.*
 Locus dissimilitudinis ad confirmandum præcipue valet. *ibi.*
 Locus ex contrarijs quid. *fo. 65. pag. 1.*
 Locus ex contrarijs quadruplex.

plex. *ibidem*
Locus ex contrarijs ad refellendū præcipuè seruit. *ibi.*
Locus ex adiunctis oratorius & coniecturis idoneus. *ibidem, & pag. 2.*
Locus ex adiunctis quid. *ibi.*
Loci ex adiunctis argumenta qualia. *ibidem*
Locus ex adiunctis in tribus causarum generibus reperitur. *ibidem*
Locus ex antecedentibus quid. *fo. 66. pag. 1.*
Locus ex antecedentibus ad confirmandum & diluendū valet. *ibidem*
Locus ex consequentibus quid. *ibidem*
Locus ex repugnantibus quid. *ibidem*
Locus ex repugnantibus ad refellendum valet. *ibidem.*
Locus ex causis quid. *ibidem & pag. 2.*
Locus à forma ad refellendū valet. *fo. 67. pag. 1.*
Locus à forma ad confirmandum valet in formis, quæ à materia separari non possunt. *ibidem*
Locus à forma in formis quæ separantur ad confirmandū infirmus est. *ibidem*
Locus à fine quid. *fo. 67. p. 2.*
Loci à fine argumenta qualia. *ibidem*
Locus ex effectis quid. *ibidē.*

Loci ex effectis argumenta qualia. *fo. 68. pag. 1.*
Locus ex comparatis quid. *ibidem*
Locus à maiori ad refellendū & comprobandū valet. *ibi.*
Loci à minore argumenta. *ibi.*
Loci à pari argumenta. *ibid.*
Locorum externorum variae appellationes. *fo. 68. pag. 2*
Loci externi quot. *ibidem.*

M

Materia oratoris perfecti & civilis. *fo. 2. pag. 2.*
Materia quid sit. *fo. 66. pag. 2.*
Materia bona aut mala laudis aut vituperationis causa est. *ibidem*
Materiæ argumentum quale. *fo. 67. pag. 1.*
Memoria omnium oratoris partium vltima. *fo. 118. p. 2.*
Memoria reliquarum partium custos, ac veluti thesaurus. *ibidem*
Memoriæ inventor Simonides. *fo. 119. pag. 1.*
Memoria quid sit. *ibidē. p. 2.*
Memoriæ duo præcipua munera. *ibidem*
Memoria oratori plurima suppeditat adiumenta. *ibi.*
Memoria quotuplex. *fo. 120. pag. 1.*
Memoria naturalis quæ. *ibi.*
Memoria artificiosa quæ. *ibi.*
Memoria artificiosa locis constitat & imaginibus. *ibidem.*

Memoria artificiosa scripturę
re similitudo. ibidem
Memorię loci veluti tabulę
sunt, in quibus rerum simula-
chra collocantur. ibidem
Memorię imagines sūt rerū
quas meminisse volumus, si-
militudines. ibidem. pag. 2.
Memoria vsu & exercitatione
firmatur. fo. 121. pag. 1.
Memorię loci quales. ibidē
Memorię imagines quales.
ibidem. p. 2.
Metalepsis, Lat. Trāsumptio,
quid sit. fo. 82. p. 2.
Metalepsis Tropus rarus &
poeticus magis quam orato-
rius. ibidem
Metaphora, Lat. Translatio,
quid sit. fo. 77. p. 1.
Metaphora duplex, recipro-
ca, & non reciproca. ibi. p. 2.
Metaphora reciproca quę. ibi.
Metaphora nō reciproca quę
ibidem
Metaphora quot de causis in-
uenta. ibidem, & fo. 78. p. 1.
Metaphorę generalia capita
quatuor. fo. 78. p. 2.
Metaphorę vitia quot. f. 79. p.
1. & 2.
Metaphora si durior sit, quo
pacto mollienda. ibidem.
Metonymia, Lat. Transnomi-
natio, quid. fo. 80. p. 1.
Metonymię genera quatuor.
ibidem, & pag. 2.
Mimesis, Lat. Imitatio, quid.

fo. 98. pag. 1.
Molossus tres habet longas.
fo. 112. pag. 1.
Mysterismus, Lat. Subsanna-
tio, quid. fo. 84. p. 1.
N
Narratio & cōfirmatio ad re-
docendā excogitatę. f. 3. p. 2.
Narratio quare post exordiū
sequatur. fo. 13. p. 1. & 2.
Narratio quibus tēporibus nō
necessaria. f. 13. p. 2. & fo. 14.
pag. 1.
Narratio nō semper post ex-
ordiū sequitur, sed aliquan-
do refutatio. fo. 14. pag. 2. &
15. pag. 1.
Narratio simplex erit, si cau-
sa sit simplex. fo. 15. p. 1.
Narratio multiplex erit, si
causa sit multiplex. f. 15. p. 2.
Narratio quid sit ī demōstra-
tione. ibidem.
Narratio in deliberatione nul-
la, aut brevis. ibidem
Narratio in iudiciali qd. ibi.
Narratio duplex, aut causę,
aut rerum ad causam perti-
nentium. fo. 16. pag. 1.
Narratio causę quot modis
fiat. ibidem
Narratio rerū ad causam per-
tinentium quot modis fiat.
fo. 16. p. 2.
Narrationis virtutes tres. ibi.
Narratio brevis. f. 17. p. 1.
Narratio dilucida. ibidem.
Narratio verisimilis. ibidē.

Noëma, Lat. intellectus, quia
fo. 105 p. 1.

Numerus qd sit. f. 110. p. 1. & 2.

Numerus duplex, poëticus &
oratorius. ibidem

Numerus poëticus astrictior
est, oratorius liberior. ibid.

Numerus Periodorum initio,
& fine potissimū spectatur.
fo. 113 p. 1.

Numerus i periodorū medijs
non anxie spectāndus. ibidē.

Numerorum vsus quatuor. fo.
115. p. 2.

O

Officium quid sit. f. 3 p. 1.

Onomatopœia, Lat. Nominis
fictio, quid. fo. 82. p. 1.

Oppositio quid sit. f. 28. p. 2.

Optatio quid. f. 94. p. 1.

Orationis partes quatuor. fo.
3 p. 1. & fo. 56. p. 1.

Orator nō res tātū veras, sed
verisimiles etiam tractat. f.
57. p. 1.

Oratoris officia tria, docere,
delectare, mouere. f. 57. p. 2.

Ordo triplex. fo. 72. p. 2. & fo.
73. p. 1.

Ordo i verbis singulis & cōiū
ctis spectatur. f. 106. p. 1.

Ordo i verbis singulis exigit,
vt leuiori grauius adiunga-
tur. ibidem

Ordo memoriā adiuuat. f. 119.
p. 2.

P

Pæan primus ex longa & tri-
bus breuibus. fo. 112. p. 1.

Pæan secundus ex breui, longa,
& duabus breuibus. ibidē.

Pæan tertius ex duabus breui-
bus, longa, & breui. ibidem

Pæan quartus ex tribus breui-
bus & longa. ibidem. p. 1.

Paradoxō, Lat. Inopinatum,
quid. f. 94 p. 2.

Parenthesis, Lat. Interiectio
sermonis, quid. f. 98. p. 2.

Partitio quid. fo. 16. p. 1.

Periodus nō sēper verbo clau-
denda. fo. 106. p. 2.

Periodi multiplicia nomina.
fo. 110 p. 1.

Periodus ex incisis & mēbris
conficitur. ibidem

Periodus i principio & fine in-
tegrā versum, aut partē vr-
sus recusat. fo. 111. p. 1.

Periphrasis, Lat. circūlocutio
quid. fo. 84. p. 2.

Periphrasis à tribus fontibus
manat. ibidem

Periphrasis quot de causis
fiat. fo. 85. p. 1.

Permissio, Græc. Epitropè
quid. fo. 95. p. 2.

Peroratio affectus perficit &
cōsummat. fo. 3. p. 2.

Peroratio cur dicta cōsulat,
& epilogus. f. 29 p. 2. & f. 30. p. 1.

Peroratio quid sit. fo. 30. p. 1.

Perorationis partes due, am-
plificatio & enumeratio. ibi.

Peroratio deliberatiua enu-
meratione & affectu cōstat.
fo. 46. p. 1.

Perpsi.

- Perspicuitas quid sit. fo. 76. i.
 Perspicuitati vitia contraria
 que. ibidem
 Pes oratorius qd sit. f. 111. p. 1
 Pedū alij simplices, alij cōpo-
 siti. ibidem
 Pedes simplices duab; aut tri-
 bus syllabis cōstāt. ibid. p. 2
 Pedes dissyllabi quatuor. ibi.
 Pedes trissyllabi octo. ibidē.
 Pedes cōpositi quatuor aut
 quinque syllabis constant.
 fo. 112. p. 1.
 Pedes Tetrasyllabi sexde-
 cim. ibidem
 Pes quinque syllabarū vnus
 rātū Dochmius. ibidē p. 2.
 Pedes in Periodi initio collo-
 candi tredecim, sed delecti
 septē. f. 113. p. 2. & 114. p. 1. & 2
 Pedes i sine Periodi spectādi
 decē, sed pręstātissimi qua-
 tuor. f. 114. p. 2. & 115. p. 1.
 Pedes in medio Periodi spe-
 ctādi quot. fo. 115. p. 1.
 Polysyndetō, Lat. multitudo
 cōiunctionē, quid. fo. 89. p. 2.
 Purgatio quid sit. fo. 54. p. 2.
 Præmunitio, Græc. Paralce-
 ut, quid. fo. 103. p. 2.
 Pręparatio quid. fo. 16. p. 1.
 Præteritio, Græc. Apophasis,
 quid. fo. 98. p. 1.
 Principium quid sit. fo. 9. p. 1.
 Probationū alię artificiosę,
 alię artis expertes. fo. 19. p.
 1. & 68. p. 1.
 Probationes artificiosę signis
 & argumentis cōstāt. f. 19
 pag. 1.
 Probationes expertes artis
 rumoribus, tabulis, testib;,
 tormētis, præiudicijs con-
 stant. fo. 19 p. 1. & 58. p. 1.
 Probationes artificiosę & ex-
 pertes artis differunt maxi-
 mē. fo. 58. pa. 2.
 Proceleumaticus ex quatuor
 efficitur breuibus. f. 112. p. 1.
 Prolepsis, lat. Præoccupatio,
 quid. fo. 96. pa. 1.
 Prolepsis orationū principijs
 maximē cōuenit. ibi. p. 2.
 Pronnnciatio elocutioni ma-
 ximē affinis. fo. 116. pa. 1.
 Pronunciatio reliquas orato-
 ris partes decōrat. ibi. p. 2.
 Pronunciatio quid sit. ibidē.
 Pronunciationis partes duę.
 fo. 117. p. 1.
 Pronunciatio à voce dicta est.
 ibidem.
 Protopopœia, lat. Personę fi-
 ctio, quid. fo. 97. p. 1. & 2.
 Pyrrhicius constat duabus
 breuibus. fo. 111. pa. 2.

Q

- Quæstio triplex. fo. 18. pa. 2.
 & 51. pag. 1.
 Quæstio quid sit. fo. 39. pa. 2.
 Quæstio duplex, finita & infi-
 nita. ibidem.
 Quæstio finita quæ, ibidem.
 Quæstionis finitę multiplicę
 nomina. fo. 40. pa. 1. eadem.

Quæstio infinita quæ. f. 39. p. 2

Quæstionis infinitæ varia no-
mina, ibidem.

Quæstio finita in tria causarū
genera distribuitur. f. 40. p. 1.

R

Ratio quid sit. fo. 11. pa. 1.

Ratiocinatio quot partibus
constet. fo. 24. pa. 1.

Redditio quid sit. fo. 11. pa. 2.

Refutatio in cōfirmatione cō-
clusa. fo. 3. p. 1. & fo. 22. p. 1.

Refutatio quid sit. fo. 22. p. 2.

Refutatio alienorū argumē-
torū dupliciter fit. ibidem.

Refutationis præcepta. ibid.
& fo. 23. p. 1. & 2.

Refutatio in laude nulla. fol.
44. pa. 1.

Regia solis ex materia lauda-
tur apud Ouidium. f. 66. p. 2

Regressio, Græc. Epanodos,
quid. fo. 88. p. 2.

Repetitio, Græc. Anaphora,
vel Epiboli, quid sit. f. 86. p. 2

Repetitio fit etiam in diuer-
sis verbis. eodem modo so-
nantibus. fo. 87. p. 1.

Responsio quid sit. fo. 95. p. 2.

Respōsio quot modis fiat. ibi.

Responsionis figuræ duæ. ibi.

Retiçentia, Græc. Aposiope-
sis, quid. fo. 99. pa. 1.

Retiçentia quot modis fiat. ibi.

Rhetorica ad voluntatem re-
fertur. fo. 2. pa. 1.

Rhetorica ex artibus ratio-
ⁿⁱbus postrema. ibidem.

Rhetorica quid sit. ibidem.

Rhetorica à Grammatica &

Dialectica differt. fo. 2. p. 1.

Rhetoricæ officium. ibidem.

Rhetoricæ finis. ibidem.

Risu nihil ad restringendo
affectus potentius. f. 39. p. 1.

S

Salutatio quid sit. fo. 94. p. 1.

Sarcasmus, lat. iocus cum a-
maritudine, quid. fo. 83. p. 1.

Signorum quædā necessariorū
quædam probabilia. fol. 15.

Signorū probabilium quædā
antecedentia, quædam ad-
iuncta, quædam consequen-
tia. fo. 19. pag. 1.

Similitudo in ratiocinatio-
ne vitanda. fo. 24. pa. 2.

Similitudo in verbis nouādi-
quam vim habeat. f. 74. p. 2

Similiter cadens, Græc. Ho-
mæoptoton, quid. fo. 92. p. 1.

Similiter desinēs, Græc. Ho-
mæoteleutō, quid. f. 92. p. 2.

Similiter cadens in partibus
quæ flectuntur fit. ibidem.

Similiter desinens in parti-
bus fit inflexis. ibidem.

Simonides primus memoriæ
repositor. fo. 119. p. 1.

Solæcismus quid sit. f. 76. p. 1.

Sorites vnde dicitur. f. 29. p. 1.

Sorites quid sit. fo. 29. p. 2.

Sorites vnus multas cōcludit
ratiocinationes. ibidem.

Sorites fallax est, & decepto-
rius.

rius. ibidem.
Suasoria tria spectanda ante
ingressum causæ. f. 45. p. 1.
Suasoria plurimum conducit,
qualis de illo habeatur opi-
nio. fo. 45 p. 2.
Suasoria non parum conducit,
quales illi sint, quibus est
suasurus. ibidem.
Suasionis loci tres. fol. 45. pa.
1. & 2.
Suauitas per omnes spargi-
tur orationis partes. f. 17. p. 2
Subiectio quid sit, cum argu-
mentatio est. fo. 28. pa. 1.
Subiectio, Græc. Antipopho-
ra, quid, fo. 96. p. 2.
Subiectionis formæ tres, ibi-
dem. & fo. 97. p. 1.
Sustentatio quid sit, f. 100. p. 2
Spondeus constat duabus syl-
labis longis. fo. 111. p. 2.
Status triplex, coniecturæ, fi-
nitionis, qualitatis. fo. 18. p.
2 & fo. 51. p. 1.
Status coniecturæ, quid. f. 51. p. 1
Status finitionis, quid. fol. 52.
pag. 2.
Status qualitatis, quid. fo. 54.
pag. 1.
Status in oratione primùm in-
uestigandus. fo. 47. p. 1.
Status seu scopus quidam est
in quæ iaculatur orator ibi.
Status varia nomina. f. 47. p. 2
Status in demonstratio quid
sit. ibidem.
Status in demonstratio ali-

quando per comparationē
constituuntur. fo. 48. p. 1.
Status in demonstratio per
propositiones affirmantes &
negantes constituuntur. ibi.
Status in dictione quæ aduer-
sarium non habet, quo pa-
cto inueniri possit. ibidem.
Status etiam habent historie
atque poemata. fo. 48. p. 2.
Status in deliberatio quid
sit. ibidem.
Status in deliberatio ita cō-
stituuntur, ut ex duobus quæ-
ratur, utrum prius, aut ex plu-
ribus, quid potissimum faciē-
dum sit. f. 49. p. 1.
Status in iudiciali quid sit. ib.
Status nō est aut intētio sola,
aut depulsio sola. ibi. & p. 2,
Status prior generalis est, &
sufus nimis. ibidem.
Status posterior qui lat. iudi-
catio, Græc. Crinomenō, ex
ratione defensoris, & si ma-
mēto accusatoris nascitur.
ibidem.
Status qui iudicatio, quid nā
sit. ibidem.
Status qui iudicatio in quali-
tate & finitione reperitur in
coniectura minimè. ibidē.
& fo. 50. pa. 1. & 2.
Status coniecturæ dicitur etiā
inficiatorius. fo. 51. p. 2.
Status coniecturæ non tantū
futuri temporis est, sed præ-
sentis & præteriti. ibidem.

- Status legitimus quid.** fol. 52. pag. 2.
Status legitimus legalis, reli qui rationales dicti. ibidē.
Status legitimi formæ sex. fo. 53. pag. 1.
Status legitimus ex scripto & sententia. ibidem.
Status legitimus ex contrarijs legibus. ibidem.
Status legitimus ex ambiguo. fo. 53. pag. 2.
Status legitimus ex finitione. ibidem.
Status legitimus ex translatione. ibidem.
Status legitimus ex rationatione. fo. 54. p. 1.
Status iuridicialis quid. ibi.
Status iuridicialis duplex, absolutus & assumptus. ibi.
Status iuridicialis absolutus quid. ibidem.
Status iuridicialis assumptus quid. ibidem.
Status iuridicialis assumpti formæ quatuor. fo. 54. p. 2.
Status iuridicialis ex criminis concessione quid. ibidē.
Status iuridicialis ex relatione criminis, quid. ibidem.
Status iuridicialis ex remotione criminis, quid. f. 55. p. 1.
Status iuridicialis ex cōparatione criminis, quid. ibidē.
Status qualitatis in demonstratione præcipuè dominatur. fo. 55. p. 1.
- Status reliqui in demonstratione reperirentur,** si essent aduersarij fo. 55. p. 2.
Status consecuturæ in deliberatione præcipuè dominatur. ibidem.
Status reliqui reperiri etiam possunt in deliberatione, f. 56. pag. 1.
Synecdoche, lat. intellectionis siue animi conceptio, quid sit. fo. 81. p. 1.
Synecdoches modi quatuor. ibidem.
Synecdoche verborum figura, quid fo. 91. p. 1.
Synecdoches & Apoposephus differentia. ibidem.
Synæcedsis, lat. diuersarum rerū coniunctio, quid. ibidē.
Synonymia, lat. Communio nominis, quid. fo. 89. p. 2.
- T
- Testimonia quæ sint.** f. 69. p. 1.
Tota dicendi ratio in tres partes distributa. fo. 56. p. 2.
Transductio, Græc. Polyptoton quid fo. 88. p. 2.
Traductionis formæ quot. ibidem. & fo. 89. p. 1.
Translatio veluti orationis oculus, fo. 73. p. 2.
Transitio, Græc. Metastasis, quid. fo. 104. p. 1.
Transitionis octo formæ. ibi. & pag. 2.
Tribrachus tribus cōstat brachijs. fo. 112. p. 1.

Trocheus siue Choreus constat longa & breui. f. 111 p. 2.
 Tropus quid sit. f. 77 p. 1.
 Tropus duplex; dictionis & orationis. ibidem.
 Tropi dictionum octo. ibidē.
 Tropus orationis quid sit. fo. 82 p. 2.
 Tropi orationis quatuor. fol. 83. pag. 1.

V

Verba illustrata quæ f. 30 p. 2.
 Verba ab usu non abhorrentia. ibidem.
 Verba grania fo. 31 p. 1.
 Verba plena & sonantia. ibidem.
 Verba iuncta. ibidem.
 Verba facta. ibidem.
 Verba cognominata. ibidē.
 Verba non vulgata & trita. ibidem.
 Verba superlata. ibidem. pag. 2.
 Verba translata. ibidem. & 75. pag. 2.
 Verba soluta. fo. 31 p. 2.
 Verba relata. ibidem.
 Verba iterata. ibidem.
 Verba duplicata. ibidem.
 Verba simplicia aut natiua, aut reperta. fo. 74 p. 1.
 Verba natiua. ibidem.
 Verba reperta. ibidem.
 Verba reperta siue nouata quot modis nouari soleant. fo. 74. pa. 2.
 Verba alia alijs consonantio

ra sunt, grandiora, nitidiora. fo. 75 p. 1.
 Verba inusitata quæ. ibidem.
 Verba nouata quæ. ibidem. pag. 2.
 Virgula protensa longitudinem denotat fo. 1. 2. p. 1.
 Virgula in due veluti cornua inflexa in hunc modum. V. breuitatem denotat. ibidem.
 Vis oratoris quinque partibus continetur. fo. 47. pa. 1.
 Vocales sonoræ. A. &. O. fol. 107. p. 1.
 Vocales exiles. I. &. V. ibidem.
 Vocalis intermedia. E. ibidem.
 Vocales eiusdem nominis concurrentes suauem efficiunt sonum. ibidem. & pag. 2.
 Vocales exiles concurrentes suauem efficiunt sonum. ibidem.
 Vocales exiles si sonoras præcesserint, mollem hiatum efficiunt. ibidem.
 Vocales sonoræ si sonoris diuersi nominis adhæreāt, in suauē efficiunt sonū. ibidē.
 Vocales sonoræ si exilibus præponantur, iuncturam efficiunt insuauem. fol. 108. pag. 1.
 Vocalium concursus frequens molestissimus est. ibidem.

Vocis intendendę tres gra-
dus. fo. 117. p. 2.

Vox ad aures spectat, fo. 117.
pag. 1.

Vox rebus enūciandis accō-
-modanda. ibidē. p. 2.

Vox qualis esse debeat in o-
-mni genere affectuum. ibi-
-dem.

Vox grauis rebus cōgruit gra-
uibus, acuta acutis, tēpera-
-ta temperatis. ibidem, & fo.
118. p. 1.

Vultus p̄cipua gestus pari
fo. 117. p. 1.

Vultus mentis index & ima-
-go. ibidem & 118. p. 2.

Vultus vnus omnes exprimit
affectus. ibidem.

Z

Zeugma, Lat. Connexio siue
adiunctio, quid. fo. 90. p. 2.

Zeugmatis species quot. ibi-
-dem.

FINIS TABVLAE.

ILLVSTRI

ET OMNIBVS DIVINÆ

sapientia dotibus ornatissimo D. D. Do-
ctori Ioanni Cōtinenti Cōplutēsis Acade-
mie Rectori, & prestantissimis Diui Ille-
fonsi Collegis Alfonso Torreseus inge-
nuarū artium & Philosophia ma-
gister, & primarius elo-
quentia professor

P. P. F.

ANTA est homi-
num animis insita vel
innata potius hono-
ris & glorię appeti-
tio, Rector & Colle-
gæ tam placide quàm
cōcertatoriæ Theolo-
giæ principes, vt nul-

lus sit siue claris siue obscuris parētibz pro-
creatus, nullus siue sapientiæ amoribus in-
flammatz, siue à musis prorsus auersus, nul-
lus siue virtutum dotibus excultus, siue ob-
scœnis addictus cupiditatibus, nullus siue

humanus, clemens, & mansuetus, siue ferus,
immanis, & sanguinarius, qui non tãgatur
infinita quadam famæ & celebritatis cupi-
ditate. Et vsque eò hic appetitus excreuit,
vt mortalium plurimos ad res arduas & dif-
ficiles cum manifesto vitę discrimine atten-
tandas impulerit, vt suum nomen efficerēt
sempiternum, & vt sui ipsorum memoria
ijsdē, quibus solis cursus, regionibus ac ter-
minis contineretur. Et vt à priscis huius rei
demonstrandę initium capiamus, nūquam
Osyris fuisse totum orbem terrarum per-
uagatus, vt vitium multiplici lapsu & erra-
tico serpentium plantationem, frumenti &
ordei serendi rationem gentes etiam remo-
tissimas edoceret, nunquam Bacchus tot la-
boribus & ærumnis vini vsum gratum ma-
gis & iucundum, quã necessarium primus
omnium mortalibus indicasset, nunquam
Thebanus ille Hercules tot sese monstris
perdomandis opposuisset, nisi eorū animis
spes quædã immortalitatis insedisset. Ale-
xander magnus (vt ad recentiora secula no-
stra descendat oratio) cū adhuc puerulo
primas literarum paginas volenti victo-
ria, quam Philippus pater pepererat, renun-
tiaretur, spirās dixit, si pater armis omnia
subegisset, nihil sibi superfuturum, in quo
ceu in cāpo sua virtus excurrere, cognosci-
que

que posset. Cui cum astantes respōdissent,
ipsi soli ea parari omnia, subiecit, parui se
ducere, quòd tã latè essent sui regni & prin-
cipatus pomœria dilatata, quando acquirē-
dæ gloriæ materia è manib⁹ præriperetur.
Antigonus Macedonum rex cum filiū De-
metrium cum numerosa classe, ingentiq̃ue
militum copia ad Græcos liberandos mit-
teret, eum ad res fortiter & animosè peragē-
das gloriæ stimulis concitabat: quòd eius
laudis rumor non intra Græciæ fines esset
continendus, sed ob Græci nominis celebri-
tatem per omnes mundi plagas dimanatu-
rus. Quid quòd non viri tantum, sed foemi-
nis etiam sua æternitatis spes eblandita est?
Quæ causa fuit Semiramidi, vt virilem se-
xum ementita maximos duxarit exerci-
tus, diuturnis militiæ laboribus vires per-
fregerit, aperta capitis pericula subierit? Lī-
cuisset illi vt foemine crines in orbem per-
otium intorquere, comam calamistris inure-
re, faciem fucatis medicaminibus inunge-
re, vestes aureis claviculis distinguere, & se
se totam corporeis voluptatibus & blandi-
mentis dedere, nisi persuasum habuisset, fa-
mam post cineres durare, neque iisdem cū
corpore tumulis sepeliri. Quid de Artemi-
sia dicam, quæ cum propter sexus imbecil-
litatem Xerxis contubernium recusare po-

tuisset, maluit tamen duros præliorum labores perferre, sub iisdem cū militibus pelli bus hyemare, hostium sagittis, hastis, telis, tormentis seipsam transfigendam, & sulfu rato puluere concremandam opponere, ne tota semel interiret, & se aliquando vixisse restatum posteris hominibus relinqueret. Quæ à nobis hætenus dicta sunt, sustineri quodammodo & dissimulari possent, nisi pestilens hoc malū ita latius opinione dif seminatum esset, vt quorūdam ingenia cor ruperit, qui non dubitarunt turpia & nefa faria facinora nullis aut visa aut audita tem poribus pro comparanda nominis eternita te suscipere. Erostratus Dianæ Ephesię tem plum multis annorum spatijs, infinitisque sumptibus exædificatum incendit, vt ope re pulcherrimo igni consumpto, fama eius ad extremas orbis partes diffunderetur. Quem mentis furorem & insaniam equu- leo impositus, & atrocibus tormentorū ge neribus excarnificatus detexit. Pausanias cū Harmocratem percontatus esset, qua nam ratione subito posset clarus euadere, atque is respondisset, si illustrem virum ali quem occidisset, futurum, vt eius gloria ad ipsum redundaret, continuo Philippum in teremit. Et quidem quod tam vehementer appetiuerat, asecutus est. Nā seipsum patri cidio,

cidio, Philippum virtute notū posteris om-
nibus effecit. Quid quòd hæc effrenata
& furiosa cupiditas honoris intra hos ter-
minos & cancellos retineri non potuit, sed
eò progressa est, vt quosdā leues, audaces,
& vālanos homines impulerit, vt aliorū su-
doribus in se trāsferendis, alienisq; scriptis
pro suis venditandis voluerint inanes po-
puli plausus, & ventosas imperitę multitu-
dinis acclamationes aucupari. Caliphanes
vetus poëta diuersorum carminum & ora-
tionum initia transcribere, eaq; inflato spi-
ritu in medijs hominum circulis & conuen-
tulis pro suis pronuntiare solitus est: vt sa-
piens, & rerum plurimarū peritissimus cō-
mentum ignorantibus videretur. Chrysi-
pus Solensis aliena scripta ijsdem & verbis
& numeris furabatur, & totas aliorum pagi-
nas, totos libros suis operibus inserebat. Vn-
de Apollodorus de eo sic scriptum reliquit.
Si quis tollat de Chryssippi libris quæ alie-
na sunt, vacua illius charta relinquetur.
Quid de Solino dicā, qui quæ literis mada-
uit omnia ex Plinianis fontibus delibauit:
nec tamen eius, per quem profecerat, in suis
vsquā meminit operibus. Quid de Plinio,
qui ex Dioscoride diligentissimo rerū na-
turalium scriptore pleraq; in opus suum de
naturæ Historia trāstulit. Quid de Gellio,
qui

qui ex Liuiana lectione plurimum hausit
utilitatis, cum tamen Liuium eloquentiæ
nectare manantem suarum noctium Attica
rum noluerit esse participem. Hoc idem
video plerisque nostri temporis scriptoribus
contigisse, qui uix dum sua scripta in lucem
ad communem utilitatem de manibus emi
serunt, quando subito complures erumpunt
inuidentiæ stimulis agitati, qui ita ipsorum
lucubrationibus insidiantur, ut non opera
tantum, sed operum etiam titulos, parum
dixi, sed minutissimos etiam apices, & sin
gulas dictionum interpunctiones furentur.
Et ne tam impudens prodatur furtum, ver
bum vnum aut alterum de loco in locum
transmutant, grauissimorum autorum testi
monia, quibus, profligatis in hæc & illam par
tem questionibus, plurimum accedebat au
toritatis, tollunt: alia verò, quæ fuerant ube
riore verborum copia disputata, conciso quo
dam genere orationis, ieiuno, arido, atque
exili pertractant: ut nouum opus effecisse,
& cum multa sua laude ac celebritate typis
mandasse videantur. Quod si hi, Illustris
Rector, & Collegæ sapientissimi, qui aut lo
culos pecuniarum plenos, aut arcas omni ge
nere vestimentorum refertas, aut res alias
domesticas ad vite usum & commoditatem
necessarias furantur, publico puniantur fu
stuario,

Ituatio, aut vnco eorum iugulis impaeto ad
crucem pertrahuntur, quantò atrociori sup
plicio hi librorũ plagiarij castigari debent,
qui non nummos, sed famam, nõ vestes, sed
opinionem, non cibum aut potum, sed alio
rum industriam & operam deprædantur,
& cum aliena infamia crescere, & gloriam
accelebritatem comparare volunt? Facto
igitur in alieno capite periculo, ne idem mĩ
hi quod reliquis accideret, cum duos Rhe
toricę Tomos excellentissimo D. D. Ber
nardino à Cardenas Duci Maquetano di
catos composuissem, quibus tota orationis,
quæstionis, & oratoris ratio comprehensa
est, quæ fusiùs & latiùs disputaueram, pla
cuit in breues quæsdam & compendiaras
Tabulas referre, quas siue pueri, siue adole
scentes delicatiores memoriæ mandarent,
qui nondũ per ætatem possent lögioribus
præceptis erudiri. Has igitur vobis offero
viri ornâtissimi, vt vestro munite patrocini
nio audeant in lucem & manus hominum
prodire, nec vllos inuidorum & obtrectan
tium morsus, aut insidiosos latronum impe
tus pertimescant. Quòd si quis tam audax
fuerit & temerarius, vt illis velit violentas,
nefarias, & sacrilegas manus inferre, vestrã
precor in supplicio & animaduersione sen
tiant seueritatem, vt reliqui à simili genere
latro-

latrocini] deterreantur, neque vnquam au-
deant aliorum scriptis compilandis sua lo-
cupletare, aut ex alienis sudoribus gloriam
quærere. Quod vnum si vt vestra grauitas,
& opinio de vestra iustitia, fide, religione,
æquitate præiudicata exposcit, præstiteri-
tis, tū vestræ autoritati consulētis, & eadem
opera facietis, vt nouis ingeniorum inuen-
tis maiōres indies fiant huic vestræ Com-
plutensi Academiæ & honoris & dignita-
tis accessiones. Valete literarum lumina,
& hunc alumnum vestræ clientelę & obse-
quio deuinctissimū eadem qua semper cha-
ritate & indulgentia complectimini.

Compluti ad Calend. Maias

M. D. LXXIX.

Tabulæ breues & cō-
pēdiariæ in priorem Tomū Rhe-
toricæ compositæ ab Alfonso
Torreseo ingenuarum artium &
Philosophiæ magistro, & prima-
rio eloquentiæ professore in
Academia Complu-
tensi.

De orationis & quæstionis partibus.

Tabula prioris libri summas tātūm
singulorum capitum complectēs.
Numeri capita indicant.

ARTIVM alia ser-
uiles, alia ingenua
& liberales. Serui-
les sunt, quæ ad le-
uandas vitæ neces-
sitates necessaria no-

Cap. i.

A bis

bis suppeditant præsidia, quæ etiam Mechanicæ appellantur. Ingenuæ sunt, quæ ad virtutis & sapientiæ studium vias omnes & fenestras aperiunt. Dicitæ ingenuæ & liberales, quòd ingenuum liberumq; hominem deceant, vel quòd ignorantis & inscitæ tenebras, quæ erant mentibus nostris offusæ, dispulerint, & ad diuinarum humanarumque rerum considerationem nouam lucem inuexerint.

Ingenuæ rursus aut cognitionis sunt, aut actionis, aut mediæ. Cognitionis sūt, quarū finis cognitio est, qualis est Astrologia, Arithmetica, & alia id genus. Actionis sunt, quarum finis actio est, talis est morum Philosophia omnis, quæ in vita nostra saluberrimus monitis & præceptis formāda versatur. Mediæ sunt, quæ ad extruendam orationē spectant, quas

Græci

Græci logicas, Latini verò rationales vocant. Et quia partim intellectum ad cognitionem exacuunt, partim voluntatem ad agendum excitant, propterea inter cognitionis & actionis disciplinas medium locum tenent, & earum ancillæ vocantur & administræ. Nam quæ cognitionis sunt, ad intellectum, quæ verò actionis, ad voluntatem pertinent.

Quæ primos aditus ad rerum intelligentiam aperit, & sermonem, ut congruenter deincepiatur, instituit, Græmatica est, quæ intellectum acuit, ut verum à falso seungat, Dialectica, quæ voluntatem ad agendum impellit, Rethorica, quæ ex his artibus, quæ ad sermonem referuntur, postremas tenet sedes.

Rethorica est ars siue facultas benediciendi. 2

Ars est multarum præceptionum usu &

Tabule compendiarie
exercitatione conquisitarū firma & ab-
soluta comprehensio.

Bene dicere est ornatè, politè, & copio-
sè differere, & ad audientium varietatè
accommodatè. Atq; ita copiosa, ornata,
& elegans Rhetorum oratio à populari
Grammaticorum, & conciso atq; spino-
so Dialecticorum sermone distinguitur.

3 ¶ Materia oratori perfecto & omni ex
parte absoluto ad dicendum subiecta, est
res omnis, quęcunq; in quęstionem siue
disceptationem vocari possit. Orator ve-
rò civilis, qui in tuenda suę civitatis li-
bertate, in defendendis patrię legibus &
statutis versatur, in tam ampla & spa-
tiosa arena non exerceatur, sed civiles tan-
tùm quęstiones & controuersias subie-
ctas habet.

4 ¶ Rhetoricę officium est, appositè & ac-
commodatè dicere ad persuadendum, finis
persua-

persuadere dictione. Officium vocamus quod quis facere debeat, illud verò cuius gratia efficere debeat, finē. Sic etiam medici officium est, omnia ad egroti sanationem adhibere remedia, finis, curatione sanare. N. auarchi munus, nauem prudenter gubernare, finis, tranquillum & securum portum tenere.

De partibus orationis.

Orationis partes quatuor sunt, exordium, narratio, confirmatio, peroratio, nam diuisio & refutatio ab alijs adiecte ab his quatuor reducuntur, ad narrationem diuisio, qui enim causam diuidit, quodammodo narrat. Ad confirmationem refutatio, est enim eiusdem artificis & sua confirmare, & refutare aliena.

Ex his quatuor orationis partibus, due ad impellendos ac permouendos animos valent, exordium scilicet & peroratio,

Tabulæ compendiarie

verum exordium degustat tantum affectus, peroratio perficit & consummat. Reliquæ duæ, narratio & confirmatio ad rem docendam excogitatæ sunt, nam narratio quid sit in causa, confirmatio quid certi, incertive in causa sit, docet.

De exordio.

6 **E**Xordium, siue initium siue principium siue proœmium malis appellare, prima est orationis pars, si partiũ collocationẽ attendamus, cogitatione verò postrema est. Nam primum cogitandum est, quomodo rem ad vtilitatem nostram explicemus, deinde inuenienda argumenta, postea affectus, tandem videndum quo vtamur exordio. Sic fit, vt quod est in oratione primum, sit in cogitatione postremum. Nam si quando id primum inuenire velis, nullum occurret, nisi aut
exile,

exile, aut nugatorium, aut vulgare, atq;
commune.

Quid sit exordium.

Exordium est oratio animum audito-
ris idoneè comparans ad reliquam di-
ctationem. Id tribus maximè rebus fieri in-
ter plerosq; constat scriptores, si audito-
res beneuolos, dociles, & attentos feceri-
mus. Non quòd hæc per totam orationem
comparanda nõ sint, sed quòd initijs ma-
ximè putentur necessaria, vt per ea in au-
ditorum animos influentes vltèrius pro-
cedere possimus.

Beneuolentia à personis.

Tota captandæ beneuolentiæ ratio à
tribus fontibus manat, à personis,
à rebus ipsis, ab adiunctis vtrisque. A
personis, à nostra, ab aduersariorum,
ab auditorum persona. A nostra, si
nostrum officium sine vlla arrogantia

Tabulæ compendiariæ

commendemus. Si dixerimus quales er-
ga remp. parentes, amicos, aut eos ipsos,
qui audiunt, fuerimus. Si nostra incom-
moda, solitudinem, inopiam, calamitatē
recenseamus, & id genus permulta, qui-
bus auditorum animi emolliri, & ad mi-
sericordiam benevolentiamq; concitari
solent.

Ab aduersariorum persona beneuolen-
tiam conciliabimus, si eos in inuidiam,
odium, & cōtemptionem adducamus. Si
potētes sint, in inuidiam rapiemus, quod
obtimebimus, si eorum opes, clientelas,
affinitates, potentiam cōmemoremus, ut
his magis videantur, quàm veritati, aut
sua causę æquitati confidere.

Ab auditorum persona benevolentiam
captabimus, si illos, aut illorū dicta, aut
facta honorifica celebremus laudatione,
& si de his quàm honesta existimatio,
quan-

quantaq; eorum iudicij & autoritatis expectatio sit, ostendamus. Sed in genere iudiciali, vbi tota ad victoriam & triumphum spectat oratio, iudicis laus cū utilitate causę coniungenda est.

Beneuolentia à rebus.

Beneuolentia à rebus ipsis colligitur, si aduersariorum causam deprimēdo, nostram extollamus. Id Cicero fecit in exordio Miloniane orationis, cū eum se defendere ostendit, qui iudicibus ipsis interfecto Clodio saluti fuisset, aduersariorum tamen causam turpem fuisse demonstrat, quæ in eius accusatione versabatur, qui non dubitasset suum pro rep. caput inimicorum telis opponere.

Beneuolentia ab adiunctis personis & causæ.

Personis accommodantur non pignora modo, sed propinquitates, amicitia, regiones,

Tabulæ compendiaræ

giones, ciuitates, & si quid aliud eius personę quam defendimus, casu aliquo ledi potest. Vt si dixeris te eum tueri, qui sit numerosa sobole, qui sit multis amicorũ & propinquorũ gregibus stipatus, quos omnes eadem quę reũ maneat fortuna, aut eadem turpitudinis & infamię labe sit cunctorum familijs aspergenda. Prætereà si dixeris, te eum virum defendere, qui sit in tali regione aut ciuitate natus, quę incolas habeat & habitatores in omni genere officiorum feliciter educatos.

Ad causam pertinent, tempus, locus, habitus, opinio, actio. Nam hæc in causã visceribus & venis infixæ non sunt, verũ adherent quodammodo causę, & ex his beneuolentia comparatur. Plurimum enim ad emerendum iudicium fauorem illa faciunt, quo tempore aut loco dicas, quo

quo habitu seu forma iudicij, qua opinio
ne, quo genere actionis.

De Docilitate.

Docilitas est veluti via quædam & II
preparatio ad attentionem, compara
tur autem tribus potissimum modis. Si
rei dicendæ summam apertè ac breuiter
exponamus. Si dicamus quid aut quo or
dine simus scripturi, quod poëte faciunt
quando proponunt. Si ante omnia dilua
museam partem, quam nobis putamus
nocituram. Quod Uliesses fecit contra Aia
cem Telamonium apud Ouidium Deci
mo Tertio Metamorphoseos, nam cum
Ajax Græcorum principibus prius per
suasisset fidem Uliessi habendam non esse,
quod admirabili eloquentia, qua prædi
tus esset, posset ipsis fraudè facere, id im
primis refellit Uliesses, cū dicit rē iniquā
atq; indignā fore, si facundia quæ toties
Græ

Tabulæ compendiaræ.

Græcis omnibus profuisset, sibi in tam angustum locum deducto noceret.

De Attentione.

12 **A**ttentio sex modis excitari solet, pollicitatione, precibus, expectatione, breuitate, faceta, dubitatione.

Pollicitatione, si nos de rebus magnis, nouis, inusitatis, necessarijs dicturos esse polliceamur, aut de his quæ vel ad eos ipsos qui audient, vel ad reip. dignitatem omniumq; salutem, vel ad Deorum immortalium religionem ac pietatem pertineant.

Precibus, si rogemus, vt nos attentè audiant, quod apud Ciceronem, & reliquos oratores vsitatissimum est.

Expectatione, si paululum orator cum grauitate, ac seueritate quadã expectet, si ubi oculos in terram deiecerit, si ubi omnes auditores modestè circumspectans

eorum

eorum in se ora conuerterit, tum expectatus tandem loquatur. Id Uliſſes fecit contra Aiacem Telamonium dicturus, atq; ita Græcos ad audiendū attētos reddidit.

Breuitate, si promittamus nos breuiter dicturos, atq; ea solum quæ putabimus quàm maximè ad vtilitatem nostræ causæ pertinere.

Facetia, si interdum aliquid narremus faceti, & orationi nostræ, quando res ipsa postulauerit, sales, Veneres, ac lepōres aspergamus, quibus ad audiendum excitetur iudex, & à tædio defendatur oratio.

Dubitatione, si dubitare nos significabimus, quibus potissimùm verbis rem tantam exordiamur, aut unde dicendi initium capiamus.

Quoties verò causa opportunitatē præbebit, pot erit attentio in ipso cursu oratio

nis exordiis quibusdā renouari, quod transitionibus fieri solet commodius in hunc modum. Audistis graua, sed audietis grauiora. Magna sunt hæc, sed leuia præ his quæ supersunt dicenda.

Quando beneuolentia, quando docilitas, quando attentio cōparanda.

13

VT hunc nodum soluamus, obseruare oportet quinque esse causarū genera, honestum, turpe, dubiū, humile, obscurū.

Honestū est, quādo id laudamus, suademus, defendimus, quod laudādū, suadendū, defendēdū omnibus videatur. Vt si fortitudinē aut iustitiam cōmendemus, hortemur ad pacem, aut pro patre aduersus latronem dicamus. Si hoc genus inciderit, poteris uti vel non vii principio. Poterit quidem prætermitti principium, quoniam honestas sine vlla nostra opera nobis iudicium animos conciliabit.

Quòd

Quòd si exordiri placuerit, cur causa nostra honesta sit aperiemus, vt si libertatē defendamus, dicemus nullam honestiorē causam ad iudices vnquam fuisse delatam, quàm eam qua sit de libertate, cuius proprium est viuere vt velis, nec ex aliorum præscripto pendere. Et sic beneuolentiam comparabimus.

Turpe est, cum aut honesta res oppugnatur, aut defenditur turpis, vt si dicas aduersus patrem pro latrone. In hoc genere vtemur insinuatione, de qua paulò post, & sensim in auditorum animos influemus, vt ipsorū nobis gratiā conciliemus.

Dubium est, quando causa habet honestatis & turpitudinis partē, vt si pro patre latrone dicas. Honestum est patrem defendere, turpe verò latronem. In hoc genere à beneuolentia auspicabimur, ne turpitudinis pars illa nobis quoquo pa-

Et nocere possit. Parte itaq; turpitudinis prætermissa, ab honesta beneuolum auditorem faciemus.

Humile, cum res sordida & cõtempa multis laudibus effertur. Vt si barbariẽ, muscam, aut asinum commendemus. Si in hoc genere uersetur, attentos iudices siue auditores faciemus, nam rem vilem atq; abiectam non nisi cum risu excipere auditores solent, quare rerum dicendarum magnitudine & nouitate excitandi sunt ad attentionẽ. Quod Virgilius Georgicorum Quarto fecit de apum Rep. tractaturus.

Obscurum, cum multis cõtrouersijs & rixis tota causa implicata est. Tunc dociles faciemus, si promittamus ita nos esse dicturos, ut nihil apertius, nihil lucidius esse omnes fateantur. Sic enim iudices uolent attentè audire, quo uno o-

mnis docilitas consistit.

Quotuplex sit exordium.

Duo sunt exordiorum genera, principi- 14
 pium & insinuatio. Principium est
 oratio perspicuè & apertè perficiens au-
 ditorem beneuolum, docilem aut atten-
 tum.

*Insinuatio est oratio quadam dissimu-
 latione & circuitione obscure subiens au-
 ditoris animum. Id autè aut lachrymis,
 aut lugubri & sordidato habitu, aut alia
 quapiam ratione præstari solet. Nam ab
 iratis si apertè pax & beneuolentia peti-
 tur, non modò ea non inuenitur, sed au-
 getur potiùs odium, & maiori inflamma-
 tur incendio.*

Quando non liceat uti principio.

Tria sunt insinuationis tempora. Pri- 15
 mum, quando causa turpis est. Alte-
 rum, quãdo auditor persuasus est ab his,

B qui

Tabulæ compendiarie

qui antè contra nos dixerunt. Tertium, cum idem defessus est eos audiendo qui antè dixerunt.

Si causa turpis sit, utemur insinuatione, quæ uno ex his quatuor locis hauriatur. Rem pro re. Hominem pro homine. Rem pro homine. Hominem pro re. Res pro re ponetur, quando illustris aliqua, præclara, et admirabilis pro turpi, infami, et inhonestâ, cuius accusamur, à nobis allegabitur. Ut si Camillus reus agatur, quòd iniussu populi Romani equis albis triumphauerit, opponet contrâ res à se præclare gestas.

Homo pro homine, cum honestus aliquis pro scelerato substituitur, ut si filius luxu perditus ad veniam perpetrati sceleris impetrandam personam patris in medium producat, qui seipsum

pro

pro salute patriæ Dijs Manibus deuouerit.

Res pro homine, cum facti alicuius excellentia contemptam & sordidam personam illustrat, ut si impurissimus leno peteret statuam sibi in medio foro collocari, quod patriam obsidione liberasset.

Homo pro re, cum propter nobilitatem personæ crimen condonatur. Horatius cum sororem Horatiam in profusa totius populi Romani clacritate sui sponsi mortem deplorantem interfecisset, accusatur parricidij, petit ut sibi ignoscatur, quod paulò antè tribus Curia-tijs interfectis libertatem patriæ peperisset.

Si persuasus sit auditor, ab eo, quod aduersarius firmissimum sibi adiumentum putauerit, ordiemur. Excitantur

Tabulæ compendiariæ

enim iudices, cum vident aduersarij orationem nullum nobis terrorem iniecisse, & cupiunt illico audire, quidnam sit, quod contra tam validam illius argumentationem, efficacesque rationes dicere possimus. Fecit hoc apud Ouidium Uliesses, nam cum Ajax se Iouis pronepotem dixisset, & eo nomine sibi arma Achillis deberi iudicibus persuasisset, hoc ante omnia argumentum Uliesses confutauit, cum diceret Iouem etiam sui generis autorem extitisse, & totidem gradibus ab eo distare.

Si defessus sit auditor, ordiemur à fabula, Apologo, aut re quapiam alia, qua risum mouere possit, & iudicum seueritatem ad hylaritatem traducere.

De modo componendi exordium.

- 16 **E**xordium quatuor conficitur propositionibus, expositione, ratione, redditione,

tione, comprobatione, siue petitione.

Expositio est oratio, quæ ex aliquo exordiorum loco sumpta docilem, aut beneuolum, aut attentum auditorem facit. Si quæras à quibus locis sumantur huiusmodi expositiones, respòdeo in genere demonstratiuo liberiores esse, sumi nanque possunt ab historia, fabula, prouerbio, sententia, simili, pompa, meritis, gratulatione, & alijs id genus. In iudiciali non aliunde quàm ex ipsis cause visceribus querendæ sunt. In suasorio sunt qui uelint nulla esse principia, nam qui de re aliqua deliberat, ad eum audiendū, cuius consilium petit, sua natura propensus est. Sed quia semper in re omni est aliquid natura sua primum, à persona, loco, tempore, & ab adiunctis commodè exordiemur.

Ratio est oratio accommodata exposi-

tionis, per quam id quod expositum est confirmatur.

Redditio est brevis complexio, & totius argumentationis conclusio, quæ expositione & ratione conficitur.

Cōprobatio est redditionis causa, quæ quidem rem totā manifestius tangit.

Pleraq; Ciceronis exordia his quatuor propositionibus constant, cuius generis est illud pro Archia Poëta. Nam principio generalem constituit sententiam. Si quid est in me ingenij iudices, aut si qua exercitatio dicendi, earum rerum omnium fructum Aulus Licinius à me repetere prope suo iure debet. Deinde sequitur ratio, nam ille mihi studiorum autor extitit. Postea sequitur redditiō, si igitur eloquentia nostra alijs fuit usus, multo magis suo preceptoris inferuire debet. Postremo ponitur

tur petitio, proinde vos oro, vt me præceptorem meum, ea eloquentia, quam ex eius schola & disciplina delibauit, defendentem beneuolis animis audiat. Nudas posui propositiones, quò facilius ab studiosis eloquentiæ intelligerentur, nam eas Cicero pluribus alijs verbis exornauit.

De exordiorum vitijs.

Nouem sunt exordiorum vitia, vulgare, commune, commutabile, apparatus, separatum, translatum, longum, fidens, contra præcepta. 17

Vulgare est, quod ad plures causas accommodari potest, vt Iouem ego inuoco Opt. Max.

Commune, quo aduersarius etiam vti potest, vt qui pietatem colit, is meæ causæ patrociniabitur. Hoc exordio tam qui accusat, quàm qui defendit, vti poterit.

Commutable, quod aduersarius tor-
 quere potest in suam utilitatem paucis
 cōmutatis, vt si Orestis accusator dicat.
 Vos qui impietatem odio habetis, exem-
 plum liberis statuite, ne manus audeant
 parentibus inferre. Defensor hoc idē po-
 terit usurpare mutatis paucis. Qui pie-
 tatem diligitis, exemplum liberis vestris
 Statuite, ne dubitent parentes suos à do-
 mesticis insidijs eripere.

Apparatū, quod affectata eloquentia
 cōpositum est, quæ semper solet esse iudi-
 cibus suspiciosa. Arbitrantur enim sibi
 fraudem fieri, quoties vident oratorem
 vti oratione nimium elaborata. Quod in
 causis iudicialibus intelligi debet, nam
 in demonstratiuis, quas qui audiunt, nō
 doceri, sed delectari volunt, apparationi
 bus vti licebit exordijs.

Separatum, quod à suscepta causa se-
 iunctum

iunctum est, ut si homicida sit tibi accusandus, et ab adulterio aut sacrilegio exordiaris.

Translatum, quod aliud efficit, quàm genus postulet cause, ut si quis docilem faciat auditorem, cum beneuolum efficere debuisset, aut si cum insinuatione utendum est, aperto utatur principio.

Longum, quod pluribus verbis compositum est, quàm requirat causa, debet enim exordium magnitudini cause accommodari.

Fidens, quod confidentiam quandam praesert, quae solet iudicum animos à nobis alienare.

Contra praecepta, quod neque beneuolos, neque dociles, neque attentos efficit auditores.

De Narratione.

Post exordium sequitur narratio, nam 18

hoc maximè naturale est, vt postquàm orator iudicis animum exordio præparauit, & eius beneuolentiam, docilitatem, & attentionem collegit, rem illi exponat, de qua sententiam pronuntiaturus est, quod cum narratione præstari debeat, merito exordio adiungitur narratio.

An semper sit narrandum.

19 **Q**uatuor tēpora constituunt artis Rhetoricæ magistri, in quibus à narratione supersedendum sit.

Primum, cum obest narratio, tunc autem oberit, cum ipsius rei gestæ expositio necesse est in offensionem iudicum incurrat, eorumq; animos, qui de re proposita iudicaturi sunt, vehementer exasperet, quos causam agendo lenire ac mitigare potius debuissimus. Hoc autem cum acciderit, membratim oportebit partes rei gestæ dispergere per totam causam, & ad
quam

quãq; rē expositam confestim rationē ac commodare, vt vulneri præsto sit medicamentum, & defensio statim odium mitiget.

Secundum, cū nihil prodest narratio, tunc autem nihil prodest, aut cū ab aduersarijs res est exposita, aut aliunde nota iudici est.

Tertiū, quando tam breues sunt cause, vt propositionem potiùs desiderēt, quàm narrationem. Quod contingere solet, quando de re constat, de iure tamen queritur, vt apud Centumuiros, filius an frater debeat esse intestato hæres. Pubertas annis an habitu corporis æstimetur.

Quartum, quando auctori siue accusatori satis est proponere, vel sic magis expedit. Satis est dixisse, legatum peto ex testamento. Narratio erit diuersæ partis,

fabulę compendiarie
partis, cur non debeatur. Magis expedit
actori sic dicere, ab Horatio dico sorore
suam interfecit, quoniam hac sola pro
positione iudex crimen omne cognoscit.
Aduersarius verò causam facti narra-
bit.

An exordio subijciatur semper
narratio.

20 **N**atura ordo exigat, vt exordio subij-
ciatur continuò narratio. Artis ve-
rò ordo necessitati forensi subseruit, ac
plerunq; naturalem ordinē partium im-
mutat, ita vt exordio non narratio, sed
refutatio potiùs subijciatur. Quod duo-
bus præcipuè temporibus contingere so-
let. Aut si præiudicijs grauemur, aut si
multis antea actę vitę sceleribus obrua-
mur.

Si præiudicijs grauemur, vt in causa
Milonis, in qua Cicero prius quàm nar-
raret,

raret, Clodianorum obiectis satisfecit, quod nisi fecisset, frustra in Milonis patrocínio laborasset. Si multis antea tē vitē sceleribus oneremur, ut in causa M. Cælij, in qua priusquam de veneficio diceret orator, quæ erat propria causæ quæ stio, diluit luxurię, petulantię, impudici tē crimina, quibus adolescentia M. Cælij implicata fuisse criminabatur. Licebit itaq; aliquando pro causæ utilitate ante narrationem confutare.

An causa vna plures narrationes habere possit.

CAUSA aut simplex est, aut multiplex 21
 & coniuncta. Simplicem appello, in qua de vno tantum crimine tractatio est, coniunctam, in qua de pluribus. Si causa simplex sit, simplicem habebit narrationem, si coniuncta, plures, cum singula crimina singulas expositiones desiderent. Cuius generis

Tabulæ compendiarie
generis sunt omnes causa ambitus, & re-
petundarum, quæ cum plura crimina con-
tineant, habebunt etiam plures narratio-
nes.

Quid sit narratio.

22 **I**N demonstratiuo narratio nihil aliud
est, quam perpetua quedam virtutum
aut vitiorum amplificatio. (constat enim
demonstratio omnis exordio, continente
narratione, & epilogo.

In deliberatiuo narrationes aut nullæ,
aut breues erunt. Nam cum ad docendum
sit inuenta & excogitata narratio, hic
inutilis erit prorsus, cum auditores sint
edocti. Quod si adhibeatur, ordinem rei,
de qua deliberatur, breuiter explicabit.

In iudiciali narratio est rerum gesta-
rum, aut perinde ut gestarum expositio.
Vel ut Ciceroni in Partitione oratoria
placet, est rerum explicatio, & quedam
quasi

quasi sedes, ac fundamentum constituen-
da fidei.

Quotuplex sit narratio.

Duæ sunt narrationis formæ, vna ip-
sius causæ, altera rerū ad causam per-
tinentiū. Ipsius causæ, cū exponimus rē
gestā, & omnia trahimus ad vtilitatem
nostrā vincendi causa. Id autē quinque mo-
dis fieri solet. Partitione, præparatione,
elevatione, exaggeratione, Admonitione.

Partitio in narratione tædium leuat.

Dicam iudices quæ acta sunt ante rei cō-
tractum, quæ in re ipsa, quæ postea.

Præparatio est, quādo quicquā addimus
de nostro, quod faciat ad vtilitatē causæ.

Elevatio est rei vel criminis diminutio
siue extenuatio, vt si luxuriam hylaritatē
vocemus, auaritiā parsimoniā.

Exaggeratio elevationi contraria est.

Admonitio, cū iudicem admonemus, nō

Tabulæ compendiariæ

'dum quicquam esse dictum, quod nobis aliqua ex parte nocere possit.

Altera narrationis species est, rerum ad causam pertinentium, quæ Digressio nūcupatur. Ea autem fieri solet Transitione, quò commodiùs ad rei alterius narrationem transeamus. Exornatione, ut rē quam describimus maiore verborum copia exornemus. Laude, cum ad personæ alicuius commendationem digredimur.

Criminatione, cum aduersarium criminamur, & eius peccatum multò grauius & atrocius efficimus. Descriptione locorū, quando à re proposita ad loci alicuius descriptionem diuertimus.

De virtutibus narrationis.

24 **T**Res sunt narrationis virtutes, ut breuis, ut dilucida, ut verisimilis.

Breuis, quò faciliùs memoria teneri possit, dilucida, quò sine multo negotio intel ligatur

ligatur, verisimilis, ut fidem mereatur.

Breuis erit narratio, si non à primo initio rem repetamus, sed unde necesse est, si non in partes rem deducamus, sed summatim complectamur: si neq; longius quàm opus sit procedamus: si nihil extra causam dixerimus.

Dilucida erit, si verbis proprijs & vsitatis cõstet, si ordinem temporum seruemus inter narrandum, si nihil interruptè, perturbatè, vel ambiguè dicamus.

Nam verba impropria & inusitata obscurant narrationem, narratio autem obscura totam obcæcat orationem.

Verisimilis erit, in qua personis, temporibus, locis, ea quæ narrantur, cõsentiunt: ubi facti cuiusq; causæ exponuntur: & in qua naturæ, legi, moribus, ac opinionibus hominum accommodata dicuntur.

Cicero in Partitione incundam etiam

Tabulae compendiariae

Et suauem facit narrationem, Verum quemadmodum sanguis per vniuersa corporis membra diffunditur, sic etiam suauitas per omnes spargitur orationis partes.

De Confirmatione.

25 Post narrationem confirmatio sequitur, quae praecipua orationis pars est, et omnium maximè necessaria, cum tota spes vincendi ratioque persuadendi, in confirmatione posita sit, ut quae causae probationem contineat. Vnde non immerito veteres illi Rhetoricae artifices exordium et perorationem carni, narrationem et confirmationem ossibus et nervis compararunt. Caro enim saepius est ad decorem, nervus ad necessitatem.

Confirmatio in genere laudis et demonstrationis nulla est, cum certa, non dubia

dubia in laude prædicari soleant. Est enim confirmatio in hoc genere quasi perpetua quedam narratio constans amplificatione virtutum & vitiorum, bonorum & malorum. Quare loci in hoc genere ad ornandum & amplificandum potius quàm ad probandum adhibentur.

In suasorio tota serè causa confirmatio est, cum exordio & narratione plerùmque careat.

Quid Confirmatio sit.

Confirmatio est nostrorum argumentorum expositio cum asseueratione.

26

Asseueratio est vehemens rei alicuius comprobatio. Ut quis tam cæcus est, qui hoc non videat? Quis tam impudens, qui negare aut inficiari audeat? Quis tam sine fronte, qui hoc non planè fateatur? Quoniam plerique adeò frigidè & ieiunè

Tabulæ compendiariæ
dicunt, ut res etiam vera vix videatur
verisimilis.

Quibus locis confirmationis in omni
quæstione uti oporteat.

27 **Q**uia omnis confirmatio ad quæstionē
tanquam ad certum & destinatum
scopū confertur, (alioqui frustra tela cōij
cias, si nihil est quod petatur) triplex est
quæstio, An est, Quid est, Quale est. Si
rem non esse constet, quæritur an sit. Si
constet, aut quid sit, aut qualis sit:

Ex his tribus quæstionibus oriuntur
tres status. Coniecturæ, quæ rem suspi
cionibus inquirit. Definitionis, quæ rem
finiendo verum ipsi rei nomen accommo
dat. Qualitatis, quæ ostendit cuiusmodi
sit illud de quo agitur, iustum an iniu
stum, æquum an ini quum.

Ex probationibus, quæ ad robur &
firmamentum quæstionis adhibentur, alie
sunt

sunt artis expertes, quæ extra causam ad oratorem deferuntur, ut sunt rumores, tabulae, testes, tormenta, præiudicia. Aliæ artificiosæ, quæ ex ipsis causæ venis trahuntur, & industria excogitatur oratoris.

Rursus artificiosæ signis & argumentis constant. Ex signis quædam necessaria sunt, quæ aliter esse non possunt, ut fumus ignis. Quædam probabilia, quæ plerunq; ita fiunt, ut adolescentiam ad libidinē esse proclivem. Ex his quædam sunt antecedentia, nullus apparatus est, ergo nuptiæ non erunt. Quædam adiuncta, pallet, cogitabundus sedet, colorem subinde mutat, ergo amat. Quædam consequentia, expalluit, titubavit, cōtremuit, ergo sibi conscius est.

Argumenta ducuntur vel à personis, ut sunt genus, natio, patria, sexus, educatio, pueritia, adolescentia, iuuetas. Vel

Tabulæ compendiarie
à rebus, vt genus, species, finitio, exem-
plum, simile, par, maius, minus, & id ge-
nus alia.

De locis confirmationis in
coniectura.

28

TOta coniecturæ ratio ex fontibus sex
potissimum manat. Personis, locis, tē-
poribus, factis, euentis, rerum ipsarum
negotiorumq; naturis.

Horum omnium pulcherrimum est e-
xemplum in causa Milonis, in qua est
persona Clodij seditiosi ciuis, qui Milo-
nem oderat capitaliter.

Locus pugne, via Appia ante fundum
Clodij.

Tempus, quo consulatum petebat Milo,
Præturam Clodius, & pugna ante vespere
ram commissa.

Facti consilium in Clodio, qui Milo-
nis rationibus maxime aduersabatur,
cumq;

eumq; ad consulatum promoueri vehementer dolebat.

Euētus antere, iter Milonis necessariū, cōcio Tribuni Plebis eodē die habita & neglecta à Clodio, senatus serò dimissus. Post eadē, reditus Milonis in urbē, rumores cōtēpti, dictorū factorumq; cōstātia.

Natura negotij, vis, cades, insidiæ, que omnia sunt legibus, & civilibus decretis atq; sanctionibus inimica. Vides Cicero nem coniecturalia argumenta ex his fontibus hausisse, quibus fidem iudicibus fecit, Clodium insidias instruxisse Miloni, vitamq; illi eripere voluisse.

De locis confirmationis in
finitione

Finitio presenti loco capitur pro quaestione quid est, quæ definiendo explicari debet, vt cū queritur quid sit sacri legium, quo pacto finiendum, sit ne sacri

29

Tabule compendiarie
legium surreptio pecunie de loco sacro,
an aliter definiendum sit?

Nonem sunt definiendi forma, quibus
questio quid est confirmari possit,
ut si una aut altera destituamur, ad re-
liquas confugere valeamus. Ex genere
& differentia, Proprietate, communium
frequentia, Contrarijs, Dissimilibus, Pa-
ribus, Descriptionibus, Consequentium
numeratione, Explicatione vocabuli.

Genere & differentia, ut homo est
animal rationis particeps. Animal ge-
nus est, quo homo cum reliquis conuenit
animantibus. Rationis particeps differē-
tia, qua ab iisdem differt.

Proprietate, quia maxima nobis diffe-
rentiarum penuria est, cogimur aliquan-
do ad proprietatem confugere, ut ignis
est calidissimum elementum, calere enim
proprium ignis est.

Com-

Communium frequentia, nam ex his proprium quid sit splendescit. Sit Ciceronis exemplum in Topicis. Hereditas est pecunia, commune id quidem est, multa enim genera pecuniæ sunt. Adde, quæ morte alicuius ad quempiam pervenit, nondum est definitio, multis enim modis sine hereditate possideri mortuorum pecuniæ possunt. Vnum adde verbum, iure, iam à communitate res videbitur tantisper disiuncta. Sed nondum est satis, adde, neq; ea aut legata testamento, aut possessione retenta, iam totum consecisti negotium. Erit itaq; hereditas pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam pervenit iure, neq; ea aut legata testamento, aut possessione retenta.

Contrarijs, ut iustus est, qui nec sibi, nec alteri iniuriosus est. Virtus est vitiorum fuga.

Tabulæ compendiarie

Dissimilibus, non idem est exul & pa-
eria expulsus, quoniam exilium delicti
pœna est, ego verò de Rep. præclarè meri-
tus vi & armis expulsus sum.

Paribus, si tutoris est fidem præstare,
& procuratoris. Si fortis est, qui hostem
occidit, ergo & qui malum ciuem.

Descriptionibus, ut si quid sit ledere
maiestatem definire velis, id efficies, si
multis explicaueris, qui lege, qui consue-
tudine, qui sermonibus hominum dicen-
tur ledere maiestatem, quæ vis ea sit ver-
bi, quæ ratio, quæ natura.

Consequentiû enumeratione, cum quæ
necessariò vel tanquam necessariò conse-
quuntur, enumeramus, ad explicandum
quid nam illud sit, unde prodeunt. Nam
ex prioribus posteriora, ex posteriori-
bus priora demonstrari solent. Sic Ci-
cero octaua Philippica. Decius Brutus

oppugna

oppugnatur, non est bellum? Mutina ob
sidentur, ne hoc quidem bellum est? Fuga-
ti equites, praelium commissum, occisi a-
liquot, Vtrum hoc bellum non est? Ea
recensuit, quæ bellum susceptum conse-
qui solent.

Explicatione vocabuli, vt fides dicta,
quia quod dictū (&) promissum est, fiat.
Tumultus est timor multus.

De locis confirmationis in
qualitate.

Duo sunt confirmationis loci in quali- 30
tate, vnus, sit ne actum iure, hoc est,
ex legibus, & institutis civilibus. Alter,
Rectène, id est, ex æquo & bono.

De Refutatione.

RHetores quidam Refutationem in cō- 31
firmatione concluderunt, quia eiusdē
sit artificis & sua confirmare, (&) resista-
re aliena, verum nos præsentī loco dis-
iur)

Tabulae compendiarie
iungimus, vt seorsim precepta refutatio-
nis tradamus.

Refutatio, quam reprehensionem alij
& destructionem appellant, est contra-
riorum argumentorum dissolutio.

Soluuntur duobus modis, aut enim ne-
gamus quae ab aduersarijs dicta sunt,
aut admittimus, si negemus, dicemus fi-
cta aut falsa esse, quae ab aduersario op-
ponantur, nam quae ficta aut falsa sunt,
negare satis est. Si vero admittamus, id a
causa nostra tripliciter amoliri poterim-
us. Aut enim certum est, aut dubium, si
dubium, contemnimus, eludimus, irride-
mus. Si certum, aut in perspicue falsis
idem dici posse affirmamus, aut ex eo non
effici quod velit aduersarius.

Præcepta refutationis.

32

Quae argumenta turba valebunt, di-
uidenda sunt, & alia ab alijs sepa-
randa,

randa, vt fractis singulis, vniuersa etiam frangantur. Vt si quis hereditatis gratia hominem occidisse accusetur in hunc modum. Hereditatem sperabas, & magnam hereditatē, & pauper eras, & tunc maximè à creditoribus appellaberis. Vrgent vniuersa, at si singula quæq; dissolueris, iam flamma illa quæ magna congerie conualuerat, diductis quibus alebatur, extinguetur.

Cōmemorāda sunt exēpla, quibus in simili cōcertatione creditū non sit. Tale est in defensione Roscij de duobus adolescentibus, apud quos cū pater in eodē cubiculo mortuus repertus esset, illi autē dormientes, creditum non sit eos paternæ cædis cōscios fuisse, itaq; iudicio absolutos.

Conquerēda cōditio cōmunis periculi, si ingenijs hominū criminosorū, quales sūt accusatores, exposita sit innocētū vita.

Si

Tabulæ compendiarie

*Si forte nulla nobis contraria res ellen-
di argumenta facultas data fuerit, reme-
dium aliquod quæremus, quo possimus
ex aduersarij manibus elabi. Id autem
remedium triplex erit, aut si rem nobis
obiectã in aduersarium detorqueamus,
aut si rem ipsam aspernemur, & pro ni-
hilo ducamus, aut si ab ea sensim tacite-
q; digrediamur.*

¶ De formis argumentationum, qui-
bus res quælibet confirmari
sine refutari debeat

Quid sit argumentatio.

33

ARgumentatio est argumenti explica-
tio, siue artificiosa expositio. Argu-
mentum est. Ne persequare filium pater.
Argumentatio est. Natura parentibus
summum quendam liberorum amorem
inseuit, ita ut patres filios unice dili-
gant, & filij suos etiam patres summa
prose-

prosequantur charitate. Quo scæder tu optime parens deinde tu es, ne igitur charissimum filium, & proprium sanguinẽ persequare. Res itaq; vno verbo inuoluta, argumentatione explicata est.

Ratiocinatio.

Decem sunt precipue argumentationum formæ, ad rem siue probandam siue infirmandam à Rhetoribus usurpata, de quibus singulis differamus. 84

Ratiocinatio, quæ & Syllogismus & Epicherema dicta est, quinque partibus constat, propositione, propositionis ratione, assumptione, assumptionis ratione, & conclusionem. Apposito exemplo re omnẽ illustremus. Vtrũ mundus consilio gubernetur. **Propositio.** Melius geruntur ea, quæ consilio, quàm quæ casu administrantur. **Propositionis ratio.** Domus ea quæ ratione regitur, omnibus instructior est rebus,

Tabulæ compendiaræ
& apparatus, quàm quæ temere & nul-
lo consilio gubernatur. Assumptio. Ni-
hil autem rerum omnium meliùs quàm
mundus administratur. Assumptionis ra-
tio. Nam & signorum ortus & obitus
certum quendam ordinem seruant, &
annus varias habet commutationes &
vicissitudines ad utilitates rerum om-
nium accommodatas. Cõclusio siue com-
plexio. Consilio igitur mundus guber-
natur.

Vitabimus similitudinem, quæ satie-
tatis mater est, non semper ordientes à
propositione, sed interdū ab assumptione,
nonnunquam à complexione.

Possunt pauciores esse partes pro qua-
litate materiæ, nam rationes omitti pos-
sunt. Et tunc ratiocinatio constabit propo-
sitione, assumptione, & complexione.

Collectio.

Colle-

Collectio quinque etiam partibus constat, Propositione, quæ est ea quæ sumitur ad probandum. Ratione, quæ quod propositum est probat. Confirmatione, quæ est ipsius rationis probatio. Expolitione, quæ rei locupletanda causa adhibetur. Complexione, quæ superioribus compendio repetitis iterat propositionem. Sit exemplum. *Propositio. Non est verisimile Sextum Roscium patrem occidisse. Ratio. Quia patris vita utilis illi erat, mors autem calamitosa. Confirmatio. Nam viuo patre diuitijs & omni rerum copia affluebat, nunc autem Codro pauperior est. Expolitio. Credibile non est, quod tantam in patre benevolentiam expertus, cum lucis & sura priuauerit, per quem suauissimam hanc lucem aspexit, cum etiam feras ipsas partus, & educatio, & natura conciliet. Complexio. Non*

D est

Tabulæ compendiaræ
est ergo probabile Sextum Roscium pa-
trem occidisse.

Inductio.

36 **I**nductio est, quæ rebus non dubijs cõ-
cessis, rem, quæ dubia erat, propter si-
militudinem probat. Aspasia fertur cum
Xenophontis vxore in hunc modum locu-
ta. Dic mihi quæso Xenophontis vxor, si
vicina tua melius habeat aurum, quàm
tu habes, vtrùm illius, an tuum malis: il-
lius inquit. Quid si vestem ac ceterum
ornatum muliebrem pretij maioris ha-
beat, quàm tu habes, vtrùm ne tuum an
illius malis: illius verò respondit. Age-
sis inquit, si virum illa meliorẽ habeat,
quàm tu habes, vtrùm ne tuum, an illius
malis? Hic mulier erubuit, nam impru-
dens ab eo quod concesserat, ad id quod
concedere nolebat, & cõcedendũ propter
similitudinem videbatur, deducta erat.

Quotuplex inductio fit.

TRiplex est inductio, Socratica, Diale
 37.
 Etica, Rhetorica. Socratica, quòd hoc
 genere argumētationis Socrates vsus sit,
 qui hanc viam ingressus est, vt cūm plu
 ra interrogasset, quæ fateri aduersario
 necesse esset, nouissimè id de quo quere
 batur inferret. Quod pomum generosiss
 simum? puto quod optimum. Et equus?
 qui velocissimus. Et plura in eundem
 modum. Ita qui virtute excellit, genero
 sissimus.

Dialectica, quæ ex pluribus partibus to
 tum colligit. Vt plebs Romana optimè de
 Milone sentit, & equester ordo, & sena
 tus, ergo vniuersus populus.

Rhetorica, locus est ex similibus, si tu
 tor fidem præstare debet, si socius, si cui
 mandaris, debet etiam procurator.

Similitudines in hoc genere tales esse

D 2 debent,

Tabule compendiarie
debent, ut eas concedi necesse sit.

Nemo intelligat quod spectet similitu-
dinis propositio, nam cum quispiam intel-
lexerit se ex confessione propositæ rei, id
necessario concessurum, quod paulò antè
negabat, aut non respondebit, aut malè
prauèq; respondebit.

Dilemma.

38 **D**ilemma, alio nomine complexio, est,
in quo utrum concesseris reprehendi-
tur. Si implacabiles iræ, summa est acer-
bitas, sin exorabiles, summa leuitas.

Dilemmati alterum aliquando opponi-
tur Dilemma. Bias adolescenti cuidam
suadebat, ne uxorem duceret, in hunc
modum. Si formosa est, habebis commu-
nem, sin deformis, pœnam. Cui adolescens,
imò si formosam duxero, non habebo pœ-
nam, sin deformem, non erit commu-
nis.

Enumeratio.

ENumeratio est, in qua pluribus ex
positis, & cæteris infirmatis, vna re
liqua necessariò cõfirmatur. Hic seruus,
quem tibi vendicas, aut verna tuus est,
aut emptus, aut donatus, aut testamento
relictus, aut alienus, remotis prioribus,
supererit alienus. 39

Enthymema.

ENthymema siue syllogismi pars,
est argumentatio duabus partibus
constans, ex quarum vna sequitur alte
ra, vt eloquentia est ars, ergo expetenda.
Sol lucet, dies est ergo. 40

Quotuplex Enthymema.

Est autem duplex Enthymema, vnũ
ex consequentibus, alterum ex pug
nantibus, enthymema ex consequentibus
propositionem habet, & probationem pro
positioni adiunctam, vt non interfeci pa
trem, 41

Tabulæ compendiarie

trè, qui quo tēpore casus fuit, erā Roma.

Enthymema, quod cōficitur ex pugnā
tibus est omnium optimum. Cicero pro
Milone. Eius igitur mortis sedetis ulto
res, cuius vitam si putetis per vos resti
tui posse, nolitis.

- 42 Differt à Ratiocinatione, nam si ex tri
bus Ratiocinationis partibus vna præ
tereatur, conficitur enthymema. Ut bonū
est virtus, qua nemo malè uti potest, si
letur ea pars, illud bonum est, quo nemo
malè uti potest.

Exemplum.

- 43 **E**xemplū inductio est imperfecta, in
quo ex vna re singulari alia induci
tur. Cicero pro Milone. Negant intueri
lucem fas esse ei, qui à se hominem esse oc
cisum fateatur. In qua tandem vrbe hoc
homines stultissimi disputant? Nempe
in ea, quæ primum iudicium de capite vi
dit

dit Marci Horatij fortissimi Viri, qui nondum libera ciuitate, tamen populi Romani comitijs liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectam fateretur.

Subiectio.

Subiectio, quatenus ad probationem refertur, est argumentatio, qua quaerimus quid pro aduersario, vel contra nos dici possit, deinde per singulas interrogationes statim rationes subijcimus, quibus quae nostrae causae videntur obesse, conuellimus. Sed quid tandem afferre potestis in medium, quod Sextum Roscium ad tantum scelus impulerit? Num luxuriam? Sed de luxuria ipse etiam Erutius purgavit. Num aeris alieni magnitudinem? Sed nihil unquam debuit. Num cupiditates? Sed vitam semper duxit à cupiditate seiunctam, & cum

officio coniunctam. Si igitur neq; luxuries, neq; æs alienum, neq; cupiditates causam dederunt cædis paternæ, cur Rosciū tam atrocis sceleris accusatis, in quo nullum omnino sceleris vestigium inuenire potestis?

Oppositio.

45 **O**ppositio est argumentatio, in qua ex opposito propositionis ad ipsam propositionem reuertimur. In oppositione itaq; primū aliquid proponimus, deinde per oppositum eius digredimur, postremò ad id, quod propositum fuerat, reuertimur. Vt si eo tempore, quo hunc Roma occisum dicitis, ego in prouincia fui, relinquitur à me interfectum non fuisse. Hæc propositio est. Sequitur eius oppositum. Nam si tunc in vrbe fuisset, à me interceptum suspicari poteratis. Regressio ad propositionem. Nunc autem cū eo tempore

pore in prouincia fuerim, non est quòd à me hominem occisum suspicemini.

Inuersio

Inuersio, quæ etiam dicta est violatio, 46
est argumentatio, in qua ex aduersario
rum ratione, non id quod ipsi volunt, sed
quod nobis commodum est, sequi demon-
stramus. Vt non erat Sextus Roscius gra-
tus patri, qui semper illum ruri dimisit,
imò hoc ipsum erat maximi amoris, et
singulis beneuolentiæ signum, vberri-
mos et fertilissimos agros illius fidei commi-
sisse.

Hæc argumentatio confutationi accom-
moda est, reliquæ ad rem confirmandam
valent plurimum.

Sorites.

Superioribus accedat Sorites, Latinè a 47
cerualis, quòd multas argumentatio-
nes aceruatim conuoluat. Est autem So-

D s rites

rites syllogismus acervalis, fallax & captiosum argumentandi genus, in quo ex vno concesso ad multas conclusiones connexas descenditur. Cicero de finibus quarto. Quod bonum sit, id esse optabile. Quod optabile, id esse expetendum. Quod expetendum, laudabile. Laudabile autem omne honestum. Igitur omne bonum honestum.

In vno Sorite multe concluduntur ratiocinationes, atque ideo fallax est, & deceptorius, oportebit igitur seorsim singula considerare, sic facilius frangentur vniuersa, & totus ille propositionum acervus corruet.

De Peroratione.

48 **P**ostrema orationis pars peroratio est, quae etiam à quibusdam dicitur cumulus, quod in ea ceu in acervo praecipua totius causae capita constituentur, cum ad
refri-

refricandam iudicium memoriam repetūtur. A Grecis dicta est epilogus, quasi brevis quedam, succincta, & compendiosa dictorum enumeratio.

Quid Peroratio.

Peroratio est artificiosus terminus orationis. Nam sine magno artificio finis orationi imponi non potest. cum reficienda memoriae gratia potissima orationis argumenta in peroratione colligenda sint. Prætereà in eadem totos effundere debeamus affectus, quos in exordio tantum delibauimus. 49

De partibus Perorationis.

Distribuitur Peroratio in amplificationem & enumerationem, nam aut inflammare volumus affectus, ut causam facilius obtineamus, aut dissipata sparsaq; argumenta in vnū veluti corpus colligere, ut quid efficiant intelli-

gat

Tabulæ compendiaræ
gat auditor, inde natae sunt hæ duæ par-
tes, amplificatio & enumeratio. Dissera-
mus prius de amplificatione.

Quid sit Amplificatio.

- 51 **A**mplificatio est oratio, quæ aut ad ira-
cundiam inducit, aut ad misericor-
diam trahit auditoris animum. Duos fi-
nes propositos habet amplificatio, iracun-
diam & misericordiam, ad iracundiam
per cohortationem stimulat, ad misericor-
diam per conquestionem.

Quo genere verborum & rerum effi-
ciatur amplificatio.

- 52 **V**erba primùm in amplificatione illu-
stria ponenda sunt, quæ rem ante o-
culos penè constituent. Ipse inflammatus
scelere in forum venit, ardebant oculi, to-
to ex ore crudelitas emicabat.

Ab usu non abhorrentia, ne in illustri
dicendi genere verba reperiantur, pau-

cis, aut nemini cognita, qualia sunt illa,
 triseclisenex pro sene qui tria implevit
 secula, Toper, Antigero, pro quamprimum
 & valde.

Gravia, ut patrem patrie parricida
 trucidavit. Grauius est, quam Casarem
 Brutus occidit.

Plena & sonantia, ex quibus res quo
 dammodo grandiores efficiuntur, ut lu
 etantes ventos, tempestates sonoras.

Iuncta, hoc est, composita, ut conscele
 ratus, perturbare, condolere.

Facta, id est, inuenta ab oratore, quod
 parè & infrequenter fiet, ut dicitur ire:

Cognominata, id est synonyma, quæ re
 sunt eadem, sed nomine diuersa, ut imma
 nis, tetra, crudelis, & importuna bellua:

Non vulgata & trita, vulgatum est,
 de re tanta nemo potest mediocriter dice
 re. Non vulgatum, tanta rerum magnitu
 dine

Tabule compendiarie
dine omnis inferior esse videtur oratio.

Superlata, Hyperbolica, vt saxa & so-
litudines voce respondent.

Translata, flumen eloquentie, tempe-
stas seditionis.

Soluta, que dicuntur sine vlllo nexu co-
iunctionis. Nos penates, aras, focos, se-
pulchra maiorum defendimus.

Relata, que ad vnum verbum referun-
tur, vt vicit pudorem libido, timorem au-
dacia, rationem amentia.

Iterata, repetita, vbi nunc senatus est?
vbi equites Romani? vbi studia mun-
cipiorum?

Duplicata, valeant valeant ciues mei.

Rerum Amplificatio ex eisdem hauri-
tur locis, ex quibus arguments, nempe à
finitione, consequentibus, contrarijs, dis-
similibus, repugnantibus, causis, effectis,
similibus, exemplis.

Defi-

Definitiones primùm conglobatæ & in unum collectæ mirè conducunt ad amplificationem. Tibine vilis est illa doctrina Rhetoricæ? quæ sit orandi facultas? ars bene dicendi? scientia grauitè & copiosè differendi? inueniendi magistra atq; disponendi? Hic multæ sunt conglobatæ definitiones, quibus Rhetoricæ laus non mediocriter augetur.

Consequentium enumeratio, vt hunc tu domi alis, qui futurus sit latronum signifer, alienę libidinis administer, & extrema rerum tuarum pestis & calamitas?

Contraria, ò luctuosum spectaculum, cedere patria seruatorem eius, manere in patria perditores.

Dissimilia, sic habete iudices, Verris ad uetuplures esse Deos à Syracusanis desideratos, quã victoria Marcelli homines.

Tabulæ compendiarie

Repugnantia, quid me reducem esse
uoluiſtis? An ut inſpectante me expelle-
rentur hi, per quos eſſem reſtitutus?

Cauſa, ut quæ te cauſa ad tantum faci-
nus impulerunt? An quod uelis ciues om-
nes tuæ libidini parere, tuis cupiditati-
bus inſeruire, & ad tuum nutum ꝑ ar-
bitrium præſto eſſe?

Effecta, Doletis tres exercitus popu-
li Romani interfectos? interfecit Anto-
nius. Deſideratis clariſſimos ciues? eos
quoq; uobis eripuit Antonius.

Similia, beſtiæ ſæpe immanes cantus
flectuntur, atq; conſiſtunt, nos inſtituti re-
bus optimis non poëtarum uoce mouea-
mur?

Exempla, Homerũ Colophonij ciuẽ eſſe di-
cunt ſuum. Chij ſuũ uendicant. Salaminij
repetunt. Hæc omnia faciunt ad amplificandã
Homeri Poëtarũ principis dignitatẽ.

De Formis amplificationis.

53

Septem sunt amplificationis formæ.

Prima posita est in ipso rei nomine, cū scilicet rei nomen commutatur, ut cū occisum dicimus pro cæso, latronem pro improbo, sacrilegum pro fure.

Secunda per correctionem. Cicero pro Milone, est hæc iudices non scripta, sed nata lex, quã non didicimus, accepimus, legimus, sed à natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quã nõ docti, sed facti, nõ instituti, sed imbuti sumus.

Tertia per incrementum, idq; quatuor modis. Primo, quoties velut gradibus quibusdã increfcit oratio. Cice. in verrẽ, facinus est vincire ciuem Romanum, scelus verberare, propè parricidium necare, quid dicam in crucem tollere? Secundo, quando summo aliquid maius addimus. Virgilius Aeneid. octauo, quo

E pul-

Tabulæ compendiaræ.

pulchrior alter non fuit, excepto laurentis corpore Turni. Tertio, quando illud continuò apponimus, quod est maximum, Ut matrem tuam occidisti, quid dicam amplius? matrem tuam occidisti. Quarto, cum congestis circumstantijs, semper aliquid priore maius insequitur. Cice. de vomitu Antonij. In cœtu populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculentis vinum redolentibus gremium suum, & totum tribunal implevit.

Quarta per comparationem, Cice. pro Cluentio cum exposuisset Milesiam quandam à secundis heredibus pro abortu pecuniam accepisse, quantò est inquit oppinionicus in eadem iniuria maiori supplicio dignus. Siquidem illa cum suo corpori vim attulisset, se ipsam cruciavit, hic autē

autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum.

Quinta per Ratiocinationem, quando ex precedentibus sequentia colligimus, ut apud Ciceronem ex faucibus & lateribus Antonij, & gladiatoria totius corporis firmitate, quantum vini in Hippie nuptijs ex hauserit, amplificatur.

Sexta per congeriem verborum idem significantium. Cice. pro Ligario. Quid enim tuus ille Tubero disiectus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat? Qui sensus erat armorum tuorum?

Septima petitur à circumstantijs, quæ varie sunt. Ab instrumēto, occasione, persona, loco, tēpore, etate, cōditione, difficultate, sexu, raritate, evētu, & alijs id genus.

In qua parte orationis præcipuè dominetur amplificatio.

Tabulæ compendiarie

- 54 **A**mplificatio generi demonstratio propria est, quæ licet in exordio & narratione locum habeat, præcipuè tamen in peroratione dominatur. Exempla deliberatio accommodatissima sunt, enthymemata iudiciali.

Ex quibus locis nascatur amplificatio.

- 55 **E**x locis sex omnis manat amplificatio. Solus fecit. Primus fecit. Cû paucis fecit. Sæpius fecit. Hoc potissimum fecit. Primus omnium laudatus est.

De Enumeratione.

Actum est de amplificatione, superest ut de enumeratione, quæ altera est perorationis pars, paucis disseramus.

Quid sit enumeratio.

- 56 **E**numeratio, ab alijs dicta congregatio, Græcè Anacephalæosis, memoriã iudicium reficit, & totam simul causam ponit

ponit ante oculos, vt si per singula minus mouerat, turba tamen valeat.

Est igitur enumeratio breuis antè dicto-
rū repetitio. Quæ autē repetuntur, veluti
per capita decurrēda sunt, nam si mora-
bimur, nō iam enumeratio, sed altera qua
si fiet oratio. Quæ etiam cū pōdere repetē-
da sunt, aptis excitanda sentētijs, figuris
varianda, alioqui nihil est odiosius re-
ta illa repetitione, quæ memoriæ videat-
ur iudicium diffidere.

In quo genere causæ fiat.

Habet enumeratio locum in omnibus 57
causis, sed vtetur ea laudator nō ne-
cessariò, quoniam libera est exornationis
oratio, et ferè semper aduersario caret,
atq; ita memoriæ iudicium non diffidit.
Vtilis tamē erit aliquando, cū quedam
conglobata plus ponderis sunt habitura.
In suasionē, cū causa est multiplex,

Tabulæ compendiarie
& rationibus numerosa, utendum est
enumeratione, aliàs raro.

In iudicijs accusatori sæpius quàm reo ne-
cessaria est, quia multa iactat accusa-
tor, infirma fortasse singula, sed quæ tãdẽ
collecta maiores vires & nervos habeũt.

Reus verò enumeratione nõ vtetur, quia
in enumerãdo firmamẽta accusatoris re-
petẽda sunt, quæ quasi aculei iudicũ ani-
mos pũgerent, & ipsi vehemẽter nocerẽt.

Quibus de causis enumeratio fiat.

58

Duo sunt enumerationis tẽpora, vñũ,
cũ memoria iudicum diffidimus.

Quod contingere solet, aut cũ causam
multis egimus diebus, aut si oratio nostra
sua prolixitate memoriam iudicum con-
fudit. Alterum, cũ frequentatis argu-
mentis vim est habitura causa maiorem.

De Affectibus.

Quia amplificatio, quæ pars est una
pero-

perorationis, ad mouendos affectus potissimum adhibetur, quibus totus debet Epilogus ardere, ideo prius quam ab hoc loco discedamus, de affectibus disputemus necesse est.

Quid sit affectus.

Affectus est animi incitatio aut ad voluptatē, aut ad molestiā, aut ad metū, aut ad cupiditatē. Quatuor affectus recensentur in finitione, voluptas, molestia, metus, cupiditas, ad quos ceu ad capita quaedam ceteri affectus reducuntur. Nam boni vel mali opinione vehementius homines commouentur. Si boni presentis voluptas est. Si mali, aegritudo siue molestia. Si boni futuri, cupiditas. Si mali, metus.

59

Quotuplices sint affectus.

Sunt autem affectus duplices, quidam leues sunt & mites, quibus cuiusque natura, ingenium, & mores exprimuntur, quibus

60

Tabulæ compendiariæ,
etiam auditorum animi leniter permouē-
tur. Hi affectus sunt Comicis Poëtis ma-
ximè familiares, vt cùm senes auari, a-
dolescentes libidinosi, milites iactabūdi,
serui vafri describuntur.

Alij affectus turbulenti sunt, et) conci-
tati, quibus audientium animi vehemen-
ter permouentur. Hi in Tragædia præci-
puè reperiuntur, quæ cùm personas ha-
beat insigniores, & res grandiores quàm
Comædia, habet etiã affectus ardētiores.

A quibus rebus ducantur
affectus.

61 **D**Vcuntur autem affectus ab ætate, lo-
co, tempore, causa, modo, materia,
persona & reliquis id genus, de quibus
passim apud scriptores occurrūt exēpla.

Vtrūm accusator & patronus eisdem
affectibus vtantur.

62 **A**ccusator & patronus iisdem ferè affe-
ctibus

*Etibus vtuntur, sed rariùs patronus, ac
 cusator frequentiùs, nam patrono conci-
 tare iudices, accusatori flectere cõuenit.*

*Mouet affectus accusator, si id quod
 obijcit, aut quàm atrocissimũ, aut etiam
 si fieri possit, quàm maximè miserabile
 esse videatur. Atrocitas crescit ex his
 circumstantijs, quid factum sit, à quo, in
 quem, quo animo, quo tempore, quo loco,
 quo modo, & sic de reliquis. Miseratio
 concitatur ab accusatore, si aut eius ca-
 sum, pro quo causam agit, aut liberorum
 aut parentum solitudinem deploret. Si
 futuri temporis imagine iudices moueat,
 quid de accusatore vel iudicibus futu-
 rum sit, si reus absoluator, fugiendũ de
 ciuitate, cedendum bonis, aut omnia quæ
 cunque inimicus fecerit, perferenda, Si
 iudices ad fortiter iudicandum moueat.
 Postremò si occupet quæ diciturus fa-*

Tabulæ compendiaræ

Eturusuè sit aduersarius.

Patronus affectus mouebit, si de aduersariorum calumnia, cõspiratione, aut crudelitate conqueratur. Si rei dignitatẽ, cicatrices bello susceptas, nobilitatẽ aut maiorũ merita cõmendet. Si eum qui periclitatur, squalidũ, deformẽ, aut eiusdẽ liberos parentesuè sordidatos producat. Si gladiũ cruentum, vestes sanguine madẽtes in medium proferat, quarum rerum ingens plerunq; vis est. Ad summam. Si faciat reum stratum iacere, genua iudicum cõplecti, nisi personæ grauitas, aut vita antea acta id fieri non permittant. Quibus figuris in mouendis affectibus vtendum sit,

- 63 **B**landioribus affectibus accõmodata sunt quæ sequuntur figura. Imitatio, cum vel dicta, vel facta aliorum oratione imitamur. Dubitatio, cũ simulamus
 quæ.

querere nos unde incipiendum, ubi de
 finendū, quid potissimum dicendū, aut
 nos rei alicuius oblitos ab alijs admoneri
 fingimus. Communicatio, cū vel ipsos
 iudices, vel aduersarium, vel quempiam
 alium quasi consulimus. Enargia siue e-
 uidentia, quæ res de quibus loquimur,
 non tam videtur narrare, quàm eas, vt
 cerni possint, ante oculos proponere.

Concitatioribus affectibus congruunt
 sequentes figurae. Obsecratio, cū iudices
 obsecramus per ea quæ ipsis charissima
 sunt, vt nostri misereantur. Detestatio,
 cū hostes detestamur, eosq; diris omni-
 bus deuocemus. Denunciatio, cū mala
 quedam atq; infortunia aduersarijs de-
 nunciamus, ac veluti certo quodam augu-
 rio vaticinamur. Imploratio, cū fidem
 iudicū imploramus. Apostrophe, cū oratio-
 nē ad aliū quēpiam conuertimus, cū quo
 nobis

Tabulæ compendiariæ
nobis sermo non erat. Reticentia, cum
nobis mœrore ac singultu verba interrū
pi dicimus, & lachrymis à dicendo im-
pediri.

Quibus rationibus augeantur, &
vicissim minuantur affectus.

64 **A**ugentur primùm affectus, si doceamus id quod augemus, ad hæc tuenda, quæ per se magna sunt, vel ad ea de pellenda, quæ illis contraria sunt, pertinere. Sunt autem per se magna, religio, patria, parentes, coniuges, filij, vita, valetudo, honor.

Item comparatione, quoties res alijs cõparamus, & earum collatione, ipsarũ magnitudo deprehenditur. Ut si Cæsaris clementiam cum reliquis eiusdem virtutibus conferas, eamq; ceteris multo præstantiorem esse dixeris.

Postremò si rem vnã in plures partiaris,

tiaris, vt si expugnatam urbē dicas, et per singulas partes expugnationem persequaris.

Quo pacto minuantur affectus.

TRes sunt minuendorū affectuum rationes. Prima, si mens pacata pristina restituatur tranquillitati. Id autē consequemur detracta rebus amplificatis magnitudine, aut si auditorem cogamus res meliūs æstimare, et de eisdem multò clementiūs iudicare. Secunda, si affectus contrarijs discutiamus affectibus. Tertia, si risum in auditoribus concitemus. Nihil enim ad restringendos affectus potentius est, quàm risus.

65

Tabula posterioris libri de Quæstione.

Quid sit quæstio.

Quæstio

Tabulæ compendiaræ

Cap. I.

*Quæstio est quæ in vtrâque
partem disputatione trahi po-
test. Vel aliter, quæstio est cû
interrogatione elata oratio.*

*Vt vtrûm virtus sola sufficiat ab bene
beateq; viuendum? Vtrûm consummata
virtus voluntate an opere constet?*

Quotuplex quæstio sit.

2 *D*uplex est quæstio, finita & infinita,
vt omnis Rhetorû schola proclamat.
Infinita est, quæ rem generaliter propo-
nit remotis personis, temporibus, ceteris
quæ similibus circumstantijs, vt expeten-
dâ ne sit eloquentia? Appetendâ ne sint ho-
nores? Ducendâ ne sit vxor? Hæc etiam
quæstio ciuilis vniuersalis & philosofo
digna, propositum & consultatio appella-
tur. A Græcis dicta est Thesis.

*Finita est, quæ rem proponit certis per-
sonis, tēporibus, & similibus circumstan-
tijs*

tijs implicatam, vt an Catoni ducenda sit vxor? An bellum aduersus Mithridatē suscipiendum sit? Hæc etiam varia sortitur nomina, nam quæstio specialis et oratore digna, controuersia, nuncupatur, à Græcis Hypothesis.

Partitio finitæ in tria genera.

Finita quæstio, quæ eadem cum causa est, in tria genera distribuitur, demonstratiuum, deliberatiuum, iudiciale, quæ varijs differunt modis. Materia, nam demonstratiui materia laus est & vituperatio, deliberatiui suasio & dissuasio, iudicialis accusatio & defensio. Fine, nam demonstratiui finis est honestas, deliberatiui utilitas, iudicialis equitas. Tēpore, nam demonstratiuo tēpus præsens cōiunctū est, atq; etiam præteritū, deliberatiuo futurum, iudiciali præteritum. Loco, nam demon-

Tabulæ compendiaræ
demonstratiuo apud Romanos Campus
Martius erat designatus, deliberatiuo
Curia, iudiciali forum. Partibus animi,
à quibus oriuntur, nam demonstratiuū
nascitur à rationali, deliberatiuum à cō
cupiscente, iudiciale ab ea, quam philoso
phi irascentem nominant.

Vnde colligatur trium gene
rum numerus.

- 4 **T**Ria tantū esse genera colliges in hūc
modum: Omne oratoris officium aut
versatur in iudicio, aut extra iudicium,
si in iudicio, iudiciale genus est, si extra
iudicium, aut præteritum tempus respicit
aut futurum, præterita laudamus, aut
vituperamus, de futuris deliberamus.

De genere Demonstratiuo.

- 5 **V**aria est huius generis appellatio, nā
primū dicitur demonstratiuum,
quòd in eo virtutes quas laudamus, vi
tia

tia quæ vituperamus, demonstrantur. Deinde exornationis & ostentationis, quòd laus sit quædam personarum exornatio, & orator in cognitione virtutum vitiorumq; versetur cum summa eloquentia ostentatione. Postremò laudatiuum à meliore parte, est enim honestiùs multò atq; gloriosiùs laudare quàm reprehendere.

Quid sit.

Demonstratiuum genus est, quod versatur in alicuius certæ personæ laude vel vituperatione. Nam licet res & facta cadant in huius generis materiam, tamen persona præcipua est, quæ aut laudari aut vituperari debeat. Neq; ea communis, sed certa, quia oratoris industria in quæstione exercetur finita, quæ locorum, temporum, personarum circumstantiis implicita est.

Tabulæ compendiaræ

Quotuplex sit.

7 **E**st autem demonstratiuum triplex,
Dialecticum, Historicum, Laudati-
uum. Dialecticum est, quod cuiuscunq;
Thematis aut simplicis aut compositi na-
turam demonstrat. Simplicis, vt cum ser-
mo est de mundo, de Deo, de homine. Cõ-
positi, vt cum inquirimus, an prudentia
sit virtus, an philosophus debeat ad reip.
administrationem accedere.

Historicum est, quo res siue turpiter
siue laudabiliter gestę describuntur.

Laudatiuum triplex est, personarum,
factorum, rerum. Laudantur enim vel
personę, vt Cesar, Pompeius, vel facta,
vt quę à Sceuola, aut Horatio Coclite ge-
sta sunt, vel res, vt pietas, iustitia, forti-
tudo.

De genere laudatiuo personarum.

8 **T**ota personarum laus in Deos & ho-
mines

mines cadit, nam præter hos nulla persona est, quæ possit laudibus ornari. In dijs immortalibus sex sunt, quæ possimus commendare. Naturæ ipsorum maiestas & amplitudo, propria cuiusq; vis, inuenta, gesta, parentes, antiquitas.

Hominum laus multò magis varia ac multiplex est, nam ea quæ fuerunt ante vitam, quæ in vita, quæ post vitam complectitur. Ante vitam sunt quatuor illa, genus, natio, patria, responsa vel auguria, quæ ante ortum alicuius, vel ipso in ortu acciderunt. In vita sunt omnes ætatis gradus, tria prætereà bonorum genera, externa, corporis, & animi, quæ omnia commendatione nostra diligenter percurrenda sunt. Post vitam sunt statuæ in defuncti gloriam & celebritatem erectæ, parentalia totius ciuitatis concursu celebrata.

Tabulæ compendiaræ

Monumenta ingenij, ex quibus nõ medio-
cris vtilitas in studiosos omnes manare
perpetuò debeat. Honestã fama, quam re-
bus præclarè gestis sibi confecit. Certã-
mina in eius honorem instituta. Luctus
bonorum omnium. Desiderium postre-
mò, quod de se cunctis municipibus reli-
querit.

De genere laudatiuo factorum.

- 9 **F**acta tripliciter laudari solent, aut e-
nim temporum seruatur ordo, vt quo-
quaq; facta sunt tempore, sic nõstra ex-
plicentur laudatione. Aut imprimis recès
aliquod factum commendabis, & à no-
uissimis venies ad prima. Aut varia
permiscentur facta nulla habita tempo-
rum ratione, sed virtutibus in genera
distributis, ad prudentiam gesta pru-
denter reuocentur, ad fortitudinem fa-
cta fortiter, ad iustitiam & liberalita-
tem

tem quæ iustè & liberaliter videbuntur facta.

Est & alius laudandi modus per collationem, cum egregia imperatoris alicuius facta cum præclaris aliorum facinoribus comparamus.

Usurpabis postremò ad factorum commendationem locos utilis & honesti, id autem efficies, si dixeris nihil eo factò utilius aut honestius fingi aut cogitari potuisse.

De genere laudatio rerum.

Quemadmodum personæ & facta, sic etiam res aut laude augeri, aut vituperio deprimi possunt. Laudatur autem ab inuictoribus, ab effectis, ab his qui illis vsi sunt, à materia, à fine, antiquitate. Illud tamen diligenter obseruabis res omnes nõ eosdè habere laudationis locos, nam aliter artes omnes, aliter regiones,

Tabulæ compendiaræ
ciuitates, fontes, arbores, animalia muta
commendabis.

An Demonstratio causa sit, & de eius
charactere & partibus.

II **D**emonstratio licet veros aduersa-
rios non habeat, quemadmodum iu-
dicium & suasio, causa tamen est, nam
quod in foro facit aduersarius, id in con-
cione præstare solet tacita dissentientis
cogitatio. Nihil est enim tam vndiq;
laudabile, quod iure vel iniuria vitupe-
rari non queat. Erit itaq; in demonstra-
tione aduersarius, qui tacitè dissentit.

Cùm Demonstratio ad ostentationem
& aurium voluptatem comparata sit,
inde fit, vt in ea non ardens, non con-
citatum, quali in iudicijs vti consueui-
mus, sed temperatum quoddam & sua-
ue dicendi genus adhibeatur, quod au-
ditorum mentes exhylaret, summaque
per-

perfundat voluptate.

Sunt autem tres demonstratorie orationis partes, ut alio loco obiter perstrinximus. Exordium, quod ab officio potissimum ducitur, si dicamus esse viri boni & amanti patriæ officium, probos ciues laudare, vituperare improbos, ut hi deterreantur à peccando, illi verò ad amorem virtutis indies magis incendantur.

Narratio, quæ perpetua quædam est bonorum aut malorum, quæ alicui persone insunt, amplificatio. Epilogus, qui exhortatione, aut breui enumeratione constabit. Confirmatio aut refutatio in hoc genere nulla est, quia in eo de rebus dubijs non differitur.

De genere deliberatiuo.

Deliberatiuo varia etiam nomina indita sunt. Nā & deliberatio & cōsul

F 4 tatio

Tabulæ compendiarie
ratio dicitur, à deliberationibus & cõsul
tationibus in quibus versatur. Suasio, à
parte priore, non enim quicquam dissua
demus, nisi antè suasum fuerit. Conciona
le, quòd in populi concione huiusmodi de
liberationes atq; consultationes haberi so
lerent.

Quid sit deliberatiuum.

- 13 **D**eliberatiuum est, quod positum in cõ
sultatione habet in se suasionem &
dissuasionem. Sunt igitur duæ delibera
tionis partes, suasio, & dissuasio, ad
quas ceteræ reducuntur, cohortationes
scilicet, monitiones, consolationes, petitio
nes, obiurgationes, commendationes, re
conciliationes:

De fine deliberationis.

- 14 **D**eliberationis finis utilitas est, si a
pud imperitos & populares, qui sola
ducuntur utilitate, dicenda sententia sit,
siue

si verò inter viros sapiētia nomine per-
 celebres incidat deliberatio, finis digni-
 tas est. Nihil est enim in suadendo opta-
 bilius quàm dignitas, ad quam tuendam
 vniuersa proborum & sapientium homi-
 num consilia et cogitata referuntur.

De tribus quæ spectantur
 in suaforijs.

TRia oratori diligenter perpendenda 15
 sunt ante ingressum causæ, qua stu-
 det aliquid suadere. Quid aut quale sit
 id, quod suadere parat. Qui sint qui de-
 liberent, quibus est consilium daturus.
 Quis ipse qui consultationi orator adhi-
 beatur, vt suadeat, vel dissuadeat.

Quid sit quod orator sua-
 dere debeat.

TRes sunt suasionis loci, honestum, v- 16
 tile, possibile, ita vt re aliqua in me-
 dio ad deliberationem posita, si eam ve-

Tabulæ compendiaræ
lis consulentibus suadere, debeas honestâ
& utilem esse conuincere, & effici posse,
nam si fieri non possit, omnis de ea tolli-
tur atq; inciditur deliberatio.

Qui sint qui deliberent, & quis ora-
tor ad consilium aduocatus.

17 **P**lurimum etiam refert, quæ opinio aut
existimatio de illo vulgò habeatur,
qui suasurus sit rem aliquam, aut quales
illi sint, quibus est suasurus. Nam vir bo-
nus non nisi quæ honesta sunt suadet, &
hæc ipsa variè pro hominum ingenijs &
moribus. Nam aliter honesta pijs, ali-
ter improbis ac sceleratis, aliter praua o-
pinione corruptis, aliter dubijs, & in va-
rias distractis sententias. Honestis fa-
cile honesta persuaseris. Improbi imperio-
sa oratione tractandi sunt. Corruptis
eximendus est error. Dubijs quid opti-
mum, præcipiendum.

De genere dicendi & partibus orationis deliberatiuæ.

DELiberatiuæ orationis forma siue figura, quam Græci Ideam & Charam appellam, tota simplex erit, non exultans insolentia verborum, non compta, non tam eleganter ornata, vt demonstratio. Non acris, non contentiosa, vt iudicialis actio, sed grauis sententijs, verbis temperata, plena ponderis & autoritatis, delectu rerū quàm verborum ornatio. 18

Exordia in hoc genere causæ vel nulla, vel nō longa esse debent, nā qui deliberāt, ad audiendū parati sunt. Narratio itē aut nulla erit, aut certè perbreuis, nā qui deliberant, rē de qua sedētes consultant, notā habent & exploratam. Quapropter tota ferè in cōfirmando & refutando versabitur oratio. Peroratio enumeratione cōstabit & affectu. Hęc alibi etiā attigimus.

Tabule compendiarie

De genere iudiciali.

19 **H**oc forense genus in totum iam exoleuit,
quod viuente adhuc Cicerone, muta
ta magna ex parte reip. forma languere coe
pit. Quare cum nullus sit hac tempesta
te huius generis usus, non est quod in tra
dendis forensis styli preceptis plurimum
immoremur, presertim cum genus hoc iu
dicialia multa cum demonstratiuo, sed plu
ra cum deliberatiuo habeat communia,
vt qui duo illa nouerit, magnam etiam
huius partem teneat, necesse sit. Explice
mus tantum quid genus iudiciale sit, &
mox properabimus ad status, qui in cau
sis iudicialibus potissimum reperiuntur.

Quid genus iudiciale.

20 **I**udiciale genus est, quod positum in co
trouersia habet accusationem in se, aut
petitionem cum defensione. Quatuor ita
que sunt huius generis partes, accusatio

& defensio in sceleribus, petitio & recusatio in rebus reddēdis ac recuperandis. Et quanquam in deliberatiuo controuersia est & pugna, illa tamē rerum est. An Carthago delenda sit, an suscipiendum bellum. In iudiciali verò personarū est. An absoluendus Roscius, an potius in Culeum insuendus.

De statibus.

E prima oratoris cura esse debet, ut 21
 quas erit acturus causas penitus cognoscat. Proximum est, ut statum quaerat, in quo stat controuersia, quoq; referri debet omnis disputatio. Nam nisi id primum inuestigaret, è cuius explicatio ne totius controuersiae absolutio pendeat, in tota disputatione aberraret, neq; oratio sibi ipsi constare posset. Est igitur prefigendus scopus, in quem iaculetur orator, ne quid extra subiectam materiam dicat,

Tabulæ compendiarie
dicat, quod cum audientium excipiatur
irrisione.

De varijs nominibus status.

22 **D**iuersa sunt nomina ab artis Rhetori-
cæ scriptoribus statusi imposita. Di-
ctus est enim status, constitutio, contro-
uersia, disceptatio, iudicatio, conclusio,
Thema siue caput quæstionis, Thesis si-
ue quæstio infinita, Hypothesis siue quæ-
stio finita. Quæ nomina licet varia sint
& multiplicia, eundem tamen sensum
habent.

Quid sit status in demonstratione.

23 **D**emonstratorij generis status est ora-
tio notata locis, temporibus, personis,
in qua controuersia vertitur, & cū inter-
rogatione effertur. Vt an laudandus sit
Cæsar, quod M. Marcellum amplissimū
ciuem patriæ restituerit?

Hi status per comparisonem aliquan-
do

do constituuntur, vt utrū melius sit pue-
ros domi an in scholis erudiri?

Fiunt per propositiones affirmantes, vt
efferēdus est diuinis laudibus Philippus
Hispaniarum rex propter Christianam
religionem ab eo propagatam. Aliquan-
do per negantes, vt non est indicendum
bellum Turcis, dum Hispania omnes auri
& argenti venas exhaustas habet.

In omni dictione quæ aduersariū nō hā-
bet, triū rerū consideratione, personarū
scilicet, rei, conatus, status expeditissimē
poterit inueniri. Primū consideramus per-
sonas, sint ne vllō cognationis aut affinita-
tis, aut amoris & beneuolētīę vinculo cō-
iunctæ. Res deinde expendenda, quæ eue-
nit, aut futura est, cuius gratia dicere sta-
tuimus, vt in consolatione, vel amici vel
propinqui, vel boni alicuius iactura. In
gratiarū actione, beneficium collatum. In
gratu

Tabulæ compendiaræ

gratulatione, dignitatis alicuius adeptio, siue secundus rerum successus. Postremò sequitur conatus, & est id quod dicendo efficere volumus. Erit itaque in cōsolatione status, sit ne amico dolendū rei alicuius amissæ gratia. In actione gratiarū, an accepti beneficij gratia, amico grati esse debeamus. In gratulatione, an præsentis amici cōmodo letari debeamus.

Historiæ etiam atq; Poëmata suos habent status, vt apud Sallustium in bello Jugurthino, quomodo pugnatum sit cum Jugurtha. Apud Homerum in Iliade, quomodo Græcia ad Troiam pugnauerit.

Quid status in deliberatione.

24 **D**eliberatorij generis status est, vt ille ne sit, honestum, licitum, aut ex Stoicorum sententia, expediat ne? Hi enim negabant quicquam esse vtile, quod non simul honestum esset. Finitur eadem pro-
por-

portione, qua in genere demonstratorio.

Hi status ita constituuntur aliquando, ut ex duobus queratur, utrum potius faciendum sit? hoc modo, utrum Carthago funditus evertenda, an relinquenda potius videatur? Aliquando ex pluribus queritur quid potissimum faciendum sit? hoc pacto, utrum Annibal manere debeat in italia, an domum reuerti, an in Aegyptum proficisci ad occupandam Alexandriam?

Quid status sit in iudicio.

Status in genere iudiciali est quaestio, 25.
 quae oritur ex intentione accusatoris, et depulsione defensoris. Ut Milo interfecisti Clodium. intentio est. Interfeci, sed iure. Depulsio. iure ne interfecerit Clodium Milo? Quaestio siue status.

Observabis solam intentionem statum non esse, nec solam depulsionem, sed quod ex

G inten

De statu coniecturæ.

intentionis & depulſionis cōſtictione naſcitur, vt ſonus non eſt ipſa corporum percuſſio, ſed quod reſultat ex percuffione, aliter enim idem cauſa eſſet & effectus. Obſeruabis prætereà primum hunc ſtatū generalē eſſe & ſuſum nimis. Eſt igitur alter ſtatus anguſtior multò ex ipſius cauſe venis atq; viſceribus depromptus, qui naſcitur ex ratione defenſoris, ac firmamento accuſatoris. Qui à latinis iudicatio, à Grecis Crinomenon appellatur. Eſt autem iudicatio, qua vel probata, vel conſutata, in hanc vel illam partem de quaſtione pronunciarī ſiue iudicari oporteat.

Verum non licet in omni genere cauſe uſq; ad poſtremum hunc ſtatum procedere, nam in qualitate & finitione licet, in coniectura minimè. Exemplis appoſitis his tenebris lucem inferamus.

In qualitate, hoc est, quando queritur, iure an iniuria quid factum sit, proponamus tritum illud & vulgatum Milonis exemplum. Milo interfecisti Clodium.

Intentio. Interfeci, sed iure. Depulsio. An iure interfecerit. Status. Ratio, ille enim mihi insidias parauit. Firmamentum, at non oportuit insidiatorem indamnatum interficere. Judicatio, licuerit né insidiatorem indamnatum interficere, non expe-
ctato iudicio senatus.

Idem cōtingit in finitione, in qua de nomine facti controuersia est. Accusat Sulpitius quidam Norbanum, quòd is Tribunus plebis turbulenta habuerit conciones contra. Q. Cephionē, quibus imminutā populi Romani maiestatem fuisse contendit. Minuisti maiestatem Norbane. Intētio. Non minui. Depulsio. An minuerit. Prior status. Quia sic agere me voluit maiestas

Tabulæ compendiaræ.

populi Romani. Ratio. Maieſtatem mi-
nuit is, qui concitata multitudine rem ad
ſeditionem vocavit. Firmamentum exſi-
nitione maieſtatis. Minuerit ne maieſta-
tem Norbanus, qui rem æquam & gratâ
populo Romano egerit, per vim tamen
& ſeditionem. Poſterior ſtatus, ſive iu-
dicatio.

In coniectura verò, in qua de factò con-
trouerſia eſt, vltra primum illum ſtatû
non licet procedere, ſed prima illa qua-
ſtio eadem eſt cum extrema iudicatione.
Nemo enim eius, quod factum negat, ra-
tionem aut poteſt, aut debet, aut ſolet red-
dere. Sit exemplum. Repertus eſt Uliſ-
ſes apud Aiaceſ interfectum in ſylua,
cuius fuerat ante id temporis capitalis
inimicus. Intentio. Occidiſti Aiaceſ Uliſ-
ſes. Depulſio criminis. Non occidi. Conſti-
tutio coniecturalis & iudicatio. Occide-
ritne?

ritne? Hic stat pedemq; sistit is, qui re-
fellit, nec progreditur ulterius.

De statuum formis.

Distribuitur status in tres formas, cō- 26
iecturalem, legitimam, iuridicalem:
Nam tria sunt, quæ in omni disceptatio-
ne queruntur, An sit, Quid sit, Quale
sit. An sit, vt sit ne interfectus Ajax ab
Ulyse. Quid sit, vt sitne sacrilegium an
simplex furtum, si res sacra è loco profa-
no ablata sit. Quale sit, iustum an iniu-
stum. Iure ne Orestes occiderit matrem,
an iniuria? Quocirca hac discernuntur
ratione, vt si controuersia defacto sit, cō-
iecturalis constitutio appelletur, si de no-
mine facti, legitima, si de qualitate facti,
iuridicialis.

De statu coniecturæ.

Coniecturæ status est, cùm factū vel 27
crimen obiectum ab accusatore sim-

Tabulæ compendiarie
plici negatione depellitur, ut fecisti, non
feci, occidisti, non occidi. Dicitur coniectu-
ralis, quod coniecturis quibusdam veri-
tas inuestiganda sit. Dicitur etiam infi-
ciatorius, quod rem obiectam inficietur.

Hic status non futuri tantum tempo-
ris est, sed aliquando etiam presentis, et
preteriti, ut autor est Cicero secundo de
oratore ad. Q. fratrem.

De locis coniecturæ.

28 **P**ETITUR coniectura à nouem præcipue
locis, persona, re, causa, loco, modo, ma-
teria, tempore, occasione, facultate. Accu-
satur Catilina coniurationis, in hunc mo-
dum se ipsum tueri potest, petita à conie-
cturis defensione.

A persona sua, ea sum nobilitate, et
his ortus parentibus iudices, ut talia de
me suspicari non debeatis. A persona au-
dientis, vestræ prudentiæ iudices est,
perdi-

perditos & sceleratos homunciones reprimere, ne passim audeant fictis criminationibus nobiles insectari. Ab aduersarij persona, atq; eò magis recusandus Cicero quòd mihi semper capitalis extiterit inimicus.

Are, non enim sine grauissimorum hominum testimonijs tanti debetis suspicionem sceleris probare.

A causa, præsertim cum nulla incidere causa, quæ nos potuerit ad tantum flagitium impellere.

A loco, in hac præcipuè ciuitate, quæ nunquam legum sanctitatè violari passa est.

A modo, quid quòd nulla nobis aperiebatur via, qua populum orbis terrarum victorem euertere funditus valeremus.

A materia, nam cum hac Respublica tam præclare fundata sit, & tot tamq; validis præsidijs munita, nulla esset tanta potètia

Tabulæ compendiarie
quæ eam posset labefactare.

At tēpore, his potissimū temporibus, qui
bus tot habeat imperatores, tot exercitus
aduersus cōiuratorū impetus cōparatos.

Ab occasione, nulla deterior occasio cō
iuratis offerri potuisset, in qua sua cogi
tata opere exequerentur.

A facultate, quid quòd res tāta, tam gra
uis & laboriosa nostris exiguis viribus
& facultatibus perfici non posset, etiam
si eam totis conatibus attentaremus. Vi
des rem vnā per omnes coniecturæ lo
cos circumductam fuisse.

De statu legitimo.

- 29 **S**Tatus legitimus siue finitionis est, cū
ex legibus & scriptis aliquid nascitur
cōtrouersie. Vnde hic stat^o legalis, reliqui
rationales appellantur, quia hic legibus
innititur, ceteri rationibus & argumētis.

Partitio legitimi status.

Distri-

Distribuitur in sex partes, in scriptū
 & sententiam, cōtrarias leges, ambi-
 guum, finitionem, translationem, ratioci-
 nationem.

Ex scripto & sententia controuersia
 oritur, cū ex litigantibus vnus scripto,
 alter scripti sententia vtitur. Lex pere-
 grinum vetat murum conscendere, con-
 scendit, hostes repulit, accusatur. Qui ac-
 cusat, verbis vtitur legis, qui se defen-
 dit, voluntate legislatoris.

Ex contrarijs legibus nascitur alterca-
 tio, quando altera lex iubet, aut permit-
 tit, altera vetat quicquam fieri, hoc est,
 cū vterq; tam accusator quàm defen-
 sor legem habet, qua se tueatur. Lex erat,
 tyrannicidæ imago in gymnasio ponatur.
 Altera lex, mulier in gymnasio statuam
 ne habeat. Mulier tyrannum occidit, sta-
 tuam petit in gymnasio. Hic duæ leges

Tabulæ compendiaræ

etsi non ipso iure contrariæ, casu tamen colliduntur et euentu.

Ex ambiguo, cùm scriptum duas aut plures res significat. Pater familiàs amico taurum legauit, post mortem eius, amicus seruum petit nomine Taurum, hæres se bouem debere dicit.

Ex finitione cõtrouersia est, cùm disceptatur quo nomine factum appellari debeat. Quidã furatus est rē sacrã ex adibus priuatis, accusator sacrilegium esse affirmat, reus simplex furtũ, quòd ignorauerit rē sacrã esse. Hic definiri debent sacrilegium & simplex furtum.

Ex translatione oritur digladiatio, quoties ab alio nos accusari debere dicimus, aut non nos sed alios, aut non apud hos iudices sed apud illos, non hac lege sed illa, non hoc crimine sed illo, non hoc loco, non hoc agente. Vt si quis debiti aliquem
appel-

appellet ante tempus, aut plus petat, aut
vocetur quis ad iudicem non suum.

Ex rationatione controuersia cōstat,
cū res sine propria lege venit in iudiciū,
quæ tamen ab alijs legibus similitudinē
quandam aucupatur. Qui interfecerit
patrem, culeo insuatur, matrem qui inter
fecit, eādē pœna plebendus videtur.

De statu iuris.

Iuridicialis cōstitutio est, cū iure an
iniuria factū aliquid sit, queritur. Est
autem duplex, absoluta & assumpta. Ab
soluta iuridicialis est, cū rectē aliquid
factum esse contendimus, nulla re exter
na assumpta, qua factū nostrū defendā
mus. Quidam abdicare filiū vult, quod
philosophiæ sedulā operam nauauerit, fi
lius se id rectē fecisse affirmat, nullo pre
sidio extrinsec⁹ petito, quo seipsū tueatur.
Assumpta est, in qua cū reus rē per se
turpem

Tabulæ compendiarie
turpem fecisse confiteatur, auxilio tamē
aliunde mendicato, iure factam defen-
dit.

Huius quatuor sunt formæ, criminis
concessio, relatio, remotio, comparatio.

Concessio est, cū reus postulat sibi i-
gnosci. Eius duæ sunt partes, purgatio &
deprecatio. Purgatio est, cū negamus
quicquā à nobis dolo aut fraude factū,
nosq; aut per imprudentiam, aut casum,
aut necessitatem purgamus. Deprecatio
est, cū se consultò peccasse reus confi-
tetur, tamen postulat sibi veniam dari.
Hoc genus vix in iudicium cadere po-
test, nam concessa culpa, difficile est à iu-
dicibus iuratis veniam impetrare.

Relatio criminis est, cū nos aliorum
peccatis coactos aliquid fecisse dicimus,
ut si quis quempiam interfecisset, quòd
ab eo fuisset verbis iniuriosis ad eadem
fa-

faciendam Stimulatus.

Remotio criminis est, cum culpam vel in hominem, vel in rem aliquam conijcimus. Differt à superiore, quòd in relatione culpa duntaxat minuitur. Hic tamen penitus remouetur.

Comparatio postremò criminis est, cum dicimus necesse fuisse alterutrum facere, & id quod fecimus, multò fuisse vtilius. Vt si dux aliquis pateretur ciuitatē ab hostibus capi, ut ciuium omnium capita in saluo constitueret.

An hi tres status in demonstratione & deliberatione, vt in iudicio reperiantur.

IN demonstratione præcipuè dominatur status qualitatis siue iuris, cum in his honestandis versetur, quos vera laude & commendatione dignos esse iure censemus. Verum si aduersarij essent, cum quibus

Tabulæ compendiaræ.

quibus nobis esset cōcertatio, apparerent
vtiq; & reliqui status. Veluti si nos So-
cratē laudaremus, quòd mortē contem-
psisset, aduersarij autem id verū esse per-
tinaciter negarent, tūc quòd de factō cō-
trouersia esset, existeret coniectura. Sin
autē sinistrè interpretantes nomē cōmu-
tarent, & quod nos mortis contemptū, il-
li temeritatem atq; insaniam dicerent, fi-
nitio esset. Sed quoniam in hoc genere ad-
uersarij existere nō solent, magis hi sta-
tus fictione quadam nostra, quàm ve-
ra collisione litigantiū elucebūt. Erit ita-
que coniectura status, cū versamur in
probando hæc atq; illa laudabiliter gesta
fuisse ab eo, quem exornamus. Cū verò
in tribuendis singulis virtutibus proprijs
nominibus, finitio dicetur.

In deliberatione præcipuum locū tenet
cōiectura, vt si queratur, de duobus im-
pera-

peratoribus vter ad bellum aliquod confi-
ciendū aptior sit. Si verò de honestate qua-
ratur, qualitas iam existet, vt si dicere-
mus, aptum quidem esse vnum ex his, ve-
rū iniquū esse & inhonestū alterū ab
imperio dimoueri, qui maxima ex parte
bellū confecerit. Quòd si quis virtutes
alterius ducis, non virtutes, sed vitia po-
tius appellanda contenderet, iam esset fi-
nitionis status.

De caractere & partibus
causæ iudicialis.

Figura dicendi in genere iudicali erit 33
aculeata, ardens, sublimis, nisi causæ
natura aliud postulet. Hoc enim oratoris
iudicio permittitur, vt grauia grauiter,
mediocria tēperatè, tenuia subtiliter tra-
ctet. Partes sunt, vt initio tabularū dixi-
mus, exordium, narratio, cōfirmatio, per-
oratio.

FINIS.

Tabulæ compendiaræ
Tabulæ breues & cō-
pendiaræ in posteriorem Tomū
Rhetoricæ cōpositæ ab Alfonso
Torreseo ingenuarum artium &
Philosophiæ magistro, & prima-
rio eloquētiæ professore
in Academia Com-
plutensi.

De partibus oratoris.

¶ Tabulā primi libri summas tātūm
singulorum capitum cōplectens,
de inuentione & dispositione.
Numeri capita indicant.

Cap. I.

*Ora dicēdi ratio in tres par-
tes distributa est, vim orato-
ris, orationem, & quæstio-
nem. Priore Tomo egimus
de oratione & quæstione, posteriore age-
mus*

mus de vi oratoris, quæ quinq; partibus continetur, inuentione, dispositione, elocutione, memoria, pronuntiatione.

Harum partium prima, & aliarum quasi fundamentum, est inuentio, sine qua nihil potest orator suscipere, nihil cogitare præclarum. De hac igitur imprimis præcepta tradamus.

Quid sit inuentio.

Inuentio est rerum verarum aut verisimilium excogitatio, quæ causam probabilem reddant. Nam orator non tantum res veras, sed verisimiles etiam tractat, & in his frequentius versatur. Quibus siue veris siue verisimilibus oratio probabilis efficitur, ut fidem faciat auditoribus.

Quotuplex inuentio sit.

Triplex est inuentio, prima fidei, qua re docemus argumētis, altera motus,

H qua

72
Tabulæ compendiariæ
qua mouemus animos auditorum affecti-
bus, tertia delectationis, qua delectamus
auditores iocis & facetijs. Hinc nata sunt
tria illa oratoris officia, docere, quod est
necessitatis, delectare, quod suauitatis,
mouere, quod uictorię. De inuentione mo-
tus multa diximus, cū priore Tomo de af-
fectibus disseruimus. De inuentione dele-
ctationis nō est animus disputationē insti-
tuere, aggrediamur igit̃ inuentionē fidei.

Fides fit argumentis, nam nulla alia
ratio est, qua possis rei dubiæ fidem face-
re, quàm argumentis. Argumenta depro-
muntur ex locis, quia loci sunt ueluti
quedam argumentorum sedes ac domi-
cilia. Iam igitur locus ipse à nobis expos-
cit, ut de argumētis pauca, de locis mul-
ta ex Rhetorum annalibus repetamus.

Quid sit argumentum.

4 **A**rgumentum est probabile inuētum
ad

ad faciendam fidem. Vel est ratio rei dubiæ faciens fidem. Vnde colliges argumentum ad faciendam rei dubiæ fidem adhiberi, nam in rebus apertis argumentari tam ridiculum est, quàm stultum esset in clarissimum solem lucernam ardentem inferre.

Quotuplex sit argumentum.

Duplices sunt probationes, alteræ artificiosæ, alteræ expertes artis. 5
 Artificiosæ sunt, quæ pariuntur ab oratore, totæque in disputatione & argumentatione oratoris collocatæ sunt. Expertes artis, quæ non excogitantur ab oratore, sed extra rationem dicendi acceptæ, ad oratorem aut à reis, aut à causa deferuntur. Huius generis sunt, tabulæ, testimonia, quæstiones, pacta, conuenta, & si qua alia sunt, quæ oratoris industria non perit,

Tabulæ compendiarie
perit, sed extrinsecus ad oratorem delata
sunt.

Hæc duo probationum genera dissident
inter se plurimum, nam prius & inueni-
tur ab oratore, & arte tractatur, poste-
rius verò ab oratore non inuenitur, sum-
mo tamen artificio tractari debet.

De Locis.

6 QVoniã argumenta hauriuntur ex
locis, propterea commodũ erit & op-
portunum satis, de locis differere.

Principiò statuamus duos esse locorum
usus, vnus est, quo locos communes intel-
ligimus, qui in digressionibus & amplifi-
cationibus sæpissimè versantur, vt in lu-
xuriam, incestum, illiberalitatem. Alter
est, de quo nunc agimus, de loco scilicet,
vt est certa quedam argumenti sedes.

Nam quemadmodum in ærario pecu-
niæ publicæ reconduntur, vt cum his

opus fuerit, petantur inde. Sic in locis si
ta sunt argumēta, è quibus cū quid astrue
re, vel euertere volumus, ea depromam^o.

Quid sit locus.

Locus est communis quædam rei no-
ta, cuius admonitu quid in quaque
re probabile sit, potest inueniri. Vt e-
nim quōdam statua illa Mercuriales,
nunc ferrea, aut lignea ista manus,
quas crucibus in biuijs affixas vide-
mus, indicant viatori quā vertendum
sit iter, ita loci eum, qui inuenire cupiat
argumenta, veluti manu apprehensum
ducunt eò quò tendit. Et quemadmo-
dum magistri solent rudibus pueris, qui
nondum formare literarum characte-
res didicerunt, notas quasdam præscri-
bere, ac lineas ducere, ne à recta declinēt
via, sic locus nos statim admonet argu-
mentorum, quæ possint orationis nostræ

Tabulæ compendiaræ.

proposito conducere.

Cicero sic locum finit, locus est sedes argumenti, id est, veluti domicilium & quoddam argumenti receptaculum, in quo ceu in thesauro quodam omnia faciendæ fidei instrumenta reposita sint.

Obseruabis non omne argumentum ex singulis locis erui posse. Nam quemadmodum non omne mare omnem gignit piscem, nec in vna quapiam terra omnis herba nascitur, ita nec fieri potest, vti vno ex loco in rem omnem suppeditentur argumenta. Quare discutendi sunt diligenter loci omnes, & quod vnus non dederit, alter abundè suggeret.

Quotuplices loci sint.

- 8 Locorum alij sunt interni, alij externi, interni sunt, qui in re ipsa de qua queritur, hærent, qui etiã insiti appellantur.

Ex-

Externi sunt, qui extrinsecus assumuntur, & à re de qua queritur, longè disjuncti sunt, qui etiam assumpti vocantur & remoti.

Internorum rursus alij sunt in toto, quia totam rei de qua agitur naturam comprehendunt, alij ad totum affecti, hoc est, cum toto artèssimè coniuncti. Prioris generis tres sunt loci, à finitione, ab enumeratione partium, à nominis notatione, quæ Gracè dicta est Etymologia.

Posterioris tredecim numerantur, ex coniugatis, ex genere, ex forma, ex similitudine, ex differètia, ex cōtrarijs, ex cōiunctis, ex antecedētibus, ex cōsequētibus, ex repugnantibus, ex causis, ex effectis, ex comparatis. Percurramus hos tres ordines locorum, & initiò disseramus de his qui sunt in rei natura, mox de his, qui sunt circa rei naturam, postremò

Tabulæ compendiarie
de his, qui extra naturam sunt.

¶ De Locis qui sunt in rei natu-
ra infixi.

De loco à finitione.

- 9 **I**Nter tres locos ipsi rei veluti ingeni-
tos prima constituitur finitio, quia to-
tum illud explicat, de quo queritur.

Definitio est oratio, qua quid sit res ex-
plicatur, id est, qua rei demonstratur na-
tura. Nam id quod in re quæ definitur in-
uolutum est, euoluit definitio, quod obscu-
rum illustrat, quod impeditum breui &
circumscripta quadam explicatione expe-
ditissimè aperit. Tantum enim definitio à
re definita differt, quantum pannus inuo-
lutus ab explicato.

Efficitur definitio omnis genere & dif-
ferentia, ut homo est animal rationis
particeps. Differentia est propria rei no-
ta, nam quemadmodum pecudibus nota
quædam

quædam inuri solent, quibus aliæ ab alijs internoscantur, sic res aliæ ab alijs differentijs separantur.

Argumenta à finitione sunt huiusmodi. Rhetorica est bene dicendi scientia, bene dicere laudabile est, Rhetorica igitur laudabilis. Ius est ars equi & boni, equitatis utilis est cognitio, utilis igitur iuris scientia.

De loco ab enumeratione
partium.

Secundus locus internus est partium ¹⁰ enumeratio, quæ talis naturæ est, ut duas pluresue partes numero ponat, ut aliquid inde colligatur. Cuius est, ergo natus aut factus, non natus, nec factus, non ergo cuius.

Huius loci magna vis est & ad confirmandum & ad refellendum. Ad confirmandum tribus assumitur modis, nam

De statu coniecturæ.

aut ex partibus coniunctis totum concluditur. Si inueniendi, inuenta disponendi, disposita memoria tenendi, & cum dignitate eloquendi ac pronuntiandi facultate præditus est, orator est: harum autem rerum omnium facultate est præditus, orator igitur est.

Aut ex partibus per disiunctionem propositis colligitur totum. Quod vel ad inuentionem, vel ad dispositionem, vel ad elocutionem pertinet, id ad Rhetoricam pertinet: locorum autem cognitio pertinet ad inuentionem, igitur ad Rhetoricam.

Aut pluribus partibus enumeratis, cæterisque infirmatis, vna reliqua necessariò confirmatur. Aut senatus parendum de salute reip. fuit: aut aliud consilium instituendum: aut sua sponte faciendum: aliud consilium superbum, suum arrogans, videntum igitur fuit consilio senatus.

Ad refellendum duobus modis assumitur, nam aut ex sumptis per disiunctionem partibus totum refellimus. Si vivit argentum, aut stirps est, aut bestia, aut homo, nihil istorum, non igitur vivit. Aut prætermissa disiunctione, refutatis cunctis partibus, totum refellimus. Dicit te mihi pecuniam credidisse, si neq; habuisti ipse, neq; inuenisti, neq; ab altero accepisti mutuò, neq; surripuisti, non ergo mihi pecuniam credidisti.

De loco ex nominis notatione.

Tertius locus internus notatio est, quæ vis quædam est verbi, siue nominis interpretatio, quam Græci Etymologiam appellant, latini veriloquium. Cicero notationem, quòd verba sint quæcunq; rerum notæ.

II

Valet hic locus tum in probando, tum

in

Tabulæ compendiarie
in refellendo, si cum re quæ notatur vi-
cissim retrò commeet, tunc enim eandem
ferè, quam definitio, vim & facultatem
habet. In probando sic. Qui sapientiæ
studiosus est, is est philosophus, Cicero
fuit sapientiæ studiosus, philosophus er-
go. In refellendo in hunc modum. Si cō-
sul est qui patriæ consulit, non igitur Pi-
so consul, qui eam euertit. Ciuitas est ci-
uium vnitas, at cùm Roma bellis ciuili-
bus tumultuabatur, nulla erat ciuium v-
nitas, non erat igitur per id tempus Ro-
ma ciuitas.

De locis qui sunt circa rei
naturam.

E Gimus de locis, qui sunt in rei natu-
ra infixi, quiq; in toto esse dicuntur,
nunc eos ordine persequamur, qui sunt
circa rei naturam, & ad totū quodāmo-
do affecti, & à cōiugatis ducamus initiū.

De loco ex coniugatis.

In affectis prima sunt cōiugata, sunt
autem eiusdem generis verba, quæ ab
vno orta principio variè commutantur,
vt pius, piè, pietas, fortis, fortiter, forti-
tudo.

12

Coniugatorum vsus frequens est siue
ad probandum siue refellèdum. Iustè fa-
cit, iustus igitur. Sceleratus est Anto-
nius, qui quotidie aliquid sceleris molia-
tur. Mori miserum non est, nō igitur mi-
sera mors est.

De loco ex genere.

Genus est nomen multis formis com-
mune, vt virtus iustitiæ, fortitudini,
prudentiæ, temperantiæ communis est.
Animal etiam sub se hominem, leonem,
equum, elephantum comprehendit.

13

Huius loci nulla est ad confirmandum
vis, nam ridicula est collectio illa, virtus
est,

Tabulæ compendiaræ
est, ergo iustitia, fieri enim potest, vt for-
tudo sit, aut temperantia. Quòd si si-
gnum addas generi vniuersum, rectè &
laudabiliter colliges. Virtutis omnis laus
in actione consistit, ergo & prudentia.

In reprehensione verò plurimum va-
let hic locus, quia sublato genere, forma
tolluntur necessariò. Non est virtus, ergo
nec iustitia, non est animal, ergo nec ho-
mo, nullum gessit magistratum, ergo nec
consulatum.

De loco ex forma.

14 **F**orma est pars generi subiecta, vt Rhe-
torica forma est siue species artis,
quia arti subiecta est.

Huius loci plurimus est vsus in probā-
do, cui enim forma conuenit, ei etiam ge-
nus conueniat necesse est. Iustitia est, er-
go virtus. Laurus est, ergo arbor.

In refutando verò infirmus & debilis

locus hic est, nam remota specie, genus nō tollitur. Non enim sequitur, Dialectica non est, ergo non est ars, cūm Rhetorica, aut alia quæpiam ars esse possit.

De loco ex similitudine.

Similitudo est duarū plurimumve rerum diuersarū in eadem qualitate collatio.

15

Vt quemadmodū ferae partus suos diligunt, ita nos in liberos nostros magna in dulgentia esse debemus. Hic ferè cum hominibus, partus cū liberis conferuntur in eadem qualitate, nempe in dilectione.

Adhibetur hic locus ad probandum sic: Vt flāmam nascentē sequitur fumus, ita crescentem gloriam inuidia. Ad refellendum ita. Quod est oculus in corpore, id est mens in animo: sed cū humore oculus obruitur, cernere suoq; munere fungi minimè potest: mens igitur cū aliquo perturbabitur affectu, ratiocinari, & quod

Tabule compendiarie
quod sui muneris est, prestare non po-
terit.

De loco ex dissimilitudine.

16 **D**issimilitudo est duorum aut plurium
in diuersa qualitate collatio. Si bar-
barorum est in diem viuere, nostra consi-
lia in sempiternum tempus spectare de-
bent. Hic barbari cum hominibus cultis
conferuntur in diuersa qualitate viuendi.

Huius loci precipuus vsus est in con-
futando, quod ex subiecto exemplo con-
stare poterit. Sit questio, debeant ne ho-
mines in die viuere? ea poterit hac ratio
cinatione refelli. Si belluarum est in diem
uiuere, & quae solum praesentia sunt in
spicere, certe hominum est praeterita recor-
dari, & futura prospicere: belluarum
autem est in diem viuere, nec quae futura
sunt prouidere: est igitur hominum non
in diem viuere, sed futura prospicere.

De

De loco ex contrarijs.

Contraria sunt, quæ non possunt eidem rei simul, eademq; ratione convenire, ut sapientia & stultitia. Sunt autem quadruplicia, aduersa, priuantiæ, relata, negantiæ. 17.

Argumentorum, quæ ex contrariorum formis nascuntur, magna vis est ad refellendum. Ab aduersis, si virtus amplectenda, vitium fugiendum. Pax amplectenda, fugiendum igitur bellum. A priuantibus, lux est, non ergo tenebræ. A relatis, Cicero pro Marcello. Ex quo profectò intelligi debet, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. A negantibus, Plato philosophatur, non ergo non philosophatur. Mutus est, non ergo mutus non est.

De loco ex adiunctis.

Adiunctorum locus oratorius quidem 18.
I est,

Tabulæ compendiaræ
est, & in coniecturæ ali statu ad mouendam
suspicionem aptissimus. Adiuncta sunt,
quæ rei de qua agitur vel adherent sem-
per, vt locus, & tempus, vel plerunque
non tamen necessariò, vt virtus & vi-
tium homini.

Argumenta ex adiunctorū loco in hūc
modum depromuntur. Nouerca erat, ve-
nenum ergo dedit. Mater, non ergo læsit
filiū. Fugit, ergo sibi sceleris cōsciū erat.
Hic pauper est, & sumptuose viuit, ergo
furatur. Hic potentior est, iniuriam ergo
fecit.

Latissimè patent adiuncta, nam tria ge-
nera, demonstratiuum, deliberatiuum &
iudiciale comprehendunt: in quibus pas-
sim ab adiunctis siue ad laudem, siue ad
suasionem, siue ad criminationem poteris
argumenta delibare.

De loco ex antecedentibus.

Antecedētia sunt, quibus positis aliud
cōsequatur necesse sit, vt procella in
mare incumbente sequitur fluctus. 19

Valet hic locus tum ad confirmādum,
tum ad diluendum. Ortus est sol, dies igitur
est. Non alitur, ergo non augetur.
Nunquam artem oratoriam didicit,
eam ergo rectē docere non poterit.

De loco ex consequentibus.

Consequentia sunt, quę rem necessariō
consequuntur, vt risus hominem. 20
Dies est, igitur ortus est sol. Cicatrix ma-
gna est, luculentam ergo plagam accepit.
Si spirat, vivit.

De loco ex repugnantibus.

Repugnantia sunt, quę cum re, cui re
pugnāt, coherere non possunt. Quę
ad refellendum plurimū valent. Amat
illū vehementer, non igitur cōuitijs inse-
ctatur. Pro tuēda libertate se morti deuo- 21

Tabulæ compendiaræ
uit, non ergo libertatem prodidit.

De loco ex causis.

22 **C**AUSA est, qua sua vi efficit id, cuius
est causa, ut vulnus mortis causa
dicitur, quia mortem efficit, sic cruditas
morbi, ignis ardoris causa existit.

Quatuor sunt causarum genera, effi-
ciens, materia, forma, finis.

De efficiente.

23 **E**fficiens est, à qua aliquid est. Tibi ve-
num, morietur ergo. Avaritiam si
tollere vultis, mater eius est tollenda lu-
xuries. Laboriosus est, euadet ergo doctus.

De materia.

24 **M**ateria est, ex qua res fit, ut aurum
annuli materia dicitur, quia ex au-
ro factus est. Hinc laudantur aut vitu-
perantur res omnes, quòd ex optima aut
pessima materia constant: nam regia so-
lis laudatur apud Ovidiũ, quòd ex auro

Pyro-

Pyropo, ebore, argento constaret. *A materia illud est argumentum, corpus hominis mortale est, ab eius igitur societate & contagione immortalis animus seu candus est.*

De forma.

Forma est, per quam res vnaquaque est id quod est, & à cæteris distinguitur rebus. Sic anima rationis particeps forma hominis esse dicitur, quia hæc efficit, ut homo sit, & à reliquis rebus omnibus separetur. 251

Argumentum à forma plurimum habet roboris ad refellendum, sublata enim forma, id quoque tollitur, cuius est forma.

Non est animus rationis particeps, non ergo erit homo. Non est anima sentiens, non ergo animal. In confirmatione valet hic locus in his formis, quæ à materia seungi separarique non possunt. Est ani-

Tabulæ compendiaræ

masentiens, animal igitur, necessaria complexio est, cum sentiens anima separari ab animali non possit. In his verò que separantur infirmus est, est anima rationis particeps, homo igitur, inepta collectio.

De fine.

- 26 **F**inis est, cuius gratia fiunt omnia, & ad quem cuncta referuntur, ut finis ex ædificatæ domus est habitatio ab omni aëris iniuria tuta. Tale erit à fine argumentum. Homo natus est ad intelligendum & agendum, non igitur ad pastum & voluptatem. Curare corpora utile est, medicina curat corpora, utilis ergo medicina.

De loco ex effectis.

- 27 **E**fecta sunt, quæcumq; efficiuntur ex causis, ut dies solis erit effectus, cum à sole efficiatur.

Ex effectis ad rei alicuius firmamentum constans argumentum elicitur. Virtus laudem parit, sequenda igitur. Voluptas infamiam, fugienda ergo.

De loco ex comparatis.

Comparatio est duorum aut plurium cum relatione vel submissione collatio. 28
Tractatur tripliciter, à maiori, minori, pari.

Argumento à comparatione maiorum utimur tum in refellendo, tum in comprobando, quod sequentibus constabit exemplis. Hercules duobus resistere non potuit, ergo nec tu. Summa felicitas non est in bona existimatione collocanda, multò igitur minùs in diuitijs. Si quis sacrilegium facit, faciet & furtum. Casarem non tulimus, Antonium feremus?

A minori, si furem nocturnum occidere licet, quid latronem?

A pari, si consilio iuuare ciues et auxili-

Tabulæ compendiarie

lio æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse hi, qui consulunt, & qui defendunt. Quæ pœna aduersus interfectorem patris iusta est, eadem aduersus eum qui matrem interemit, iusta erit.

De locis assumptis siue remotis, qui sunt extra rei naturam.

29

Hos locos Rhetores externos, assumptos, remotos, inartificiales appellat. Externos, quæ sint extra re. Assumptos, quod extrinsecus assumantur. Remotos, quod à re longius seiuncti sint. Inartificiales, quod nulla eos pariat oratoris ars, sed foris ad ipsum delatos arte tractet.

Quot sint externi loci.

30

Externi loci octo sunt, præiudicia, rumores, tormēta, tabulæ, iusiurandū, testes, leges, pacta siue conuenta. Nā ad fidem rei propositæ faciendam plurimum valent iudicum opiniones de re litigiosa
pre

indicata. Rumor prætereà dissipatus per populum. Tormenta deinde, quorum vi nihil potuit extorqueri, quod nobis quoquo pacto obesse posset. Mox tabulæ, quibus fides haberi debeat, quòd à fide-
li scriptore in multorum præsentia signata sint. Item iusiurandum, quòd nullus sit tam profligatis moribus, qui in re clara, violata religione, & profanatis altaribus peierare velit. Quid de testibus dicam? quibus abroganda fides nō est, præsertim si viri probi sint, & eorum vita cunctis civibus grata cōtigerit. Quid de legibus? quæ cū sacrosanctæ sint, debēt ab omni mortalium genere religiosissimè observari. Quid tandem de pactis siue conuentis? quibus standum esse tum diuina, tum humana iura proclamant.

Cicero tum in Topicis, tum in oratoria Partitione hos omnes locos externos sub

Tabulæ compendiaræ

vno Testimoniorum nomine complexus est. Appellat autē Testimonia ea omnia, quæ ab aliqua re externa sumuntur ad faciendam fidem.

De dispositione.

- 31 **P**ost inuentionem iure sequitur Dispositio, nam nō solum orator debet quid de proposita re dicat inuenire, verum etiam quæ inuenerit disponere, & iudicio quodam atque momento dispensare. Parum enim profuisset multa acutè subtiliterq; inuenisse, nisi ea commodè prudenterq; digesta sint, & nodis quibusdā inter se deuincta. Nam oratio dispositione carens cum omnia confundat atq; perturbet, cæca & incerta vagetur necesse est.

Quid sit dispositio.

- 32 **D**ispositio est rerū inuentarū in ordinē distributio. Nā in oratione magna cura esse debet æconomice & collocationis:

Sed

Sed cum res sint & priores & potiores verbis, verū potior erit collocatio, ex qua grata quedam atque iucunda nascitur perspicuitas, vt ex apta verborum structura numerus & concentus.

Quot sint dispositionis genera.

Duo sunt dispositionis genera, vnum ab institutione artis profectū, alterū ad casum temporis accommodatum. Dispositio ab institutione artis quinque potissimū rebus spectatur, partibus orationis, verbis, sententijs, argumētis, affectib⁹.

§3

Partibus orationis, nam exordiū præcedere debet narrationem, narratio confirmationem, confirmatio epilogum.

Verbis, nam cōmoda verborum dispositio non tantū facit ad perspicuitatem orationis & modulationem, verū ad vigore etiā & acrimoniā. Incōmoda verò sententiā obscurat, & molestam atq; iniucundam

Tabulæ compendiaræ
cundam orationem reddit.

Sententijs, nam principales orationis
propositiones, ex quibus minùs principa-
les pendent, priùs disponi debent.

Argumentis, nam validiora & que
plus virium ac neruorum habent, primo
& postremo loco collocanda sunt, infir-
miora verò, veluti gregarij milites, in
medium agmen conijcienda.

Affectibus, nam initiò lenibus ad conci-
liandos iudicum animos, postea turbu-
lenti ad eosdem ad odium aut misericor-
diam concitandos vtendum nobis est.

Adde etiam, si placet, seruandam esse
dispositionem in questionibus, que aut
sunt diuersæ, & ex eodem capite non pen-
dentes, & in his liber est ordo, nisi gra-
uiores suo iure primum occupent locum:
aut coherentes & aliæ ex alijs capientes
fidem, in his precedunt, que certitudine

sua

sua sequentes iuuant.

Est & alia dispositio ad casum temporis accommodata, quæ cogit oratorem naturalem partium ordinem immutare, ita vt prætermisso exordio, à narratione causam aspicietur, aut ante narrationem consuetet.

Tabula secundi libri de elocutione.

Post inuentionem & dispositio-
nem sequitur elocutio, à qua e-
loquentia nomen accepit: nam
ubi orator res inuenit, inuentas dispo-
suit, dispositas debet ornata oratione ve-
stire, & quibusdam quasi verborum lu-
minibus illustrare.

*Hæc aliarum partium difficillima est,
vnde Antonius apud Ciceronem affirmat*

se

Tabule compendiarie
se disertos vidisse multos, eloquentē au-
tem neminem.

Quid sit elocutio.

2 **E**locutio est idoneorum verborum &
sententiarum ad inuentionem accom-
modatio. Nam cum elocutio in verbis sim-
plicibus & cōiunctis posita sit, has duas
verborum formas exprimit diffinitio,
cum per verba idonea simplicia, per sen-
tentiā, coniuncta intelligat.

Quotuplex sit elocutio.

3 **D**uo sunt elocutionis genera, vnum
sua spēte fusum, alterū versum atq;
mutatū. Sua spēte fusum illud est, quod
naturali quodam impetu fluit, in quo v-
nūquodq; sicuti natura fert, semel & re-
cto ordine pronūciatur, vt si dixeris, Rhe-
thorica est bene dicendi scientia. Vbi ser-
mo naturalis est, & spēte fusus, cum re-
ctus antecedit, verbum subsequatur.

Genus

Genus *versum* atq; *mutatū* est, quod *verba* aut *orationē* in *plura* dilatatur, aut *contrahit*, vel *orationis ordinem commutat*, vt bene dicendi scientia *Rhetorica* est. *Ubi verba commutantur.*

Cōmutatio duplex est, altera in *verbis simplicibus*, altera in *coniunctis*. In *simplicibus* fit *commutatio*, aut *cūm* ex *verbo* dilatatur, aut in *verbū* cōtrahitur *oratio*. Dilatatur ex *verbo*, *cūm* aut *proprium*, aut *idem significans*, aut *factum* *verbū* in *plura* diducitur. Sit *exemplū*, *proprium* est *verbū*, *bellum*, *idem significans*, *Mars*, *factū*, id est, *cōpositum*, *armipotens*. Dilatabitur *oratio*, si *modo hoc*, *modo illo* *utaris*, vt *res ipsa* *persuadebit*. *Bello* *vicit* *Aphros*, *honesto Marte* *superavit* *Asiaticos*.

Cōtrahitur oratio in *verbum*, aut *cūm* *definitio* ad *vnū* *verbum* *reuocatur*,
tale

Tabule compendiarie
tale est illud Virgilij, vrbs antiqua fuit,
Tyrij tenuere coloni, Carthago. Nam de-
scriptio Carthaginis vno verbo concludi-
tur.

Aut cum assumpta verba remouetur,
vt errauit imprudens, sensu lapsus est,
sceleri non adiecit animum, nihil est isto-
rum, quid igitur? occidit inimicum. Prio-
ra tolluntur, vt apertius aliquid repona-
tur, in quo sit totius rei summa. Aut cum
assumpta verba in circuitus diriguntur,
vt fit in peroratione, in qua, si quid fu-
sius diximus, id circumscribimus, vnoque
circuitu complectimur. Aut cum in com-
positione sit vnum verbum ex duobus, vt
parricida pro patris interfessore, plebico-
la pro cultore plebis.

In coniunctis triplex fieri potest commu-
tatio, non verborum, sed ordinis. Est enim
triplex ordo, primus directus, vt omnia
parent

parent homini. Secundus inuersus, vt ho-
mini parent omnia. Tertius permixtus,
vt omnia homini parent. Eloquendi exer-
citatio maximè in hoc toto conuertēdi ge-
nere versatur, ex quo orationis copia, coa-
gmentatio, numerus, figuræ Verborum
quædam proficiuntur.

In quibus dicendi figuris verse-
tur elocutio,

OMnis oratoria elocutio in tribus di-
cēdi generibus exercetur, humili, me-
diocri, graui. In quibus dum versamur,
danda nobis opera est, vt cum rebus &
personis Verba consentiāt: neque efficia-
mus, vt res graues & magna verbis hu-
milibus explicentur, nèue contrà tumido
atque inflato dicendi genere quæ leuia
sunt, & nullius propemodùm momenti
exequamur: ne dum amplificandi studio
longiùs quàm par esset, euehimur, & in

Tabulæ compendiarie
in his tragœdiam excitamus, ridiculi pla-
nè videamur.

Quot partibus constet
elocutio.

• **C**onstat elocutio omnis partibus tri-
bus, elegantia, dignitate, compositio-
ne, quibus diligenter asservatis, ornate
politeque dicemus, & omnibus Troporū
ac figurarum luminibus orationem illu-
strabimus.

De elegantia prima elocutio-
nis parte.

• **E**locutionis prima virtus elegantia
est: quam facile consequemur, si ex
multis verbis ea deligamus, quæ sint ad
id quod dicere instituimus aptissima, aut
si propria defuerint, similitudinem in-
secuti verecundè alienis utamur. Trans-
lata enim & aliena orationis lumi-
na veluti oculos quosdam esse credo, sed
neque

neq; oculos toto corpore esse velim, ne cætera membra suo munere minus commodè fungi possint.

Elegantie prima vis est in simplicibus verbis, in coniunctis altera, nam quidam est ornatus orationis, qui ex singulis verbis, quidam qui ex continuatis coniunctisque nascitur, ut in edificijs pulchritudo quedam est ex apta simplicium coniunctione, quedam ex illustribus partibus singulis, ut ex marmore, argento, & auro. De simplicibus primum disseramus.

Prima simplicium partitio.

Simplicia aut natiua sunt, aut reperta. Natiua ea dico, quæ quasi cum rebus ipsis nata sunt, ut rus, ager, vrbs. Reperta, quæ ex his facta sunt,

Tabulæ compendiarie
sunt, vt rusticus, agrestis, urbanus!

Secunda simplicium partitio.

Quæ reperta sunt siue nouata ab ora-
tore, ea quatuor modis nouari solēt,
similitudine, imitatione, inflexione, ad-
iunctione.

Similitudo Analogia est, cuius ea est
vis, vt verbum aliquod ad alterius si-
militudinem effingat: vt bonitas, sic bea-
titas, vt somnolentia, sic vinolentia, vt sa-
pientia, sic perspicientia.

Imitatio in effingendo verbo rei natu-
ram imitatur: vt tinnio, mugire, mur-
mur, taratantara, balare.

Inflexione etiam, hoc est, deriuatione
nouantur verba, vt à bibo bibosus, à pue-
ro pusio, à sanctus sanctimonia.

Adiunctione, hoc est, compositione,
cum alijs adiunctis noua producuntur ver-
ba, vt apud Poëtas, armipotens, vndiso-

num, veliuolum mare, soliuage fera. Apud oratores, circumretitus, contrucidatus, compransores, combibones.

Tertia simplicium partitio.

HAEC est tam natiuis quàm repertis communis, nam alia alijs consonantiora sunt, grandiora, & quodammodo nitidiora, vt concertare sonantius est, quàm conflare, moderatio quàm modestia. Nitidiora sunt sordidis aduersa, vt boues pro vaccis, sus pro porco.

Quarta simplicium partitio.

Simplicium tria genera sunt, quæ ab oratore ad illustrandam atque exornandam orationem adferuntur, inusitata, nouata, translata.

Inusitata sunt prisca ac vetusta, non omnino tamen à doctis hominibus relicta, quibus opportuno loco positæ grandior a quæ antiquior efficitur oratio. Hu

Tabulæ compendiarie
ius generis sunt, proles, soboles, effa-
ri, olli, suai, quianam. Quæ Poëticae licen-
tiae liberiora sunt, quàm oratorie.

Novata verba sunt, quæ ab eo, qui di-
cit, gignuntur ac fiunt. Quæ rebus flori-
dis & amœnis conueniunt, vt herbescens
viriditas apud Ciceronem, & terra syl-
uescens sarmentis apud eundem.

Translata sunt, quæ à rebus alijs ad a-
lias significandas transferuntur. Sic ru-
stici dixerunt gemmare vites, luxuriam
esse in herbis, & viri celebres flumen e-
loquentiæ, fluctus concionum.

Quot partibus constet elegantia.

II **E**legantia duabus continetur parti-
bus, latinitate & perspicuitate. La-
tinitas est observatio incorruptè ac Ro-
manè loquendi.

Vitia huic virtuti contraria sunt, Bar-
barismus, Barbara lexis, solæcismus.

Bar-

Barbarismus fit adiectione, detractatione, immutatione, transmutatione literæ vel syllabæ, aut si non eo, quo oporteat, accentu dictionem pronuntiaueris. Barbara lexis est, cum dictionem aliquã peregrinam, aut barbaram Romano sermone inserimus, vt si Cateiam pro telo usurpemus, aut Acinacem pro gladio. Solæcismus est inepta partium orationis inter se coagmentatio.

Alterâ virtus elegantia perspicuitas est: nam ideo concessa est hominibus oratio, vt alijs perspicuè dilucideq; sensa mentis explicemus, non vt rebus tenebras ofundamus.

Vitia perspicuitati contraria sunt, Amphibologia, Acyrologia, Hyperbatō, Eclipsis, Brachylogia. Amphibologia est ambiguitas orationis. Aio te Aeacida Romanos vincere posse. Acyrologia est, cū impro

Tabulæ compendiarie

propria vox proprie loco ponitur, ut minari pro polliceri. Horatius, at qui vultus erat multa & præclara minantis, id est, egregia quædam pollicentis. Hyperbaton est immedita & implicata constructio. Eclipsis est, cum necessaria dicta in oratione prætermittitur, ut hæc secum, supple loquebatur. Brachylogia est, cum de re graui ac difficili breuius dicitur, quam eius grauitas patiatur. Qui hæc vitia declinauerit, perspicuè dilucideque loquetur.

De dignitate secunda elocutionis parte.

12 **D**ignitas est, quæ orationem illustrat, exornat, & grata quadam atque iucunda varietate distinguit. Eius duæ sunt partes, Tropus & figura, quibus omnia cum verborum, tum rerum ornamenta conclusa sunt. Agamus prius de Tropis.

De Tropis.

TRopus est verbi vel sermonis à propria significatione in aliam cum virtute mutatio. Est autem duplex, dictionis & orationis, cum verò dicitio oratione sit prior, idcirco de Tropis dictionis primum disseramus. 13

De Tropis dictionis.

TRopi dictionum octo sunt, Metaphora, Catachresis, Metonymia, Synecdoche, Antonomasia, Onomatopœia, Metalepsis, Antiphrasis. De his singulatim præcepta tradamus. 14

Quid sit Metaphora.

Metaphora est, cum vox alicuius rei propria ad rem aliam significandam similitudinis causa transfertur, ut fluere proprium est aquæ, hinc per similitudinē fluere dicitur oratio, quæ leniter fertur.

Tabulæ compendiarie

Quotuplex Metaphora sit.

DVplex est Metaphora, reciproca, & non reciproca. Reciproca, quæ conuerti potest, vt gubernator pro auriga, & auriga pro gubernatore. Non reciproca, quæ conuerti non potest, vt vertex rectè ab homine ad montem transfertur, non sic cacumen quod est montis, ad hominem.

Quot de causis iuuenta
Metaphora.

FVit autè reperta Metaphora septem de causis. Primum necessitatis gratia, vt sitire segetes, cū defectu pluuiæ inarescunt.

Ornatus, vt lumen orationis, generis claritas, eloquentiæ flumina.

Emphaseos & maioris significatiæ, vt incensus ira, inflammatus cupiditate.

Turpitudinis vitæ, vt cuius mater quotidianis nuptijs delectatur. Hic res turpis velo quodam obtegitur.

Vt res clariùs exprimatur. Hic Italiam tumultus expergescit terrore subito. Expergescit, id est, quasi dormientem à somno excitauit.

Vt breuitati consulatur, sic, recens exercitus aduētus subito ciuitatem extinxit. Solo extinguendi verbo significatum est tanta celeritate ciuitatem fuisse deletam ab exercitu, quāta ignis ab aqua restingui solet.

Vt factū siue cōsiliū occultius & grauius indicetur, ut in illo à veteri aliquo Poëta desumpto. Quandoquidē iste circūuestit dictis, sepi sedulo. Dicuntur hæc in illum, qui rem verbis occultabat cōsul tō (&) ex industria, ne id quod ageretur, intelligi posset. Translata sunt circumuestit & sepi, illud à parte corporis, quæ ne videri possit, veste obtegatur: hoc à sepi, quæ cratibus, aut aggeribus, aut
alia

Tabulæ compendiariæ.

alia quapiam materia circūdata aliquid occultant.

Quot sint Metaphorę genera.

Licet varia sint ac multiplicia Metaphorę genera, ea tamen ad quatuor capita generalia reuocantur.

Primum caput sumitur à deflexione, quoties vox è propinquo ad rem proximã deflectitur, vt videre pro intelligere, au dire pro obtemperare, odorari pro cognoscere.

Secundũ à rationis particeps ad rationis expers, vel econtrariò, vt si perfidã vulpem dicas, luciniam musicam, leonẽ ambitiosum. Rursus si hominem odiosę atque insulsę loquacitatis rudere dicas, quod a sinorum proprium est.

Tertium ab inanimis ad inanima, vt sylua scatet, oratio fluit, studia florēt. Rursus ab animatis ad inanima, vt vir

ius est vna altissimis defixa radicibus.

Quartum à diuinis ad humana, ab opificijs omnibus & elementis. Vt Plato Philosophorum Deus. Pertexe nobis orationem, quam orsus es. Depinge nobis rem omnem proprijs coloribus. Natura igniculos quosdam ad virtutem hominibus dedit.

Metaphorę vitia.

Quinq; sunt Metaphorę vitia, si dissimilis, si longè petita, si turpis, si maior, si minor fuerit, quàm res postulat.

In primū vitium incidit Ennius, qui cæli fornices dixit, cū in cælo nulla fornicis similitudo inesse possit.

In secundum, qui prodigum Syrtim patrimonij, & Charybdim bonorum appellauit, dicturus scopulum & voraginem.

Tabulæ compendiaræ

In tertium, qui dixit morte Africana
Stratã esse remp. cùm in eo deformis sit
cogitatio similitudinis.

In quartum, qui pro verrucis montes
vsurparet, aut qui pro nimia comeffatio
ne, tempestatem diceret comeffationis.

In quintum, qui pro montibus verru
cas diceret.

Observabis, si paulò durior translatio
sit, molliendã esse huiusmodi verbis præ
positis, aut similibus, vt ita dicam, vt sic
loquar, vt hoc vtar verbo. Vt si olim M.
Catone mortuo quis dixisset senatum re
lictum fuisse pupillum, paulò quidem du
rius locutus fuisset, quòd si ita pronun
tiasset, M. Catone mortuo, senatus, vt
ita dicam, pupillus est relictus, mitius
ageret, & aures minùs offenderet.

Catachresis.

¶ Catachresis est necessaria similium pro
natiuis

natiuis & proprijs abusio, veluti cū parricidam dicimus, qui fratrem occiderit, aut sororem, quia fratricida non dicitur, aut sororicida.

Secernitur à translatione hac nota, quòd abusio est, vbi nomen omnino defuit, translatio vbi aliud fuit.

Metonymia.

Metonymia est Tropus, quo ex causis effecta, ex subiectis adiuncta, contrarie significantur. Ex qua finitione quatuor Metonymia modi colliguntur.

Primus est, cū ex causis effecta significamus, id autem fit, cū inuentorē aut autorem rerum pro rebus ipsis ponimus, vt Cererem pro fruge, Bacchū pro vino. Item Homerum pro Poëmate ab ipso scripto, Liuum pro sua Historia.

Secūdus est, cū ex effectis cause significantur, vt cū precipitem iram. Inue-
recundam

Tabulæ compendiaræ
recundam noctem, pallentes morbos dici
mus, quòd homines aut præcipites, aut in
uerecundos, aut pallidos efficiant.

Tertius est, cum ad significandam rem
adiunctam, proprio subiectæ rei nomine
vtimur, vt cum ponitur continens pro re
contenta, vt cælum pro cælitibus, Roma
pro Romanis. Ad hoc genus etiã illa per-
tinent, cum ex possessore rem possessam
denotamus, iam proximus ardet Vcale-
gõ, id est, Vcalegonis domus. Aut ex duce
sive imperatore milites, cæsus est Hanni-
bal, pro fusus & profligatus Hannibalis
exercitus.

Quartus est superiori cõtrarius, cum
rem subiectã ex adiunctis intelligimus,
vt si virtutum nomina pro bonis hone-
stisq; viris, vitiorum pro sceleratis &
perditis vsurpemus. Vt iniustitiæ equi-
tas, mendacio veritas ipsa concessit. Ex

hoc genere etiam illud est, cum ex signo res signata demonstratur, ut ex fascibus & securibus imperium consulare, ex scepro regnum.

Synecdoche

Synecdoche Tropus est, quo plus, aut minus, aut aliud quam dictum est, animo concipitur. Id autem solet quatuor modi accidere.

Primus est, cum totum pro parte ponitur, Roma conflagrauit incendio Neronis, id est, pars Roma. Vel contra, si pars ponatur pro toto, ut mucro pro gladio, carina pro naui.

Secundus, cum genus usurpatur pro specie, ut ventus pro Aquilone. Vel species pro genere. Ut iracundior Adria, pro quouis mari.

Tertius, cum materia sumitur pro opere ex ea confecto, ut ferrum pro gladio.

8 Tabulæ compendiaræ

Quartus, cum aliud ex alio quacumq;
ratione intelligitur, vt numerus pro nu-
mero, Hispanus vicit, pro Hispani vice-
runt. Vel sequens è precedenti, vt subdi-
dit calcaria equo, pro cucurrit, vixerunt,
pro mortui sunt.

Antonomasia.

ANtonomasia siue nominis permuta-
tio, Tropus est, quo loco nominis pro-
prii nomen aliud subiicitur. Fit quatuor
modis.

Primus est, quãdo Patronimicũ pro nomi-
ne ponit proprio, vt Pelides pro Achille.

Secundus, cum patria quædam nomina
denominata ponuntur pro proprijs,
vt Arpinas pro Cicerone, Saturnia pro
Iunone.

Tertius, cum Epitheton vel appositum
pro nomine proprio collocatur, vt impius
pro Aenea, adulter pro Paride.

Quar-

Quartus, quando nomen cōmune pro proprio supponitur excellentiæ causa, ut orator pro Cicerone, Poëta pro Virgilio. Hūc accedit, quando proprium aut ex historia, aut fabulis sumptum ponitur pro communi, aut in bonam partem, ut Cice ro pro eloquente, Cato pro seucro, aut in malam, ut Verres pro fure, Epicurus pro eo, qui ventris seruus est.

Onomatopœia.

Onomatopœia siue nominis fictio, Tropus est, quo verba noua ex similitudine finguntur, ut murmur, sibilus, mugitus, grunitus, balatus, quæ omnia ex sono, quæ edūt animalia, deducta sūt.

Obseruabis in huiusmodi fictionibus Græcos longè esse latinis feliciores, apud quos maxima virtutis habetur loco, si quis passim nouas fingat voces, quæ tamen licentia latinis permissa non est.

Tabulæ compendiaræ.

Metalepsis.

Metalepsis siue Transsumptio, Tropus est rarissimus, & maximè improprius, quo gradatim itur ad illud quod volumus ostendere. Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Hic per aristas messes, per messes æstates, per æstates annos intelligimus. Hic Tropus Poëticus magis est, quam oratorius.

Antiphrasis.

Antiphrasis est, quæ rei naturæ contrarium nomen imponit, vt parca, quod minimè parcant, lucus, quod minimè luceat, bellum, quod non bonum.

De Tropis orationis.

25 **T**ropus orationis est non vnius solû dictionis aut verbi, sed totius orationis à propria significatione in aliam cû ornatu & virtute mutatio. Vel cû aliud

aliud verbis, aliud sensu præfert oratio.
Sunt autem quatuor, Allegoria, Ironia,
Hyperbole, Periphrasis.

Allegoria.

Allegoria siue permutatio est, cum ex
propositis verbis, longè alius sensus,
interim etiam contrarius elicitur, ut flā
ma fumo est proxima, quo significatur tē
pestiuè cauendum esse periculum. Vino
vendibili suspensa hederā nihil est opus,
cum significamus rei per se laudabili ni-
hil opus esse cōmendatione nostra.

Observabis Allegoriam perpetuam &
continuatam esse Metaphoram, atque
ideo quo genere cœperis translationis, in
hoc desinendum. Multi enim cum initiū
à tempestate sumpserint, incendio aut rui-
na finiunt, quæ est inconsequentia rerū
fœdissima.

Si obscura sit Allegoria, Aenigma dici
L 3 tur,

Tabulae compendiarie
tur, quale est illud de glacie, quæ ex aqua
concrefcit, & rursus in eam resoluitur.
Mater me genuit, eadem mox gignitur
ex me.

Ironia.

IRONIA siue dissimulatio aut irrisio,
Tropus est, quo aliud quàm dicimus, in
telligi volumus. Deprehenditur autem
aut persona, aut risu, aut pronüciatione,
aut rei, quæ pronüciatur, natura: si quid
enim eorü verbis repugnat, diuersam o
rationi voluntatem esse cognoscimus. Ci
cero Philippica tertia, ô præclarum custo
dem ouium (vt aiunt) lupum.

Ad ironiam reducuntur Sarcasmus,
Astysmus, Mysterismus, Diasyrmus.

Sarcasmus est odij plena atq; hostilis
irrisio, qualis est illa apud Virgilium, En
agros, & quam bello Troiane petisti Hes
periam metire iacens.

Astysmus est faceta ioci urbanitas rustica simplicitate carens. Virgilius, Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui.

Mycterismus est simulata quidem, sed non latens derisio. Et in gestu magis quam in verbis ostenditur, fit que cum contractis naribus quempiam irridemus.

Diasyrmus est eleuatio vel irrisio, quando videlicet ludentes que ab aduersarijs dicuntur, dissoluimus. Qualis est in Murieniana totus ille in Sulpitium locus de iure ciuili.

Hyperbole.

Hyperbole Tropus est, quo exaggeran-
de minuēdæue rei causa, aliquid dici-
mus, quod fidē excedat. Vt melle dulcior,
niue candidior. Vix ossibus hærent, mi-
nus habet, quam nihil.

Tabulæ compendiaræ

Notabis tam in augendo quàm minuendo mensuram quandam seruari debere. Nam quanuis omnis Hyperbole sit ultra fidem, non tamen esse debet ultra modum.

Periphrasis.

Periphrasis siue circumlocutio Tropus est, quo pluribus verbis id, quod vno vel paucis dici potest, explicatur. Ut euerfor Carthaginis pro Scipione, Scriptor belli Troiani pro Homero.

Periphrasis à tribus potissimū fontibus manat, Etymologia, notatione, finitione.

Etymologia, cum nominis rationem explicamus, vt qui literas docet pro Grammatico, studiosus sapiētię pro Philosopho.

Notatione, cum notis quibusdam accidentium rem quampiam describimus, vt qui digito scalpunt vno caput, pro mollibus & effœminatis.

Finis

Finitione, cùm rei finitionem pro re ipsa ponimus, vt si quis artem bene dicēdi pro Rhetorica dicat.

Fit autem Periphrasis, vt obscœnitatē vitemus, vt liberis dare operam, exonerare ventrem, quæ honestè suis nominibus exprimi non possunt.

Aliquādo fit ad ornatum, Virgil. Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris incipit. Vbi pluribus nocturnum describitur tempus.

De figuris.

Figura differt à Tropo, nam figura proprijs verbis fieri potest, quod in Tropo non cadit. Vt fuit hoc quondam, fuit propriū populi Romani, figura est in verbo geminato in propria permanente significatione, at verò Tropus fieri non potest, nisi aliunde facta fuerit vocis translatio. 16

Tabulæ compendiaræ

Quid sit figura.

- 17 **F**igura, Græcè Schema, est habitus & conformatio quædam orationis à vulgari consuetudine remota. Nam ista figurarum ornamenta, vel orationis lumina in hominum imperitorum populari sermone rariùs elucent.

Varia sunt figurarum nomina, nã primùm dicuntur rerum & verborum lumina atq; ornamenta, quòd his non verbatantum, sed res etiam ipsæ illustrentur, & plurimùm ornatus suscipiãt. Dicuntur præterea colores oratorij, q̃ his longè alius gestus & color adhibeatur orationi.

Quotuplex figura sit.

- 18 **D**uo sunt figurarum genera, vnũ sententiarum, alterum verborum. Nam sicut omnis oratio verbis & rebus constat, sic figura in verbis & sensu versetur, necesse est.

Quid intersit inter vtrasc
que figuras.

Verborum figura mutatis verbis non 19
permanet, sententiarum verò, etiã si
fiat verborũ permutatio, manet. Vt nunc
verò quid agat, quid moliatur, quid de
nique quotidie cogitet, quẽ ignorare no-
strum putat? Repetitio est verborũ figu-
ra, interrogatio sententiarũ, muta ver-
ba, Quid agat, & moliatur, ac denique
quid cogitet, quem ignorare nostrũ pu-
tat? Repetitio tollitur, interrogatio ma-
net, semperq; manebit, quãcunq; facias
verborum commutationem.

De figuris verborum.

Agamus prius de figuris verborum,
quòd ad alias intelligendas quandã
veluti præcurсионẽ habeãt. Figura verbo-
rũ est quidã elocutionis habitus, quo ver-
borũ situ atq; ordine expolitur oratio, &

à po-

Tabule compendiarie
à populari loquendi consuetudine muta-
tur. Continetur enim insignita quadam
sermonis perpolitio.

Fiunt autem huiusmodi figure tribus
præcipuè modis, adiectione, detractio-
ne, similitudine.

De figuris verborum
per adiectionem.

21 **F**igure verborum quæ adiectione con-
stant ex communi Rhetorum sententiâ
octo sunt, Repetitio, Conuersio, Cõplexio,
Conduplicatio, Traductio, Synonymia,
Polysyndeton, Gradatio. De quibus suo
ordine disseramus.

Repetitio.

Reppetitio, Græcè Anaphora, vel Epi-
boli, est eiusdem verbi in principijs
siue incisorum, siue membrorum, siue Pe-
riodorum iteratio. Cicero pro Cluentio.
Legum magistri magistratus: legum in
terpre

terpretes iudices: legū deniq; idcirco serui sumus, ut liberi esse possimus.

Obserua, nihil in repetitione interesse, an idem verbum repetatur, vt in exemplo superiori, an verò diuersa eodem modo sonantia, vtrobq; enim numerus percipitur ex iucunda similibus vocum auditione. Cicero Agraria secūda. Tamen ne vexari Remp. contemni maiestatem populi Romani, deludi vos metipsos diutius à Tribunis Pleb. patiemini?

Conuersio.

Conuersio, Græcè Epistrophe vel Epiphora, est eiusdem verbi in fine repetitio. Pœnos populus Romanus iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.

Obserua repetitionem sepe numero audivi in verbis diuersis, quæ similes habent exitus. Cice. Agraria secūda. Ut vester honos ad mei temporis diem petitus, non

ad

Tabulæ compendiarie
ad alienæ petitionis occasionem interce-
ptus, nec diuturnis precibus efflagitatus,
sed dignitate impetratus esse videatur.

Complexio.

Complexio, Græcè *Symploce*, est eius-
dem dictionis in principio & fine re-
petitio. Cice. Agraria secūda. Quis legem
tulit? Nullus. Quis maiorem populi par-
tem suffragijs priuauit? Nullus. Quis
Comitijs præfuit? Nullus.

Obserua, fieri etiã cõplexionẽ in di simi-
liũ verborũ similibus sonis circa initia &
fines iteratis. Cice. Agra. prima. Spẽ impro-
bis ostendistis, timorẽ bonis iniecistis, fi-
dẽ de foro, dignitatem de rep. sustulistis.

Conduplicatio.

Conduplicatio, Græcè *Epanalepsis*, est
eiusdem vocis in principio & fine e-
iusdem Periodi repetitio. Cice. In verrẽ.
Multi & graues dolores inuenti paren-
tibus,

tibus, & propinquis multis

Verum hæc verborum geminatio, quæ interdum vim, interdum leporem habet, pluribus modis fieri potest. Nam si fiat eiusdem dictionis citra moram repetitio, dicitur Epizeuxis, latinè subiunctio. Quæ aliquando fit amplificandi gratia, vos vos appello fortissimi viri. Vel commiserationis causa. Virgi. Ab Corydon Corydon, quæ te dementia cepit? Vel correctionis. Cice. in Catilinam. Hic tamen viuit, viuit? imò verò etiam in senatum venit.

Vel ironia, ô bone bone vir, quàm probe te geris.

Si verò fiat vnius verbi aut pluriû iteratio in fine præcedentis, & initio sequentis sententiæ, dicitur Anadiplosis. Cice. in Catilinam. Nunc etiã audes in horum cõspectu venire proditor patriæ? Patriæ proditor venire audes in horum cõspectum?

Tabulæ compendiaræ

At verò si fiat eiusdem vocis repetitio
vel in principio & medio, vel in medio
& fine Periodi, dicitur regressio, Græcè
Epanodos. Cice. pro Plancio. Gratiam
qui refert, habet: & qui habet, in eo quod
habet refert.

Postremò si idem verbum cum Em-
phasi repetatur, diuersa tamen significa-
tione, dicta est à latinis copulatio, à Gra-
cis Ploci, vt Caesar in eo prælio fuit Cæ-
sar, id est, generosos ac verè regios præse-
tulit spiritus.

Traductio.

TRaductio, Græcè Polyptoton est, cum
vox eadē alijs casibus & generibus
sepius iteratur. Casibus, vt homo homini
lupus. Generibus, Cice. pro Archia. Pleni
sunt omnes libri: plenæ sapientium vo-
ces: plena exemplorum vetustas.

Sunt prætereà tres aliæ traductionis
forma,

forma. Prima, cum eadem vox cum gratia repetita, & in eodem casu manens non variat sensum, ut minus amat Deum, qui aliquid amat præter Deum, quod propter Deum non amat.

Secunda, cum eadem verba repetuntur, sed significatione mutata, ut eum hominem vita, qui spem omnem collocavit in vita. Eas res cura, quæ te liberent omni cura.

Tertia, cum vox ambigua non est, sed in diversum detorquetur, ut Proculeius querebatur de filio, quod expectaret mortem patris: cumque filius respondisset, non expecto, imò inquit pater, rogo ut expectes. Expectat mortem hominis, qui optat ut moriatur, & expectat qui nihil molitur ante mortem, sed æquo animo fert illum esse viuacem.

Synonymia.

M

Synony-

Tertia simplicium partitio.

Synonymia est, cum verba idem significantia congregantur. Cice. in Catilinam, abiit, excessit, erupit, euasit. Idem in eundem. Hic tu qua letitia perfrue? Quibus gaudijs exultabis? quanta in voluptate bacchabere?

Poly syndeton.

Poly syndeton est, cum oratio multis abundat coniunctionibus, Virgilius, Te etumque laremque. Figura est Poetis magis quam oratoribus familiaris.

Gradatio.

Gradatio, Græcè Climax, est, quoties ita per gradus oratio distinguitur, ut dictio finiens particulam precedentem, inchoet sequentem hoc modo. Africano industria virtutē, virtus gloriam, gloria emulos comparauit:

De figuris verborum per detractionem.

Quatuor sunt verborum figurae, quae per detractionem fiunt. Dissolutio, Adiunctio, Disiunctio, Synecdoche:

Dissolutio.

Dissolutio siue articulus, Græcè *Asyndeton*, siue *Dialyton*, est, cum demptis coniunctionibus dissolutè plura proferuntur. Cice. Talis in remp. nostram labor, assiduitas, dimicatio, virtus digna summo imperatore.

Hæc eadem figura non in singulis modo verbis, sed membris etiam Periodi fieri solet. Cice. pro Archia. Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectât, secundas res ornant, adversis perfugium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Quando verò in membris fit Periodi, à quibusdam membrum dicitur.

Tabulæ compendiaræ

Adiunctio.

ADiunctio, Gracè Zeugma est, cum unum ad verbum vel initio, vel medio, vel fine collocatum plures sententiæ referuntur. Initio, ut vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Medio, aut ætate forma deflorescit, aut morbo. Fine, non locus virum, sed vir locum honestat.

Tres sunt Zeugmatis species, si verbū ponatur in principio, Trotozeugma dicitur: si in medio, Mesozeugma: si in fine, Hypozeugma.

Disiunctio.

Disiunctio zeugmati contraria est, quæ Gracè Hypozeuxis dicitur, quando singula suo verbo clauduntur. Cice. pro Marcello. Verùm animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam tēperare, hæc qui faciat, non ego eum cum summis

viris

viris cōparo, sed simillimum Deo iudico.

Synecdoche.

Synecdoche non Tropus modò, de quo antè mētionē fecimus, sed verborū etiā exornatiō est. Ea fit, cūm verbum aliquod subtractum ex cæteris intelligitur. Cicero ad Brutum. Sermo nullus scilicet nisi de te, sub intelligitur, est.

Differt ab Aposiopēsi, quæ latine præcisio vel reticentia dicta est, quòd in Aposiopēsi vnum vel plura verba detrahuntur propter vehementem aliquem affectum, siue iræ, siue sollicitudinis. Virgil. Quos ego, sed motos præstat cōponere fluctus. *Supple puniam.*

Hūc accedat Syneciōsis, quæ duas res diuersas colligat, hoc modo. Avaro tam deest quod habet, quàm quod non habet. De figuris verborū per similitudinē.

Tertium est genus figurarum, quæ 33

Tabulæ compendiarie
aut similitudine vocū, aut paribus, aut
contrarijs, vertūt in se aures, & animos
excitant. In hoc ordine sex præcipue figu-
ræ reponūtur. Agnominatio, Similiter ca-
dens, Similiter desinens, Compar, Contē-
tio, Commutatio. De his distinctè & or-
dinate differamus.

Agnominatio.

Agnominatio, Græcè Paranomasia,
est, cū vox repetitur nō prorsus ea-
dē, sed aliqua ex parte immutata. Fit au-
tē huiusmodi immutatio quinque modis.

Primus modus est, adiectione literę vel
syllabę. Literę, hamare id nō amare est.
Syllabę, mortalitate immortalitatē emit.

Secundus, detractiōne literę vel sylla-
bę. Literę, non leno, sed leo. Syllabę, tela
comecit, & hostes in terram iecit.

Tertius, immutatione literę vel syllabę.
Literę, nō amans, sed amens, non orator,

sed

Sedarator. Syllaba, hæc pestis pauli sper
reprimi, non in perpetuum comprimi po-
test.

Quartus, transpositione literæ vel syl-
labæ. Literæ, paruo animo & prauo. Syl-
labæ, vide an malis homini nauo, an va-
no credere.

Quintus, productione aut correptione
syllabæ. Productione, hunc auium catus
duxit ad auium. Nam. A. in genitiuo a-
uium breuis est, in nomine adiectiuo a-
uius longa. Correptione, hic nõ tam curiã
diligit, quã Curiam, nã curia pro senatu
primam producit, pro meretrice corripit.

Similiter cadens.

Similiter cadens, Græcè homæoptoton
quasi similitudo casuum, est, cū nomi-
na siue participia eosdem sortiuntur fines.
De nominibus, laudas hominem egëtem
virtutis, abũdantem felicitatis. De parti-

Tabulæ compendiaræ.

cupijs, odi hominem audacia furentē, scelus anhelantem, pestem patriæ nefariè molientem.

Similiter desinens.

Similiter desinens, Græcè Homeoteleuton, verbum est, vel aduerbium similes habens exitus. De verbis, qui armati senatū obsederint, magistratibus vim attulerint, remp. oppugnarint. De aduerbijs, agere cum tristibus seuerè, cum remissis iucundè, cum senibus grauitè, cū iuuentute comiter. Fit itaq; hæc figura in partib⁹ quæ nō declinātur, superior verò in partib⁹, quæ per suos casus inflectūtur.

Compar.

Compar, Græcè isocolon, est, cū orationis mēbra ex pari ferè numero syllabarū cōstant. Cice. pro lege Manilia. Extrema hyeme apparauit, in eūte vere suscepit, media estate cōfecit. Loquitur de bello
quod

quod Pompeius gessit contra Pyratas.

Contentio.

Contentio, contrapositum, siue Contrarium, Græcè Antithesis, est, cum per per contraria amplificamus. Hæc tribus fieri solet modis.

Primus est, quando singula singulis opponuntur, ut vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Secundus, cum bina opponuntur binis, ut non nostri ingenij, vestri auxilij est. Item, habet assentatio iucunda principia, eadem exitus amarissimos adfert.

Tertius, quando sententia sententiæ opponitur, Cice. pro Marcello. Tantus est enim splendor in laude vera, tanta in magnitudine animi & consilij dignitas, ut hæc à virtute donata, cætera à fortuna commodata fuisse videantur.

Commutatio.

M s

Com-

Tabulæ compendiarie

Commutatio, Græcè *Antimetaboli*, est cum inuertitur aliqua sententia per contrariam, ut edere oportet ut viuas, non viuere, ut edas. Item, non possidet pecuniam, qui seruit pecunie: sed cui seruit pecunia.

De figuris sententiarum.

24 **F**igura sententiarum est, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atque inde fit, ut sententiarum ornamenta maiora sint & grauiora, quàm verborum.

¶ Quatuor generalia capita, quibus pleraque sententiarum ornamenta comprehenduntur.

25 **Q**uatuor capita sunt, ex quibus pleraque sententiarum exornationes promanant. Primum est petitionis aut responsionis. Secundum fictionis. Tertium abruptionis. Quartum amplificationis.

Primum caput petitionis, aut respon-
sionis, aut vtriusque simul.

Petitionis figuræ.

Quinq̄ sunt petitionis figuræ. Opta-
tio, Deprecatio, Addubitatio, Cõ-
municatio, Interrogatio.

Optatio.

Optatio voti cuiusdam significatiõẽ
dat. Cice. Philipp. secunda. Utinam
aliquando dolor populi Romani pariat,
quod iam diu parturit.

Ad optationem refertur salutatio, qua
benevolentiam testificamur. Virg. Salve
fatis mihi debita tellus.

Huc etiam spectat imprecatio, qua alte-
ri sinistri aliquid optamus. Cice. pro De-
iolaro. Dij te perdant fugitiue, ita nõ mo-
dò nequam & improbus, sed fatuus &
amens es.

Tabulæ compendiarie

Deprecatio.

Deprecatio, Græcè *Deisis*, est, cū opem alicuius imploramus. Cice. pro Deiotra. Hoc nos metu C. Cas. per fidem, & constantiam & clementiam tuam libera.

Hæc ad Deos & homines, & res etiam alias inanimes refertur. Cice. pro Mil. Vos Albani tumuli atque luci, vos, inquam, imploro, atque obtestor.

Addubitatio.

Addubitatio, Græcè *Aporia*, est, cū perplexi animiq; dubij hæsitamus, quidnam potissimum inter duo pluræue dicendum sit, aut faciendum Itaque præ se fert solliciti & hæsitantis hominis affectū. Vt gratulernè tibi, an potius reip. nondum planè constitui. In tanta rerum dicendarum multitudine, à qua potissimum exordiar, prorsus ignoro.

Addubitationi Paradoxon, hoc est, inopinatū,

opinatum adfixe est, cum subijcimus re
 præter opinionem. Terent. in Heaut. In
 me quidvis harum rerum conuenit, quæ
 sunt dictæ in stultum, caudex, stipes, asi
 nus, plumbeus. In illum nihil potest, nam
 exuperat eius stultitia hæc omnia.

Communicatio.

Communicatio, Græcè Anacœnosis,
 est, cum aduersarium consulimus,
 aut cum iudicibus quid faciendum sit,
 aut quid factū oportuerit, deliberamus.
 Si idem casus tibi incidere, cedo quid
 faceres? In hoc turbulentissimo rerum sta
 tu, date consilium iudices, quid mihi cen
 seatis faciendum?

Interrogatio.

Interrogatio, Græcè Erotima, est, quo
 ties nõ sciscitandi sed instandi gratia in
 terrogamus. Quousque tandem abutere
 Catilina patientia nostra?

Tabule compendiarie

Ad interrogationem refertur responsio, cum aliud interroganti, ad aliud quia sic utilius sit, occurritur. Tum augendi criminis gratia, ut testis interrogatus in reum, an à reo fustibus vapulasset? & innocens inquit. Tum declinandi, quod est frequentissimum. Quæro an occideris hominem? respondetur latronem.

Responsionis figuræ.

Duæ sunt responsionis figuræ, Permissio, & Concessio.

Permissio.

Permissio, Græcè Epitropè, est, cum aliqua iudicibus æstimanda relinquimus, aliqua etiam aduersarijs. Ut quid resp. passa sit illius aduentu, vobis iudices cogitandum relinquo. Item quid nunc mihi animi sit, poteritis aduersarij ex vestris animis iudicare.

Concessio.

Con-

Concessio, Græcè Synchorisis, est propositæ rei approbatio, nam ut permissio est in factis, sic concessio in dictis & argumentis, cum aliquid damus, quod alius sibi concedi postulat. Cice. in Verr. Action. septima. Sit sacrilegus, sit fur, sit flagitiorum omnium vitiorumque princeps, at est bonus imperator.

Petitionis & responsionis
figuræ.

Duæ sunt petitionis & responsionis figuræ, Prolepsis & Subiectio, cum partim in petendo, partim in respondendo versentur.

Prolepsis.

Prolepsis siue præoccupatio est, cum id quod obijci potest, prius quàm obijciatur, occupamus, siue anteuertimus. Talis est illa Cice. in Diuinar. Quòd ad accusandum descendat, qui semper defenderit.

Hæc

Tabule compendiarie

Hec orationū principijs maximè familiaris est, cōuenit etiam & alijs partibus.

Subiectio.

Subiectio, Græcè Antipophora, est, cū ipsi nostræ interrogationi respondemus.

Tres sunt subiectionis formæ, prima, cū nobis ipsis obijcimus, quod ab aduersarijs obijci poterat, & quasi obiectum sit respondemus. Cice. pro Cælio. Dicit aliquis, hæc igitur est tua disciplina? Sic tu instituis adolescentes? Respondet statim obiecto, ego si quis iudices, hoc robore animi, atque hac indole virtutis ac continentie fuit. Etc.

Secunda cū aduersarios cōpellamus ut respondeant, & quasi responderint, refellimus. Ut quibus rebus sis tibi tantopere places? An patria? At ea barbara est. An genere? At id est obscurissimum. An ingenio? At istud tibi natura stupidi-

dissi-

dissimum contigit.

Tertia, cùm quasi deliberantes varia proponimus, ac singula confutamus. Ut cur bellum hoc differendum est? An quòd hostes validi sint & integri? Atqui fusos, & profligatos esse constat: An quòd com meatibus abundant? At illis sunt penitus destituti?

Secundum caput fictionis.

D*ue sunt fictionis figura, Prosopopœia, & Præteritio, nam altera personam fingit, altera simulat se nolle dicere, quod tunc maximè dicit.*

Prosopopœia.

P*rosopopœia, latinè personæ fictio, est, cū aut personas loquētes inducimus, aut rebus inanimis & sensu carentibus sermonem damus.*

De personis, Cicero pro Cælio inducit Appium cecum loquentem cum Clodia

N muliere

Tabulæ compendiarie
muliere impudicissima. Mulier quid tibi
cum Celio? quid cum homine adolescen-
tulo? quid cum alieno?

De rebus inanimis, Cice. Inuecti. 1. in
Catilinam sic remp. loquentem inducit.
Marce Tulli quid agis, &c:

Ad Prosopœiā refertur Dialogismus,
est autem ficta personarum collocutio. Ci-
ce. pro Plancio. Malè iudicauit populus:
at iudicauit. Non debuit: at potuit. Non
fero: at multi clarissimi & sapientissimi
viri tulerunt.

Ad eandem etiam refertur Ethopœia,
qua mores alienos ad viuū effingit. Cice.
cōtra Rullū. Iam designatus alio vultu,
alio vocis sono, alio incessu esse meditaba-
tur, vestitus obsoletiore, corpore inculto et
horrido, capillatior quàm antè barbaq;
maiore, vt oculis & aspectu denuntiare
vim Tribunitiā et minitari reip. videret.

Ad

Ad eandem postremò spectat Mimesis, hoc est, imitatio, cum aliena dicta aut facta imitando representamus. De dictis, Terentius in Eunuchò. At ego nesciebam quorsum tu ires, paruula hinc est abrepta, eduxit mater pro sua, soror est dicta. Verba sunt Phœdriæ Vocē Thaidis imitantis. De factis, Cice. pro Roscio Amerino. Operæ pretiū erat iudices, si animaduertistis, negligentiam eius in accusando considerare. &c. Vbi Erutij accusatoris gesticulationes imitatur, & illi inuidiam constat, dum depingit eius securitatem & delitias in tanto periculo.

Præteritio.

Præteritio, quæ etiã occupatio vel prætermisio dicitur, Græcè Apophastis, est, cum dicimus, quod nos prætermittere velle simulamus. Vt nō hīc cōmemorabo quàm breuis, quàm incerta, quot

Tabulæ compendiarie
malis & periculis vita sit exposita, ut
horum nihil sit, quid est nisi somnium,
si ad illam celestem vitam compare-
tur?

Tertium caput abruptionis.

Quatuor sunt abruptionis figurae, Di-
gressio, Aversio, Reticentia, Corre-
ctio. In quibus abrumpitur quodammo-
do sermo, & ad alia deflectitur.

Digressio.

Digressio vel excursus, Græcè Parecha-
sis, est, cū à re proposita in aliam non
tamē prorsus alienam excurrimus. Quæ
si brevis sit, Parenthesis dicitur.

Fieri autem solet Digressio, vel laudā-
di, vel vituperandi, vel ornandi, vel
delectandi gratia.

Erit vitiosa digressio, si nimis sit proli-
xa, si cum re, de qua agitur, nullo modo
cohereat.

Aversio.

Auerſio,

Auerſio, Græcè *Apoſtrophe*, eſt, cùm ab ijs quibuſcum loquebamur, ad aliam perſonam, vel præſentem, vel abſentem, vel iam olim deſunctam orationẽ detorquemus. Id verò quatuor præcipuè modis fieri ſolet. Ab hominibus ad homines. Ab hominibus ad Deos. Ab hominibus ad res mutas & inanimatas. Ab hominibus ad ſeipſos. Exempla ſuperua canea ſunt in re tam clara & omnibus teſtata.

Hoc ſchema mirè conducit ad concitan-
dos affectus, ſi in loco ac ſcitè adhibeatur.

Retiſcentia.

Retiſcentia ſiue præciſio, ſiue interrup-
tio, Græcè *Apoſiopéſis*, eſt abruptio,
qua pars aliqua ſententiæ retiſcitur, & ora-
tio quaſi abrūpitur. Id autè fit, aut ex af-
fectu iræ, pudoris, ſiue religionis, aut ex

Tabulæ compendiarie
alicuius interuētū, aut trāsitus ad aliud
gratia. Virgil. *Æneid.* 1. Quos ego, sed
motos præstat componere fluctus. Scili-
cet tam audaces puniam.

Correctio.

Correctio, Græcè Epanorthosis, est
propositæ sententiæ correctio & emē-
datio, cū id scilicet quod prius est dictū,
acutè admodum & subtiliter corrigitur.
Cice. *Officio.* 2. Italiam ornare, quā domū
suam maluit: quanquam Italia ornata
domus ipsa mihi videtur ornatio.

Est etiam correctio in verborum exor-
nationibus, quæ tollit verbū, quod dictū
est, & pro eo, id quod magis idoneum vi-
detur, reponit. Vt ô virtutis comes inui-
dia, quæ bonos insequeris, atq; adeò inse-
ctaris. ô clementiam Populi Romani, seu
potius patientiam.

Quartum caput amplificationis.

Tres

T Res præcipuè sunt amplificationis figuræ. Exclamatio, Suslætatio, Licëtia, quib⁹ res, qua de agitur, amplificari solet.

Exclamatio.

E Xclamatio est ad augendum reperta orationis elatio. ô tempora, ô mores. Solet autem frequentius his particulis declarari, o, heu, eheu, proh, en, & alijs generis eiusdem.

Hoc schema mouet acriores affectus, sed in loco adhibitum. Nam statim ab exclamatione ordiri, aut in re frigida vocem tollere, demētium est. Verum ubi res magnas persuaseris, ubi iam animos auditorum inflexeris, tum locus erit exclamationi: quam tamen nec frequētem esse oportet, nec diuturnam.

Epiphonema est veluti exclamationis species quedam, quod ad finem rei narratæ vel explicatæ adhiberi solet, ut cum

Tabulæ compendiaræ

Virgilius omnes causas recensuisse t, quibus Iuno Romanos persequeretur, tandē acclamat. Tante molis erat Romanā condere gentem.

Sustentatio.

Sustentatio est suspensio sententiæ, cū res magna dicitur, & modò maior, modò minor subijcitur, quā erat expectata. De re maiore subiecta. Mart. lib. 11.

Mentitur, qui te vitiosum, Zoile dixit,
Nō vitiosus homo es, Zoile, sed vitiū.

De re minore, idem libro sexto.

Quòd cōiuaris sine me tã saepe Luperce,
inueni noceam qua ratione tibi.

Irascat, licet vsq; voces, mitta s̄q; rogesq;
quid facies? inquit, quid faciã? veniã:

Licentia.

Licentia, Græcè Parrhisia, est, cū apud eos, quos aut vereri, aut metuere debet orator, tamē aliquid pro suo iure dicit

quod

quod eos minimè offendat. (Cic. pro Ligario ad Cæsarem. Vide quàm non reformidem, vide quanta lux liberalitatis & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur. Quantum potero voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello, Cæsar, gesto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac voluntate, ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te.

De alijs figuris, quæ non potuerunt quatuor superioribus capitibus comprehendi.

Super sunt figurae aliæ, quæ non potuerunt ad quatuor illos fontes reduci, è quibus pleraque exornationum genera hauriuntur.

Hypotyposis.

Varia sunt Hypotyposis nomina, enargia, euidencia, illustratio, suffigura-

Tabulæ compendiarie
tio, Demonstratio, Descriptio, Effectio,
Deformatio, Subiectio sub oculos. A Ci-
cerone illustris explanatio dicta est.

Hypotyposis est, quando persona, res,
locus, tempus, aut aliud quidpiam tum
scribendo, tum dicendo, ita verbis expri-
mitur, ut cerni potius ac coram geri, quam
legi, quam audiri videatur. Cice. Act. se-
ptima in Verrem. Ipse inflammatus scele-
re ac furore in forum venit, ardebant o-
culi, toto ex ore crudelitas emicabat.

Emphasis.

Emphasis, latinè significatio, est, cum
plus cogitationi relinquitur, quam ver-
bis exprimitur. Itaque in Emphasi altior
subest intellectus, ac maior significantia,
quam verba per se ipsa declarant. Cice.
pro Ligario. Dicam planè C. Caesar,
quod sentio. Si in hac tanta tua fortuna
lenitas tanta non esset, quantam tu per
te,

te, inquam, obtines, (intelligo quid loquar) acerbissimo luctu redundaret ista victoria. Quibus verbis intelligi voluit, non deesse homines, qui eum ad crudelitatem impellerent.

Frequentatio.

Frequentatio siue congeries, Græcè *synathrismòs*, est, cum res in tota causa disperse vnū coguntur in locū, quò grauior aut acrior, aut criminiosior fiat oratio.

Adhibetur attollendæ rei gratia, & Epilogis maximè conducit, hoc modo. A quo tandem abest iste vitio? Quid est iudices, cur velitis eum liberare? Suae pudicitiae proditor est, insidiator alienæ, cupidus, intemperans, petulans, superbus, impius in parentes, ingratus in amicos, infestus in cognatos, in superiores cõtumax, in pares fastidiosus, in inferiores crudelis, denique in omnes intolerabilis.

Tabulæ compendiaræ

Distributio.

Distributio, Græcè Merismòs, est, cum aliquid in partes plures distribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subiungitur. Vt Alexãdro Macedoni nec in deliberando consilium, nec in præliando virtus, nec in beneficio benignitas deerat. Nam cum res aliqua dubia accidisset, apparebat sapientissimus: cum autem confligendum esset cum hostibus, fortissimus: cum verò præmium dignis tribuendum, liberalissimus.

Color.

Color est simulata & obliqua defensio alicuius suspectæ causæ, vel perperam facti. Cice. pro lege Manilia. In altera parte ita res à Lucio Lucullo summo viro est administrata, ut initia illa gestarum rerum magna atque præclara, nõ felicitati eius, sed virtuti, hæc autem ex

trema quæ nuper acciderunt, non culpæ,
sed fortunæ tribuenda esse videantur.

Vbi ea quæ Lucullo infeliciter ceciderāt,
fortunæ adscribenda esse, non Lucullo
defendit orator.

Imago.

IMago, Græcè icon, est formæ cum for-
ma ex quadam similitudine collatio.
Cice. in Vatinius. Repentè enim te, tan-
quam serpens è latibulis, oculis eminenti-
bus, inflato collo, tumidis cervicibus intui-
listi.

Expolitio.

EXpolitio siue commoratio, Græcè e-
xergasia, est, cum vnam atque eandē
rem alijs atque alijs modis tractamus,
et in ea hæremus ac immoramur, ita ta-
men vt aliud atque aliud dicere videa-
mur. Vt pro L. Flacco vituperans Cicero
perfidiā omnium Græcorum, sic agit.

Tes.

Tabulæ compendiarie
Testimoniorum religionem & fidem nun-
quam ista natio coluit, totiusq; huiusce
rei quæ sit vis, quæ autoritas, quod pon-
dus, ignorant. Hoc postea alia facie ostē-
dit. Num illos idem putatis? Quibus ius-
iurandum iocus est: testimonium ludus:
existimatio vestra tenebræ: laus, merces,
gratia, gratulatio proposita est omnis in
impudente mendacio.

Præmunitio.

PRæmunitio vel preparatio, Græcè
Parasceui, est figura, qua preparamus
animos auditorum ad rem summam po-
stea probandam. Vt Cice. pro lege Mani-
lia probaturus Cn. Pompeium impera-
torem esse deligendum, præparat animos
Romanorū initio, cōmemorans Q. Ser-
torium amicum Mithridatis ab eodē Pō-
peio in Hispania victum fuisse.

Transitio.

Transi

Transitio, Græcè *Metastasis*, est, cū paucis monemus quid dictum sit, & quid postea simus dicturi. Audistis quæ antè acta sunt, accipite nunc quæ insequuntur.

Transitionis cetero sunt formæ.

Prima sumitur ab æquali. Erant hæc iucundissima, nec minus voluptatis autulerunt illa.

Secunda ab inæquali. Audistis gravissima, sed audietis graviora.

Tertia à simili. Hæc perfidia designavit, cuius generis sunt illa, quæ nuper Romæ patrasse dicitur.

Quarta à contrario. Hæc iuuenis peccavit, nunc senis virtutes audietis.

Quinta à diuerso. De moribus habes, nunc de doctrina.

Sexta ab occupatione. Iam ad reliqua properabimus, sed si prius illud unū adiecerimus.

Tabulæ compendiarie

Septima à reprehensione. Quid his immoror? ad id quod est huius causæ caput festinet oratio.

Octava à consequētibus siue relatiuis. Habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam mihi retulerit audi.

Ironia.

Ironia, latinè illusio siue dissimulatio, inter sentētiarū exornationes à Quintiliano & Cicerone numeratur. Differt ab illa, quæ Tropus est, quòd Tropus est breuior & apertior, in ea verò quæ figura est, totius voluntatis fictio est. Cicer. pro Ligario. Nouum crimen C. Cesar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit Q. Ligarium in Africa fuisse. &c.

Confessio.

Confessio, Græcè Paromologia, est, cum
multa

multa aduersario concessimus, ac vnum tandem inferimus, quod omnia prius cōcessa euertit, hoc modo. Esto sanè fueris illi aliquando amicus, eodem vsus praceptore, in vno eodemq; versatus contubernio, iisdem studijs addiētus, secretorum denique omnium conscius, an nō hoc vno facinore à te turpiter perpetrato, tota inter vos gratia rescindi potuit?

Noëma.

Noëma, Latinè intellectus, est, cūm te etè significamus, quod auditor ex se se diuinet. Vt Hortensius negabat se vquam cum matre aut sorore rediisse in gratiam. Intelligitur enim nunquam illi cum matre aut sorore incidisse dissidiū.

De Compositione tertia Elocutionis parte.

Expositis his quæ ad elegantiam, orationisq; dignitatem pertinere videbantur,

Tabulæ compendiaræ

bantur, tandem ventum est ad compositionem, quæ in verbis coniunctis & continuatis potissimum spectatur. Hæc elocutionis pars est, ultima illa quidem, sed omnium tamen difficillima, longeq; pulcherrima. Nam verborum copiam inuenire, & è multis quæ ad id significandum quod volumus propria sint, eligere, laudabile id quidem est: & magnum acuminis, ac diligentie cuiusdam non vulgaris indicium. At quid vnicuique aptè conueniat, videre, & numerorum quasi sonorum varietate orationem distinguere, id certè & maximum est, & non solum ingenij ac diligentie, verùm etiam artis, prudentie, & diuinæ cuiusdam facultatis argumentum.

Quantò igitur difficilior est domum aptè artificioseque componere, quàm rudia

dia impolitaque saxa congerere, & indi-
gestam lignorum molem in vnum com-
portare, tantò compositionem reliquis
elocutionis partibus præstantiorem esse
iudicamus.

Tria in compositione necessaria.

TRia sunt autem in compositione ma-
ximè necessaria, ordo, coagmentatio,
& numerus, de quibus singulatim disse-
remus. 27.

Ordo.

ORdo spectatur in verbis cum singu-
lis, tum coniunctis. Singula sunt A-
syndeta, hoc est, Dissoluta, vt veni, vidi,
vici. In his cavendum est, ne decrescat o-
ratio, & grauiori ac fortiori subiunga-
tur leuius aliquid aut infirmius, vt sacri
lego fur, aut latroni petulans. Nã & ver-
ba & sententię augeri debēt & increfcere. 28.

Tabulæ compendiaræ

Ordinis autem potissima ratio in eo versatur, ut verbo claudatur Periodus, si modò id compositionis numeri que præcepta patiantur. In verbis enim orationis vis inest, in fine autem Periodi aures potissimum acquiescunt. Verùm sæpissimè oportet contrà fieri, maiorq; gratia & autoritas orationi conciliatur, si initio statim, vel medio etiam insertum fuerit.

Illud postremò addamus Amphibologiam cum primis vitandam esse, non est enim ullum vitium sædius in oratione, id autem accidit vitiosa locatione verborum.

Coagmentatio siue iunctura.

- 29 **C**oagmentatio est mollis & suavis litterarum collocatio. Huius potissima vis est posita in iudicanda consonantium & vocaliũ concursione. Quæ triplex est.

Primæ

Prima, quando vocales vocalibus occurrunt. Altera, quando consonantes concurrunt cum consonantibus. Tertia, cum vocales consonantibus fiunt obuia. Exemplum primi, aliena appetere abiecti, atq; auari animi esse existimo. Exemplum secundi, singularis moderatorum dignitas tumultuantem populum repressit. Exemplum tertij, ex illius ore melle dulcior fluebat oratio.

De Coagmentatione vocalium suauis & insuauis.

Obserua primum ex quinque vocalibus, duas. A & O. sonoras esse. I. & V. exiles. E. solam intermediam vocari. Nunc rem omnem quatuor pronuntiatis expediamus.

Primum pronunciatum.

SI vocales eiusdem nominis inter se

Tabulæ compendiaræ
concurrant, suauissimus est hiatus, quòd
nulla sequitur distorsio oris. Ut natura
animalium est tenenda philosopho. Ego
omni officio.

Secundum pronunciatum.
SI vocales exiles (hic E. Intermediam
exilem etiam appello) iungantur exi-
libus, concursus fiet maxime laudabilis.
Ut illud tibi erat considerandum, nihil es-
se vrbanis hominibus molestius verita-
te.

Tertium pronunciatum.
SI vocales exiles precedant sonoras,
mollis hiatus sit oportet. Ut scripsi ad
te epistolam de tota Republica.

Quartum pronunciatum.
SI vocales sonora sonoris diuersi no-
minis adhæreant, insuavis erit compo-
sitio. Ut magna omnibus admiratio fuit.
Itē paulo ante. Prætereà si vocales sono-

ra præponantur exilibus coagmentationem efficiunt insuauem. Vt saxa & solitudines. Postremò frequens quarūcunq; vocalium concursus molestissimus est, ac propterea diligentissimè fugiendus, vt proxima insula illi aduenienti apparebant.

De Coagmentatione consonantium
suauis & insuauis.

Quod ad consonantium iuncturam spectat, tribus explicemus pronūciatis.

Primum pronūciatum.

Si dictio præcedens in simplicem consonantem desinat, & sequens incipiat ab eadem, reddunt coagmentationem suauem. (Cicero pro Marcello. Non dicam passibus, sed victorijs.)

Secundum pronūciatum.

Si multæ consonantes, aut quæ vim duarum habent, vtrinq; concurrant, sum-

Tertia simplicium partitio.
ma diligentia vitandæ sunt, vt dolens re-
gina, rex Xerxes. In quibus efferēdis spi-
ritus elaborat.

Tertium pronunciatum.

E Adem littera consona vel syllaba re-
petita magnam molestiam exhibet.
De consona, vt hostes rapidi Romanis re-
stiterunt. De syllaba, vt caca caligine,
republica carere. Huiusmodi enim gemi-
natio syllabarum solet nonnunquã red-
dere sonum fœdum & sordidum, quan-
do in fine dictionis præcedentis, & ini-
tio sequentis similes concurrunt sylla-
bæ.

De Coagmentatione vocalium &
consonantium

SI dictionis præcedens desinat in vocalē,
& sequens incipiat à consonante, vel
contrà nullus hiatus, aut aspera concur-
sio poterit aures offendere, vel impetum
efferen-

effereētis vlllo pacto remorari. Quod verba illa Ciceroniana facile declarant ex quarta Verrina. Pauca mihi videntur esse de provincia dignitate, vetustate, utilitate dicenda.

Et vt multa, quæ ad hanc literarū coagmentationem & quasi structuram spectant, paucis concludamus, habenda ratio est literarum omnium, tenendum quæ quibus optimè cohæreant, quæ dissideant velut inimicæ, consentientes copulandæ, discordes verbo interposito separandæ. Habenda etiam aurium ratio, quæ vt plena sentiunt, & asperitate verborum offenduntur, sic redundantiâ fastidiunt, & sonorum cum varietate, tum suavitate capiuntur.

Numerus.

Numerus tertia cōpositionis pars est, de cuius natura cum dixero, absolu

201
Tabulæ compendiariæ
ta quidem erit ea, quæ de elocutione est à
ms suscepta disputatio. Et quoniam nu-
merus oratorius in incisis, membris, &
periodis spectatur, prius quàm numerū
aggrediamur, dicendum nobis est de in-
cisis, membris, periodis.

De Commate.

Comma, latinè incisum, est pars mem-
bri, ac velut articulus. Nam cū
in dicendo, sentētia omnino imperfecta,
breuem moram facimus, id Comma esse
dicimus. In scripto notari solet. C. inuer-
sa, & ad imam partem apposita, in hunc
modum. ,. Quintilianus sic finit. Inci-
sum est sensus non expleto numero con-
clusus.

De Colo.

Colon, quod nos membrum dicimus,
est penè perfecta oratio, cuius tamen
adhuc sensus pendeat, sibi que prætereà

aliquid aliud adiungi postulet. Nam cū
 utcunque perfecta sententia moram fa-
 cimus, id Colon appellamus. Quod binis
 punctis signari solet, si ulterius progre-
 diendum sit, si verò ibi consistendū, vni-
 co, & excedet in Periodum.

De periodo.

PERIODUS, quæ à latinis ambitus, circui-
 tus, comprehensio, continuatio, circun-
 scriptio nominatur, est oratio incerto quo-
 dā spatio inclusa, procurrens quoad insi-
 stat in singulis perfectis absolutisque sen-
 tentiis.

Efficitur autem Periodus aliquando
 ex solis commatis siue incis. Aliquan-
 do ex membris, aut binis, aut ternis, aut
 quaternis. Aliquando ex incis. & mē-
 bris mixtim.

Quid fit numerus.

NUMERUS est orationis quasi cōcētus

Tabulæ compendiarie
ex syllabarum quantitate & dimensione
temperatus. Itaque non est numerus casen-
tentia, de qua agitur, non ipsa verba, non
concinnitates & figura, non hi qui Tropi
nominantur, non pedes & eorum tempo-
ra, non incisa aut membra, aut ambitus,
sed pedum ordine positorum quidam pul-
cher incessus, & veluti quedam oratio-
nis expositio.

Quotuplex fit Numerus.

32 **N**umerus duplex est, Poeticus & ora-
torius, Poeticus astrictior est, ora-
torius liberior. Nam etsi pedes oratorij
& Poetici sunt ijdem, est tamen eorum
tam diuersa collocatio, vt Poeta quos pe-
des semel admiserit, eosdem perpetuo re-
tineat, pro natura versus que canit: ora-
tor autem summa libertate nunc hos, nunc
illos pro animi libidine & arbitrato v-
surpet.

Ve.

Verum dāda est oratori opera, præsertim in principio & fine Periodi, ne versus integer, neue vlla versus clausula, nulla deniq; Poëtici numeri similitudo in oratione deprehendatur. Id tamen non fuisse semper à summis oratoribus & historiographis obseruatum passim reperimus, si eorum scripta paulò accuratiùs euoluamus.

In qua parte Periodi numerus potissimùm spectetur.

Vt hanc partē absoluamus, aggrediamur necesse est tractationem pedū, quibus & pœma fit, & oratio numerosa temperatur. Pedis autem nomine intellige partem numeri certis syllabis, earum que certa quantitate definitam.

33

De Pedibus.

Pedum alij simplices sunt, alij compositi. Simplicium alij duabus, alij tribus

Tabulæ compendiarie
bus syllabis constant.

Dissyllabi quatuor sunt. Pyrrhichius
ex duabus breuibus. Spondeus ex duabus
longis. Iambus ex breui & longa. Tro-
cheus qui & Choreus, ex longa & bre-
ui.

Pyrrhichius, ut nouus   v v

¶ Pedes
Dissylla-
bi.

Spondeus, ut mores   - -

Iambus, ut reos   v -

Trocheus, ut saxa   - v

Pedes Trissyllabi octo numerantur. Tri-
brachus ex omnibus breuibus. Molof-
sus ex omnibus longis. Dactylus ex lon-
ga & duabus breuibus. Anapæstus ex
duabus breuibus & longa. Creticus ex
media breui inter duas longas. Amphi-
brachus qui & scolius ex media longa in-
ter duas breues. Bacchius ex vna breui
& duabus longis. Antibacchius ex dua-
bus longis & breui.

Tri-

<i>Tribrachus, vt canere:</i>	V V V	¶ Pedes Trissyl-
<i>Molossus, vt Romanos</i>	- - -	labi.
<i>Dactylus, vt littora</i>	- V V	
<i>Anapæstus, vt domini</i>	V V -	
<i>Creticus, vt iudices</i>	- V -	
<i>Amphibrachus, vt probare</i>	V - V	
<i>Bacchius, vt amores</i>	V - -	
<i>Antibacchius, vt laudare</i>	- - V	

PEdum qui ex simplicibus componitur, alij quatuor, alij quinque syllabis constant. Pedes Tetrasyllabi sunt sexdecim. Quos vt breuiter persequamur, obserua virgulam protensam syllabam longam denotare, alterum verò signum literæ V simile, breuem.

<i>Proceleumaticus, vt recipere</i>	V V V V	¶ Pedes Tetras-
<i>Dispodeus, vt proclamarunt</i>	- - - -	syllabi.
<i>Pæan primus, vt obtinuit</i>	- V V V	
<i>Pæan secundus, vt reponite</i>	V - V V	
<i>Pæan tertius, vt faciebat</i>	V V - V	

Pæan

Tabule compendiarie

Pæan quartus, vt retulerant	v v v -
Epitritus primus, vt remisert	v - - -
Epitritus secundus, vt cōditores	v - -
Epitritus tertius, vt hæreditas	- - v -
Epitritus quartus, vt exornare	- - - v
Dijambus, vt amœnitas	v - v -
Dichoreus, vt audiamus	- v - v
Choriambus, vt filioli	- v v -
Antispatus, vt adorare	v - - v
Ionicus primus, vt concurrere	- - v v
Ionicus secundus, vt sonuerunt	v v - -

Præter hos quos modò pedes numeravi, alius Ciceroni valde familiaris fuit è quinque syllabis, breui, duabus longis, breui & longa, vt amicos tenes. Huc, alij Dochimũ, alij Dochmium vocant, quòd obliquus & flexuosus sit, id enim sonat Dochmios apud Græcos, incipiens enim à breui in longam desinit, & sic longas breuibus

uibus insertas habet, vt hæc varietas plurimum delectet.

In qua parte ambitus debeat in esse numerus.

Absoluta pedum tractatione, iam id quod proposuimus, ordine persequamur, in qua scilicet Periodi parte numerus spectandus sit. Verum ad eam rem expediendam illud est attentius animaduertendum, in omni comprehensionis parte numerum esse seruandum, sed præcipuè in principio & fine. Principijs enim auditor excitatur, idemq; postea facile in clausulis acquiescit, & si quid in oratione voluptatis est, id in fine dominatur. Ergo prima & potissima cura numeri sit in clausulis, in principijs altera: principia enim quæ vacuas aures ingrediuntur, numero carere non debent. Tertia & postrema in medijs, media enim liberiora esse

34

P volu

Tabulæ compendiarie
volumus, ne quæ libera & soluta dici-
tur oratio, coacta & nimis astricta esse
videatur.

De pedibus in Periodi initio.

Pedes initio collocandi tredecim sunt,
qui non tantum in primis exordiorum
Periodis, sed in alijs etiam reperiuntur.

- 1 **I** Ambus, nouum crimen.
- 2 **M**olossus, quæ res in ciuitate duæ
plurimum possunt.
- 3 **T**ibrachus, grauiter & iniquo ani-
mo.
- 4 **D**actylus, commodius fecissent
Tribuni pleb.
- 5 **A**napestus, videt P. C.
- 6 **B**acchius, Diuturni silentij P. C.
- 7 **A**ntibacchius, quâquam mihi con-
spectus vester.
- 8 **C**reticus, si quid est in me ingenij in
dices. Amphi-

- 9 Amphibrachus, fr̄quētia v̄stra
incredibilis Quirites.
- 10 Dichoreus, s̄i quis āntē à iudices mi
rabatur.
- 11 Dispondeus, s̄i quis v̄strūm P. C.
expētat.
- 12 Pean primus, m̄ltā m̄h̄i necessa-
ria iudices pr̄termittenda sunt.
- 13 Pean quartus, Quōd ērāt optan-
dum maximē iudices.

Dochmius à Cicerone non ponitur in
prima totius orationis Periodo, quōd nu-
merum nimis apertum & insignem fa-
ciat, cūm tamen alibi non infrequenter
adhibeatur. Vt pro Milone. N̄ ēḡant in-
tūeri lucem fas esse ei, qui à se hominem
occisum esse fateatur.

Inter hos tredecim pedes, septem quos
tibi h̄ic delectos subijciam, potissimūm
excellunt.

Tabulæ compendiarie

	{ Molossus	}	Initio collo-
Pedes omniū	{ Anapæstus		
suauissimi sūt	{ Creticus	}	candi.
hi septem	{ Dichoreus		
	{ Pæan primus	}	
	{ Pæan quartus		
	{ Dochmius		

De pedibus in fine
Periodi.

Decem sunt pedes qui in extremo flexu Periodi locari solent.

- 1 Iambus & dispondeus, ut virum cōdemnārūt.
- 2 Choreus & dispondeus, ut plūribūs dē cāusīs.
- 3 Tribrachus & spondeus, ut vitia dāmnānt.
- 4 Pæan primus & spondeus, ut esse videātūr.
- 5 Creticus & spondeus, ut bellā gēs sīstī.

- 6 Creticus & Dactylus, vt cōsonānt
ōmniā.
- 7 Creticus iteratus vt irā victoriā.
- 8 Creticus & Dichoreus, vt pericūlūm
nōn recūsō.
- 9 Dichoreus, vt nulla etas de tuis lau
dibus cōticēscēt.
- 10 Dochmius, vt sed simillimum Deō
iūdicō.

Quorum prestā tissimi sunt hi quatuor.	}	Dichoreus	}
		Creticus & spondeus	
		Pæan primus & spondeus	
		Dochmius	

De pedibus in medio Periodi.

IN his quæ demisso atque humili dicen
tur sermone, iambus erit frequentissi
mus. Pæan in amplioribus, in utroq; Da
ctylus. Sic minimè animaduertetur dele
tationis aucupium, & quadrandæ ora
tionis industria. Si alijs atque alijs pe-

Tabulæ compendariæ
dibus varietur oratio.

Dochimus quouis loco est aptus, dum-
modò non iteretur.

Creticus etiam plurimum habet venu-
statis.

De usu Numeri.

35 **Q**uatuor sunt numeri usus, ne quis-
quam inanem esse numerorum curã
ac nimis supersticiosam arbitretur.

Primus est, ut verba prudenter & ar-
tificiose collocemus, quemadmodum vi-
demus Ciceronem fecisse, qui in Proœ-
mio libri primi de oratore ad Q. fratrem,
ut vitaret finem versus hexametri, sic
verba collocavit. Neque verò nobis cu-
pientibus atque optantibus fructus otij
datus est ad eas artes, quibus à pueris de-
diti fuimus, celebrandas, inter nosq; re-
colendas. Nam si conjunctionem, q;
post inter præpositionem posuisset, in fi-
nem

nem Hexametri carminis incidisset.

Secundus, ut verba cum multa orationis gratia & venustate de loco in locis traiciantur.

Tertius, ut suavior & amplior efficiatur compositio.

Quartus, ut affectus exardescant in auditoribus, qui solent numeris variè commoueri. Adde si placet, ut numerorum beneficio non solum nostra melius componere, sed aliena etiam certius & felicius emendare & corrigere possimus.

Tabula tertij libri de Pronunciatione & Memoria.

PRONŪCIATIONI quartus tribuitur locus, Cap. I.
quod elocutioni sit maximè affinis, nec enim quicquam aliud est pronuntiatio, quàm apta conceptæ elocutionis enuntiatio. Hæc tã est eximia, ut reliquæ

Tabulæ compendiarie

parū aut nihil efficiant, ea destituta. Perdit enim omnia indecōra pronuntiatio. Quare non immeritō huic primas de dis- se Demosthenes dicitur, cū interrogaretur quid esset in eloquentia primum, huic secundas, huic tertias, donec ab eo queri desierit, ut eam partem eloquentiæ videri quasi possit non præcipuam, sed solam iudicasse.

Quid sit Pronuntiatio.

Pronuntiatio est vocis, vultus, gestus moderatio cum venustate. Consistit itaque pronūciatio in voce, vultu, gestu, ita ut pro negotij conditione vox modò intensa, modò remissa sit. Vultus modò lætus, modò tristis & iracūdus. Gestus modò sedatus, modò concitatus.

Cū venustate, ut ab histrionibus differat orator, qui & ipsi actione utuntur, sed citra venustatē interdum, ac modestiam,

cuius

cuius imprimis ratio oratori habēda est: ne si nimius in actione fuerit, non orator habeatur, sed Mimus. Præterea cum venustate, ut rebus & verbis congruant gestus, & cum orationis genere consentiant corporis motus, eiusque vim ac varietatem subsequantur.

Quot sint pronunciationis partes.

Duæ sunt pronūciationis partes, vox, à qua pronūciatio, gestus, unde actio dicta est. Atque earum partium altera ad aures, altera ad oculos spectat, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus. Vultus ad gestum refertur, eius tamen separatim fit in finitione mentio, quòd sit præcipua gestus pars, per quam animi motus, ac mentis produntur cogitata.

De Voce.

Vocis bonitas optanda quidem nobis

P s est

Tabulæ compendiarie
est primum, deinde quacunque ea fue-
rit, tuenda & exercenda, sic ut omnia
quæ enunciabuntur, sono vocis rebus quæ
dicuntur accommodato, proferantur. Ta-
lis itaque vox esse debet, qualis fuerit
animi motus exprimendus. In ira sit acu-
ta, in lætitia iucunda, in miseratione &
marore flebilis, in metu demissa, hæsitans
& abiecta: in vi & impetu vehemens,
concitata, vrgens: in voluptate lenis &
remissa: in molestia grauis, & vno sono
comprehensa.

Intendenda autem vocis in tota ora-
tione tres sunt gradus, id est, accentus
tres, grauis, acutus, circūflexus. Primus
grauis & plenus est. Cice. Philipp. secun-
da. Si inter cænam in tuis immambus il-
lis poculis accidisset, quis non turpe dice-
ret? &c.

Secundus acutus sonus est. Cice. pro Li

ga. Vide quàm non reformidem, vide quanta lux tuæ liberalitatis & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur. Quàm tum potero voce contendam, ut hoc populus Romanus exaudiat.

Tertius vocis sonus temperatus ex utrisque & circumflexus est. Idem pro eodem Ligario. Quid enim Tubero tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat? &c.

De gestu.

Vocem subsequi debet gestus, in quo maior quædam virtus est, verba enim latina non nisi latinè, Græca non nisi Græcè intelligentem mouent, actio vero quæ præse motum animi fert, omnes vel imperitos & barbaros, si præsentés sint, mouet. 5

Gestus corporis vniuersi motus obtinet,

Tabulæ compendiaræ

in quo cauendum est, ne quicquam super sit, quod culpa dignum sit, aut vituperatione. In omnibus enim corporis partibus, quibus gestum facimus, tale decôrû seruandum est, vt nō Hislriones, aut Mimi, sed oratores potius omni laude & celebritate digni iudicemur.

Vultus præsertim habenda ratio est, hæc enim pars vna imago animi est, quæ omnes internas cogitationes & motus possit exprimere. Hoc supplices, hoc minaces, hoc blandi, hoc seueri, hoc remissi sumus, hunc animi velut interpretem & nūtiū intuemur, hoc solo frequenter hos quidem odimus, illos autem diligimus.

De Memoria.

6 **M**EMORIA pars vltima oratoris est, quia reliquarum partium est custos ac veluti thesaurus quidam, vnde omnia recondita promuntur. Nam postquæ

omnia quæ dicturus sit, inuenit orator, eadem disposuit, debitis eloquentiæ ornamentis vestiuit, vocem, vultum gestum, aptum corporis motum obseruauit, tandem rerum omnium summam memoriæ quasi communi cuidam receptaculo ac domicilio committit.

Quis primus memoriæ repertor fuerit.

Simonides fertur artem memoriæ primus excogitasse, nam cum aliquando cœnaret apud Scopam fortunatum hominem & nobilem in Thesalia, & triclinium illud, ubi epulabatur Scopas concidisset, ea ruina oppressus est cum conuiuis omnibus Scopas, quos cum humare vellent sui, nec possent multo puluere fœdatos inter noscere vlllo modo, Simonides dicitur ex eo, quod meminisset, quo loco quisque cubuisset

Tabulæ compendiaræ
cubisset, demonstrator vnius cuiusque se
peliendi fuisse. Sic igitur cum locis qui-
busdam & imaginibus vteretur, artem
reperit memoria.

Quid sit memoria.

8 **M**emoria est firma animi rerum &
verborum dispositionis perceptio.

Duo sunt memoria munera, vnum,
vt facile percipiat, alterum, vt fideliter
ac firmiter retineat, quod est multò ma-
gis præcipuum.

Percipit tum res, quod est inuentionis, tum
verba, quod est elocutionis, nam nisi me-
moria custos inuentis cogitatisque rebus
& verbis adhibeatur, intelligimus o-
mnia, etiam si præclarissima fuerint, in
oratore peritura.

Ordo memoriam plurimum adiuuat, si
memineris quæ in principio, quæ in me-
dio, quæ in vltimo loco reposueris.

Quotus-

Quotuplex sit memoria.

DVplex est memoria, naturalis & artificiosa, naturalis est quædam princeps animi vis, quæ sibi commissa comprehendit & retinet, sedem habens in posteriore parte cerebri, & talis non cadit in præceptum.

Artificiosa est, quæ naturalis imbecillitatem iuuat, corrigit, & præceptionibus quibusdam firmat.

Artificiosa constat locis & imaginibus, est enim scripturæ similis, nam ut scriptura constat charta, membrana, siue puzillaribus, & literarum notis, quæ in chartis imprimuntur, sic faciendæ memoriæ ars locis utitur pro cæcatis tabellis, imaginibus pro literis.

Sunt enim loci veluti tabulæ, in quibus rerum simulachra collocantur. Quod genus, edes, intercolūnia, castella, tēpla, porti

Tabulæ compendiarie
porticus, via, anguli, parietes. Imagines
sunt similitudines earum rerū, quas me-
minisse volumus, vt equus, leo, vrsus,
canis, & id genus alia, quas quisque po-
terit pro arbitrato fingere.

Hæc omnia exemplo appposito declare-
mus. Aduersarius accusauit eum, quem
defendis, furti primū, deinde sacrile-
gij, postea vulneris illati, post hæc homici-
dij, tandem læsæ maiestatis. Vis hæc o-
mnia tenere, & eorū ordinem seruare,
constituito tibi quinque locos ordine si-
tos, quos obliuisci non possis, vt in cubicu-
lo tuo ianuam, fenestram, armarium, le-
ctulum, focum. Deinde effingito simula-
chra rerum. Si quem probè nosti furē,
illum collocato ad ianuam, qui res tuas
asportare velit. Ad fenestrā ponito Dio-
nysium eradentem auream barbam Aes-
culapij, & ita sacrilegium committentē.

Ad

Ad armariū sit chirurgus tibi notus, qui homini vulnus obliget. In lectulo iaceat moriens, qui à multis defleatur. Ad focum stet rex, cui audax homo barbā vellet, est enim barba sacra maiestati. Repetito semel & iterum tum locos, tum imagines, licet sis memoria parum felici, tamen cū opus erunt, occurrent.

Memoria non tam huiusmodi artificio à locis & imaginibus petito, quàm vsu & exercitatione firmatur.

Qualibus locis & imaginibus vten-
dum sit ad memo-
riam.

Loci debent esse multi, illustres, expli-
cati, modicis intervallis. Multi, ut
in his multas possimus imagines colloca-
re. Illustres, ut obuia sint quærenti. Ex-
plicati, ne imagines turbent. Modicis in-
teruallis, nam spatia nimium distantia

10

Q. vagas

251 Tabulæ compendiarïæ.
vagas imagines reddunt.

Imagines verò agentes esse debent, acres, insignitæ, quæ occurrere celeriter quibus percutere animum possint. Agètes, ut memorem facultatem impellant. Acres, hoc est, vehementer impellentes, ut leonum, urforum, serpentium. Insignitæ, nam quid quid insignitum est, & extra communem ordinem, fortius impellit, ut domus insignis, insignis deformitas. His tribus imaginum generibus adde omnia, quæ celeriter possint animis occurrere, eosdemque vehementer permouere, quales sunt amici charissimi, viri in Hispania celebres, & siqua sunt alia his similia. Hæc de partibus oratoris dicta sufficiant.

FINIS.

DEO RERVM OMNIVM
fabricatori laus & gloria.

ORATIO HA-

BITA A MAGI-

stro Alfonso Torreseo primario
eloquentiæ professore in Docto-
ratu Theologiæ ornatissimi viri

Ioannis Continentis Com-
plutensis Academiæ
moderatoris.

(?)

V N Q V A M

in hac tanta grauiſſi-
morum hominũ fre-
quentia, in hoc tanto
flore nobilitatis à
clariffimis maiori-
bus, vetuſtiſſimis Hi-
ſpaniæ familijs repe-

Exordij
expoſi-
tio à di-
centis
gaudio
petita.

tite, in hac tam celebri corona vndique per
gradus Theatrales ad audiendum circumfu-
ſa, dicturus deſcendi, Rector illuſtris, Can-
cellarie omnibus ſapientiæ dotibus ornatif-
ſime, doctiſſimi patres, iudices integritatis
& innocentiæ opinione præſtantiffimi, cõ

Q 2

cio

Ratio ex
positio-
nis.

cio literis, religione, splendore generis spe-
ctatissima, quin noster animus fuerit tã pro-
fusa lætitia, & alacritate exhilaratus, vt nõ
gestire tantum aut tripudiare, sed in medijs
voluptatibus bacehari quodãmodo videre
tur. Tũ quia illud semper iucũdũ, pergratũ,
& mirã cuiusdam suauitatis plenũ iudica-
uerim, si quis apud eos dicat, qui doctrinis
omnibus exculti, acri & intelligẽti iudicio
præditi nõuerũt res omnes, quales sint, suis
momentis põderare: meritis hominibus de-
bitum honorẽ tribuere: & corũ, qui in omni
literatura ingentes fecerũt accessiones, suis
q; rebus publicis vtilis & salutes extite-
runt, dignitatẽ à rudibus & barbaris defor-
matã tueri: honorificis gloriosisq; vocibus
ad memoriã totius orbis sēpiternã trãsmi-

Ratio al-
tera.

tere. Tum etiã quia oratio, quæ de corũ lau-
dibus habeatur, qui fœdissimis cupiditati-
bus procul à sensibus amandatis, blandis vo-
luptatum illecebris repudiatis, totos ætatis
suæ gradus in omni & honestatis & musarũ
studio contriuerunt, nõ potest duris etiã &
agrestibus ingenijs non grata cõtingere: cũ
eius impetu & ardore probi & officiosi in a-
mores virtutis honestissimos mirabiliter ex-
ardescant, improbi verò, qui vita perdita
sunt ac profligata, à vitiorũ obscũnitate de-
terreantur. Quòd si aliquando fui insolito
gaudio, efferuescẽti hylaritate perfusus, ho-

Reddi-
tio.

dier

dierna die potissimū, cū viros nō vulgaris
eruditionis præstantia, ingeniorū sublimi-
tate, absoluta tā veteris quā recentis memo-
rię cognitione, Theologia non disceptatri-
ce tantū sed sedata, & reliquis ingenuis ar-
tibus ac disciplinis, vita honesta, integra, in-
nocenti, nullis flagitiorum maculis notata,
multò quā antea florentiores præsentis in-
tuear: quorū venerabiles canos, natiuā gra-
uitatē ac supercilium si quis tacitus secum
consideret, non eos esse Complutenses do-
ctores, sed alteros Augustinos, Hierony-
mos, Ambrosios, Gregorios, Basilios, Isido-
ros, Cyprianos, ad dilatanda fidei veræ que
religionis pomœria, ad sanandas eorū volū-
tates, qui à Christi signis turpi defectionis
nota descuerunt, ad reprimendos scelerato-
rū impetus & furores, quorū cogitata ad cō-
munitatis exitiū, cladē, & interitū spectāt,
ad emēdādos vitiosos mores, & ad seuerā of-
ficij normā exigēdos, ad propellēdas ex im-
peritorū animis cæcitatē & ignoratię tene-
bras, ad extirpandas prauas opiniones, qui-
bus mortaliū plerique in exitiales errores
præcipites aguntur, ad mentes hominum à
terrenis facibus ad futuræ felicitatis desy-
deria excitandas, de cælis ad terras singula-
ri numinis beneficio delapsos iudicabit. Ac-
cedit etiā illa, neq; exigua quidē, inusitata

Beneuo-
lentiā ab
auditori-
bus.

Beneuo-
lencia à
persona
suis qui
commē-
datur.

voluptatis occasio, quòd in eo exornandò
nostra versari debeat oratio, qui siue oris li-
neamenta diuinitus conformata, siue par-
tium totius corporis conueniētiam, siue ho-
nestatem generis & familię, siue mores sua-
ues & amabiles, siue mite & placidum inge-
nium, siue operam in acquirenda sapientia
positam spectes, reliquis Academię alum-
nis multis passibus præcurrere & antecire vi-
deatur. Quid quòd cò libentiùs orandi par-
tes nobis mandatas suscepimus. quòd clarif-
simus Ioannes huius nostrę florentissimę
reip. Rector existat & moderator, neque e-
nim deceret literarię principem Scholę ab
alio quopiam quàm à nobis debitis laudi-
bus & præconijs celebrari, qui eam eloquen-
tię Cathedram moderamur, quę inter reli-
quas primarium dignitatis & amplitudinis
locū teneat: ne si vulgatus aliquis & ex tri-
uio petitus orator eminentem summi viri
effigiem proprijs coloribus exprimere attē-
taret, eam veluti lituris quibusdam fœdasse
& cum summa dedecoris & infamię nota
deformasse crederetur. Dum igitur generis
nationis, patrię claritatē, dum egregias na-
turę & fortunę dotes, dum omne ætatis &
industrię curricula in literarū & virtutū ho-
nestissimis studijs diligēter elaboratum, dū
reliqua diuini hominis ornamenta dicen-
do

do persequor, quæ singula multos illustrare,
& inter gentes etiam inconditas & omni
immanitate efferatas nobilitare potuissent,
quæso patres, ne patiamini cogitationes ve
stras longius euagari: sed quemadmodum cor
poribus, ita & animis præsentis sitis: & me
dicentem beneuolis & amicis auribus au
diatis.

Petitio
attentio
nis.

Multæ fuerunt apud veteres Romanos Narra-
rerum gestarum gloria florentes splendidae tio quæ
& illustres familiæ, quæ crebris omnium ser- in hoc
monibus passim celebrabatur: aut quod im genere
perij & dominationis terminos ad extre- laudis
mas orbis partes propagassent: aut quod ex est per
terarum gentium ceruicibus iugum impos- petua
suissent seruire: aut quod nobili & gloriosa quædam
de aduersarijs parta victoria munitissimas virtutū
eorum vrbes & arces cōplanassent: aut po- & bene-
stremò quod in eis aliqua æqui iusti hone- factorū
sti species apparuisset. Ex his fontibus pri- amplificatio.
mum Iulij & Augusti profluerunt, qui tam
infesta signa in remotissimos populos, &
omnis consilij, rationis, humanitatis exper
tes intulerunt, ut eorum nominibus auditis,
non animis tantum sed corporibus contrem
miscerent: & de fortunis omnibus, otio, vi
ta, salute, incolumitate proflus desperaret.
Ex iisdem fortes illi, magnanimi, & bellico
si Scipiones ad famam, celebritatem, existima

tionem, honorificas hominum acclamationes dimanarunt, qui non Africae solum, sed Asiae fatales fuerunt: dum has provincias liberas & immunes tributa, portoria, vectigalia populo Romano pendere coegerunt. Inde etiam Camilli, Marcelli, Metelli exorti fuerunt, qui varijs nationibus perdomitis feracissimos earum agros, fructuosissima praedia depopulati sunt: & non domos tantum priuatas, sed opera affabre publico sumptu & impensa facta, non profana solum teeta, sed tepla Dijs immortalibus inaugurata, sed aras, sed delubra, sed puluinaria ad exitium & vastitatem vocarunt. Praetermitto Pios, Tacitos, Lepidos, Atticos, qui sua nomina publicis fastis & annalibus consignata reliquerunt: aut quod passim aperta darent pietatis erga omnes documenta: aut quod res arcanas & occultas taciturnitate tegerent, & silentio: aut quod sermonis gratia & lepore duras etiam & obstinatas voluntates emollirent: aut quod eloquentia melle Attico dulciore homines circum se fusos suspensos tenerent & attonitos. Verum haec Continentium genera & familia, quae iam inde a multis annorum spatijs interiectis tantum nominis & celebritatis apud Hispanos sortita est, multo quam superiores gloriosior ceteri debet: quod ita suis affectibus & appetitionibus imperauerit, ut non alios sed

¶ Laus a
genere &
familia.

sed seipsam potius vicerit : qua nulla maior, nobilior, excellētior victoria fingi, aut excogitari vnquā potuit: non hostes, sed vitia profligauerit, quæ sunt immanibus etiā hostibus & humanum sanguinē sitientibus capitaliora; non aduersarios nostris conditionibus & collis imminentes sub iugū miserit, sed immoderatis cupiditatibus, & rationi maximè aduersantibus frenos iniecerit seuerissimos: non inimicorū castella vndiq; tum loci natura, tum muris firmissimis vallata, sed libidinem scelerū omniū atque peccatorū arcem expugnauerit : nō in vna aliqua vulgari virtute, aut in populari prudentia posita, sed in continentia cōmotio-
num omnium moderatrice, & sedādarum perturbationū magistra reliquos lōgo anteuerterit spatio. Celebrat antiquitas quāplurimos, quorū nomina perpetuò viuēt nullis cineribus inuoluta, nullis sepulta tenebris, aut q̄ in voluptatibus perfruendis, aut aliorum bonis cōpilandis, aut visu aliquo turpi & inhoneste seipsos continuerint : ne si suis affectibus indulgerēt, aliqua dedecoris & infamiæ labes ipsorū nominibus aspergeretur, quæ nec diuturnitate temporis vane-
scere, nec vllis ingenij aut industrię viribus elui posset. Ex quorū numero vnus fuit Alexander ille Magnus, cuius res gestę iisdē qui

bus solis cursus regionibus ac terminis con-
tinentur, qui cùm Darij Persarum regis fi-
lias egregia & liberali specie, apta membro-
rum cōformatione admirabiles haberet in
suis tabernaculis captiuas, & ad eas inuisen-
das à plerisq; exercitus praefectis importunè
solicitareretur, ire noluit, cùm diceret sibi
non committendum, vt cùm viros vicisset,
à mulieribus vinceretur. P. Africanus supe-
rior non minorem, quàm Alexander tem-
perantiæ laudem adeptus est: qui cùm Car-
thaginem amplissimam Hispaniæ ciuitatē
aggeribus, vineis, arietibus expugnasset,
formosissimam virginem captam, & ad se
perductam patri & sponso illibato flore vir-
ginitatis restituit. Quid de C. Fabricio &
Marco Curio dicam, qui licet summa rei
familiaris angustia & difficultate premerē-
tur, ingenstamen auri & argenti pondus si-
bi à Samnitibus oblatum accipere recusa-
runt: dum eorum vnus legatis responderet
se malle aurum habentibus imperare, quàm
aurum possidere. Alter verò publicè iacta-
set se nulla ad quotidianū victum pecunia
indigere, dum posset suis sensibus & cupi-
ditatibus dominari. Quid de Isao Assyrio
Sophista, qui cùm à quodam, qui specio-
sam mulierem monstrabat, rogatus esset, nū
formosa videretur? Desij, inquit, iam pridē
ab

ab oculis laborare. Celebres profectò fuerūt
hi omnes, quos paulò antè commemoravi,
& veterum scriptis ac voluminibus nobili-
tati: verùm si cum huiusfamiliæ continen-
tibus conferantur, nō frugi homines & mo-
derati, sed luxu potiùs perditì & intemperā-
tes censendi sunt. Nam si superiores illi in
aliqua libidine sibi ipsis temperarunt, hi in
nullius vnquam domum stupri aut incesti
labem, aut cogitatam aliquam infamiam
intulerunt: si illi in vna tantùm rerum oc-
casionè oblata se moderatè & abstinenter
gesserunt, hi perpetuò à florentibus aliorū
patrimonijs & fortunis rapaces manus ab-
stinuerunt: si illi semel à foedo aliquo, lasci-
uo & libinoso spectaculo oculos auerterūt,
hi semper suæ castimonix & pudicitix inui-
gilantes, non oculos tantū, sed aures, non au-
res tantū, sed linguas, nō linguas tantū,
sed manus, castas, pudicas, & temperātes ha-
buerunt. Tanta est eius gentis moderatio, tā-
ta sobrietas, tanta ad frenandas voluptates
& libidines exardescentium animorum in-
flammatiō. Et ne quisquam sibi falsò & mē-
dose persuadeat huius præcellentis viri gen-
tiles ad has tantū virtutes exercendas na-
tos esse, quibus ventus popularis captari, &
multitudinis voluntates conciliari solent:
cū his fortitudinis etiam & magnanimita-
tis

tis laudem coniunxerūt. Nam in prima illa
Indorū expugnatione, vt plures alios præ-
termittā, Francisci Cōtinentis, qui hūc pro-
pinquo gradu cognationis & sanguinis at-
tingebat, virtus sic enituit, dū aduersus eas
gētes horridas, incultas, ab omni humanita-
tis sensu dereliētas dimicaret, vt nō vnū Frā-
ciscū Cōtinentem, sed plures aut Hēctores,
aut Achilles pugnare, nō vnū, sed centū gla-
dios distringere iure iurādo sanētissimo cō-
strictus affirmares. Quo in bello tantas, vbi-
cunq; ponebat vestigia, strages fecit, vt quo-
cūque oculos conuerteres, innumera vide-
res hostium cadauera ante pedes eius pro-
strata, & crudis interēpta vulneribus. Quo
die illud accidit monstri & portenti persi-
mile, vt audito Continentis nomine arma
aduersarijs de manibus exciderent, nec se
posse tāti Gigātis viribus, aut furoribus re-
sistere maximis clamoribus faterētur. Per-
uasit enim vehemēs illa opinio patres non
eorū tantū qui iam olim defunēti sunt, sed
qui hodie viuūt animos, hoc cognōmētū ne-
scio quid habere excelsum, sublime, diuinū
ac cæleste, & nō leui aliqua causa aut occa-
sione iam inde ab annis quingentis primis
qui hanc familiam fundarūt impositū fuis-
se; quod cū quidam qui in nullo habeban-
tur numero vsurpare voluissent, publicis
sunt

sunt affecti supplicijs: ne tanti dignitas cōgnomenti à vilissimis despiciatissimisq; homuncionibus conspurcicaretur. Ab hac igitur tã generosa & antiqua stirpe ortus est ac veluti profeminatus Ioannes noster: qui eam laudem nobilitatis & continentia, quã à maioribus accepit, tam inflãmato studio persecutus est, vt in illam curam & cogitationẽ semper incubuerit, vt eam potius præclaris operib⁹ auxisse, quã quicquã de ea turpi aliquo maleficio detraxisse diceretur. A patria Quòd si vlla cōmendatio ex patria & solo natalitio homini potest accrescere, eam etiã sibi nõ ex nostratiũ tantũ, sed exterarũ gentiũ & nationũ confessione meritò vëdicare potest. Natus est enim in illustri illo municipio (Illanã dico patres) quòd in antiquiore Archiepiscopatus Toletani regione, quẽ à Curitã canibus nomẽ habet, sitũ est: & populis omnib⁹ qui sub eius ditionẽ, imperiũ, & dominatum cadunt, lōgè vetustate antecellit. Cui rei illud esse poterit manifesto indicio, qđ quãdo de negotijs ad totius communitatis otiũ, quietẽ, pacem, cōcordiã, vtilitatẽ spectantibus agũtur cōuentus, primã vocem Illana sortiatur: reliquis ex eius ore & autoritate pendentibus. Hęc terra tam est opima & fertilis, vt olei, mellis, vini generosissimi, pecorum, armentorum, sege-

segetum fecundarum copia, agrorum feracitate, varietate fructuum, multitudine earum rerum, quæ ad humanum victum, & allevandas pauperum necessitates exportari solent, possit aliarum etiam regionum famem & sitim abundè explere: & languescentibus stomachis ad cibum & potum avidius appetendum saluberrimam facere medicinam. Neque aliunde tantum illi prosperitatis, quam ex stellis leniter influentibus, cœlorum clementia, aëris salubritate, suavi ventorum afflatu, elementorum subtilitate, & Tagi terminos alluctis irrigationibus provenire potuit. Quæ omnia in causa fuerunt, ut hæc eadem terra vberes nobis Doctorum fetus ediderit, quorum doctrina & sanctorum monumenta non Complutensis solum plaga, sed totus propemodum orbis illustratur, Canos dico, Martinios, Santos, Ximénios, Cyprianos, Bonifacios, Lençotes, Ferreras, inter quos eximio fulgore splenduit velut rosa insignis doctor Alcocer municeps tuus, & magister quondam meus: cuius etiam mortui recordatio meum animum vehementer exhilaravit: qui si hodie viveret, haberet Academia Complutensis quem posset cunctis Europæ Dialecticis, Philosophis, Theologis, Latinis & Græcis scriptoribus cum maxima accessione suæ gloriæ & immortalita

tis opponere. Quo Paulus à Pliego qui v-
nus fuit à secretis supremi Inquisitorū Se-
natus suo in genere nō extitit inferior: qui
qua erat naturali solertia præditus, sine cu-
iusquam magisterio eam in artibus quæ di-
gitis exercentur absolutionem adeptus est,
vt summus pictor, summus musicus, sum-
mus formandarum literarum artifex, sum-
mus denique ferè in omnibus haberetur.
Hinc etiam, sed à Continentium familia
præcipuè, quæ cæteris & antiquitate, & no-
bilitate præstat, innumerabiles alij viri pro-
dierunt Ecclesiasticis dignitatibus præful-
gentes; à quibus per annos trecentos, vt ex
tabulis constat à fidelissimis hominibus ob-
signatis, pingue huius oppidi sacerdotium
veluti hæreditarium obtinetur: neque vn-
quam ab his potuit vlla aliorum potentia,
gratia, viribus, aut opibus alienari. Hinc
præterea profectus quidam est, cui data e-
rat animarum procuratio, qui cum nudo ca-
pite semper incederet, oppidanosq; omnes
piè, honestè, leniter, & mansuetè tractaret,
illud tandem meruit, vt cōmuni totius vul-
gi testimonio sanctus sine pileo appellaretur.
Hinc postremò quamplurimi manserunt
alij, qui eam rempublicam tam prudenter
gubernarunt, tamq; præclaris legibus & mo-
ribus instructam reliquerunt, vt incolæ o-

mnes & habitatores concordibus animis in-
ter se vixerint, hodieq; viuant, & mutua se
iplos beneuolentia & charitate complectā-
tur. Felix Illana, quæ nobis tales fœtus in
communem lucem & claritatē beatissimo
partu profudisti: verum multò felicior hoc
alumno, qui quanquam pulchritudine ho-
mine libero & ingenuo digna, facie multo
sanguine, multo rubore perfusa, cādore vul-
tus, proceritate corporis, apta membrorum
inter se eleganter coherentium proportio-
ne, amplo, copioso, & abundantī patrimo-
nio, & reliquis naturæ & fortunæ donis fue-
rit largè & liberaliter honestatus, quæ solēt
plerosq; adolescentes ad turpia & obscœna
vehementer stimulare, nunquam tamē his
omnib; fuerit vsus, nisi vt in res sanctas, ho-
nestas, & omnium laudatione dignas impē-
derentur. Neq; enim vlla cura magis eius
animum iam inde ab annis puerilibus soli-
citauit, quā vt maiorum virtutes imitare-
tur: easq; si posset alijs multò præstantiori-
bus modestiæ, verecundiæ, pudoris, fidei, re-
ligionis, humanitatis, misericordiæ, iusti-
tiæ, beneficentiæ & liberalitatis accumula-
ret. In quibus adipiscendis eò sibi vehemē-
tius desudandum putauit, quòd quasi spiri-
tu quodam diuini furoris afflatus intellige-
ret sapientiæ sedem virtutem esse, sine qua
inanes

**A natu-
re & for-
tune bo-
nis.**

**A bonis
animi.**

inanes essent literæ, vanæ, inutiles, & inad-
discantis corruptelam, ac deprauationem
excogitatæ. Et cum tam longo vsu, ac diu-
turna exercitatione multas sibi virtutes ad-
quiuerit, multas etiam literas compara-
uit. Nam confecto studiorum politioris hu-
humanitatis orbe, in quibus eorum, qui in
eodem stadio currebant, princeps habeba-
tur: cum ad Dialecticas, & Philosophicas
disputationes animû adieciisset, tãtam sibi
breui spatio temporis decurso famam cõfe-
cit, vt vnus fuerit ex collegarum numero re-
nuntiatus: inter quos tum respondendo, tû
hastas argumentorum amentatas in aduer-
sarios contorquendo, cum maxima gloria
vixit, & nominis ab omnibus celebrati o-
pinione. Nec mirum, cum illud semper an-
te oculos obuertaretur, ne à quopiã ex his,
qui eiusdem magistri disciplinam in bibe-
bant, aut laboris pertinacia, aut curiositate
audiendi, aut quæ audierat recolendi au-
ditate, aut libros euoluendi deus derio, aut
vigilijs & lucubrationibus vinceretur. De-
inde cum spei bonæ plenus ad gymnasia
Theologica properasset, biennio in his cõ-
sumpto, à Sigūtinis per literas sollicitatus,
cunctis vna & voce & mente consentienti-
bus creatur collega. Inter quos per qua-
tuor annos commoratus, Doctoris Petri

A lite-
ris per o-
mnes
gradus g-
tatis.

Martinij viri vndique doctissimi ductu nil
hil fuit in Theologia tam arduum aut diffi-
cile, quod non facile perceperit: nihil tam
abstrusum aut reconditum, quod non in a-
pertum protulerit: nihil tam asperum aut
salebrosum, quod non superarit: nihil tam
inuolutum aut implicatum, quod non expe-
diuerit: nihil postremo tam ab humanis sen-
sibus abhorrens, in cuius abditos & latentes
sinus non penetrauerit. Iam verò cum spes
illa esset omnium animis iniecta, futurum, vt
inter præstantes Theologos eminentem lo-
cum teneret, cœperunt Salmanticenses &
Vallisoletani de eo accersendo grauitè in-
ter se contendere: donec tandem eam glo-
riam sibi præripuit Complutum: dum in-
ter sapientissimos Diui Illesonsi collegas
bonis omnibus & malis applaudentibus
cooptatus est. Vix dum in hoc loco pedem
posuerat, quando ingenuarum artium Ca-
thedram est adeptus: quam, licet infirma sa-
tis & incommoda valetudine, tam strenuè
& diligenter moderatus est, vt numerosa di-
scipulorum sobole Academiam auxerit: ac
virtuti nouis prouentibus locupletauerit.
Quantus verò in Theologicis actionib⁹ ex-
titerit, testentur non scholæ alumni, sed pa-
rietes ipsi: qui cum summa linguæ volubi-
lis facilitate disputantem, eadem respon-
dentem,

mentem, eadem acutos aduersariorum mu-
 cronas retundentem viderunt: idq; non in
 paruis tantum, sed in magnis, in quibus qua-
 tunuis delicata ingenia obrui quodam mo-
 do solent & suffocari. Taceo quatuor illas
 Quotlibeticas quaestiones, quas in medijs
 occupationum fluctibus summersus, dum
 Rectoratum temperat, intra duos dies, ne
 dicam horas, memoriter complexus est: &
 in vestro conspectu patres tanto lepore &
 gratia pronuntiauit, vt Veneres omnes &
 sales in eius labris habitare vos omnes pu-
 blicè fateremini. Et supererāt quatuor alie,
 quas non minore audissetis voluptate, nisi
 & loci, & tēporis angustijs fuisset interclu-
 sus. Hęc sunt vir clarissimè, (vt ad te iam tā
 dem cursus orationis nostræ in hoc veluti
 extremo flexu cōuertatur) firmissima tum
 virtutū, tum literarum praesidia, quibus mu-
 nitus pileum, & reliqua insignia doctora-
 lia petis: quæ cum fuerint capiti tuo, collo,
 & humeris imposita, cogita te debere cun-
 ctis mortalibus cen mercatum esse quendā
 rerum omniū fertilissimū: vt inde improbi
 ac scelerati suæ vitiosæ & corruptæ naturæ
 emendationem: arrogantes & elati animo-
 rum infractionem: auari ac tenaces libera-
 litatem, luxu disfluentes parsimoniam: libi-
 dinosi castitatem: somniculosi vigilātiā:

Epilo-
 gus qui
 totus ad
 hortatio-
 ne con-
 stat.

ignavi ac desidiosi solertiam: afflicti solatiū,
oppressi alleuamentum: dubij & perplexi
in vna sententia & consilio stabilitatem, ru-
des & imperiti sapientiam, ignorantie cali-
gine cecati lucem: Heretici sanio-rem men-
tem, ferocia & agresti barbaria immanes hu-
manitatem & clementiam, probi tãdem &
officiosi ad omne genus decori & pudici cõ-
sectandum stimulos & incitamenta merca-
ri possint. Cogita cum iam fueris in sanctis-
simum Doctorũ Theologorum numerum
aggregatus, te non posse, etiam si velis deli-
tescere: sed cuncta tua dicta, facta, cogitata
debere in omnium ore & oculis versari: vt
si honesta sint & verecũda, diuinis laudibus
efferantur: sin minus, obreptantium conui-
tiji & maledictis lacerentur. Neque in vlla
re alia tibi esse aciore cura, aut maioribus
vigilijs elaborandum, quã in vinea Do-
mini diligenter excolenda: & si talis rerum
inciderit occasio, vitam etiam pro tuenda
religione, pro aris, pro altaribus, pro ceremo-
nijs Ecclesiasticis defendendis, pro vna tan-
tũ oue ex Dæmonum faucibus eripiẽda
profundendam: & quoscunque tyrannorũ
cruciatu, quacunque immanium carnificũ
tormenta forti & infracto animo perferen-
da. Cogita postremò te fuisse proximis co-
mitijs huius Academiæ orbis gentium cla-
rif-

rissimę Rectorem declaratum: & cū huius
modi cogitata tuum animum subierint, me
mineris etiā omnem tuam operam, curam,
diligentiam, sollicitudinem, mentem deni-
que in communem vtilitatem conferendā:
nulla habita priuati commodi ratione, &
sic totum reip. corpus curandum, vt cuncto-
rum ciuium rationibus & emolumētis præ-
clare prospectum velis: ne si in altera parte
tuenda & amplificanda inuigiles, reliquas
cū summa tui nominis infamia, dedecore,
turpitudine deseruisse videare. Quod si pla-
ceat qualem te debeas in suscepto munere
præstare, facili negotio percipere, proponi-
to tibi ante oculos imaginem iustitiæ, quā
veteres illi Aegyptij, qui rerum naturas sub-
tilissimè perscrutabantur, in hūc fermè mo-
dum effictam atque suis lineis expressam
reliquerūt. Virgo erat formosa, incorrupta,
oculis acribus, rectis, & immotis, vultu seue-
ro & formidoloso, collo erecto & procero,
sinistra libram tenebat cum duabus lācibus
paribus examinatis pōderib⁹, dextra duos
enses apprehēdebat, integrum alterū & acu-
tū, alterū fractum, obtusum, situ, squalore,
fordibus obductū. **V E N V S T A E S T,**
vt eius amoribus semel captus existimes ti-
bi pro tam pulchra Rachele omnes esse de-
uorandas molestias: omnes labores & cru-

ciatus perferendos: omnes tandem odij, in-
uidiæ, maledictionis, mordacitatis tempe-
states subeundas. **INCORRUPTA**,
ne te donis, aut muneribus corrumpi sinas,
quæ solent non humanas tantùm leges, sed
diuinas etiã nefario atque inexpiabili sce-
lere profanare. **OCULOS HABET
PERSPICACES, RECTOS,
ET MINIME CONNIVEN-
TES**, vt intelligas te iudicem oculatum
esse debere: ne subditorum delicta obscu-
ra, ignota, aut occulta esse possint, vt sic cla-
uum iuris & equitatis rectum teneas, neque
huc aut illuc ab equo, iusto, & honesto defle-
ctas. **VULTU SUPERCILIOSO
EST**, vt in administranda republica seueri-
tatẽ serues: vt aliqua ciuium animis iniecta
formidine à peccãdo deterreantur: ne si te
totũ lenem, mitem, mansuetum, blandum,
& indulgentem experiantur, datam sibi sce-
lerum omnium atque flagitiorum impuni-
tatem arbitrentur. **COLLO EST CEL-
SO ET ERECTO**, ne te ipsum ad quo-
rundam minas & terrores abijcias atq; pro-
sternas, qui cũ velint omnia per vim & ty-
rannidem occupare, nihil probãt, nisi quod
videant in sui honoris, dignitatis, existima-
tionis amplificationem, & suorum munici-
pum aut clientum fructum & utilitatem
redun-

redundasse. LAEVA BILANCEM
TENET, vt in distribuendis cathedra-
rum, collegiorum, & magistratuum Acade-
mix honoribus, cuiusque pendas merita: ne
doctis & literatis hominibus cum ignomi-
nia repulsis, soli regnent insipientes: soli
in scij teneant imperium & dominatum: so-
li imperiti de parva victoria & triumpho
glorientur: atque ita resp. hec sapientie con-
secrata nocte inscitie & ignorationis offu-
sa ad interitum & extremam calamitatem
precipiti impetu rapiatur. DEXTRA
DVOS APPREHENDIT GLA-
DIOS, EX QVIBVS VNVS
INTEGER EST, ALTER
FRACTVS, vt seditiosi adolescentes ac
turbulenti qui animos habent à missis pro-
fus auersos, qui que solent ad perturbadam
studiorum quietem pernoctare, intelligant
summam supplicij & animaduersionis atro-
citatem suis capitibus impendete: nisi à si-
mili proposito ad meliorem vitæ rationem
resipiscant. Contra probi & studiosi illud
vnum persuasum habeant, fractos esse erga
se furores tuos: & acerbam seueritatem mul-
tis condimentis humanitatis mitigatam: cū
premio potius quàm poena, indulgentia
quàm castigatione digni sint. Hæc igitur
omnia, si vt de tua natiua probitate spera-

mus, prestiteris, & expectationē de t. concit
tatam sustinebis, & eadem efficies opera, vt
tui nominis memoria ita posteriorum ani
mis impressa relinquatur, vt nulla vetusta
tis aut obliuionis iniuria, nulla siue prospe
rē siue aduersa fortunæ vicissitudine, nullis
maleuolorum & obreētantium calumnijs
deberi aut obliterari possit. Dixi.

D. O. M.

RERVM CUNCTARVM
*effectori laus omnis & gloria acce
pta referatur.*

COMPLVTI

Excudebat Ioannes

Iniguez a Leque

rica, Anno

1579.

